

Evaluering av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger

Del av prosjektet Operasjon praksis 2018–2020

September 2020

NOKUTs arbeid skal bidra til at samfunnet har tillit til kvaliteten i norsk høyere utdanning og fagskoleutdanning, samt godkjent høyere utenlandsk utdanning. Med rapportserien «NOKUTs utredninger og analyser» vil vi bidra til økt kunnskap om forhold innenfor høyere utdanning og fagskoleutdanning som har betydning for kvaliteten i studiene og gi økt kunnskap om forhold knyttet til godkjenning av utenlandsk utdanning i Norge. Data til rapportene får NOKUT gjennom våre faste spørreundersøkelser som Studiebarometeret, Underviserundersøkelsen og andre egeninitierte undersøkelser. Informasjon hentes også fra intervjuer, litteraturstudier, registre og portaler. I tillegg bruker vi resultater fra vår evaluerings-, akkrediterings- og godkjenningsvirksomhet.

Vi håper at analysene og resultatene våre kan være nyttige i arbeidet med godkjenning av utenlandsk utdanning og gi ideer og stimulans til lærestedenes arbeid med å kvalitetssikre og videreutvikle utdanningstilbudene.

Tittel:	Evaluering av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger
Forfatter(e):	Kapittel 1–3: NOKUT Kapittel 4–6: Den sakkyndige komiteen
Sakkyndig komité:	Jan-Fredrik Olsen (leder), Marie Toreskås Asheim, Torstein Nielsen Hole Hanne Nexø Jensen, Linda Flores Ohlson, Hanne Sofie Stolinski og Are Turmo
Dato:	10. september 2020
Rapportnummer:	4-2020
ISSN-nr	1892-1604

Sammendrag

Denne rapporten er resultatet av en evaluering av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger utført av en sakkyndig komité for NOKUT, på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet. Arbeidet startet sommeren 2019 og resultatene presenteres i denne rapporten som lanseres 10. september 2020.

Bakgrunn

Forut for evalueringen gjennomførte NOKUT en bred kartlegging av ulike sider ved kvalitet i praksis, blant annet på grunn av at en rekke ulike aktører fremhever praksis som ett av de viktigste virkemidlene for økt arbeidslivsrelevans, også for utdanninger med kort eller ingen tradisjon for praksis. Dette var første fase i en tematisk satsing kalt «Operasjon praksis». Kartleggingen viste blant annet at uklarerheter rundt formål og læringsutbytte svekket kvaliteten på praksis når det gjelder disiplinutdanninger. Disiplinutdanninger er her forstått som utdanninger som i hovedsak er orientert mot en akademisk disiplin fremfor eksempelvis en konkret profesjon.

Med dette som utgangspunkt ønsket NOKUT å se nærmere på hva praksis og arbeidslivsrelevans innebærer for disiplinutdanninger i fase 2 av Operasjon praksis. Dette ønsket vi å gjøre gjennom en kunnskapsgenererende evaluering. En evaluering kan gi dypere innsikt i studieprogrammer innen disiplinutdanning, hvordan arbeidslivsrelevans blir forstått i denne typen utdanninger og arbeidet som gjøres med å fremme arbeidslivsrelevans og samtidig identifisere variasjoner mellom studieprogrammene.

Metode og prosess

Til evalueringen valgte vi ut fire studieprogrammer innen fagområdet matematisk-naturvitenskapelige fag, tre innen samfunnsvitenskapelige fag og fire innen humanistiske fag, til sammen 11 studieprogrammer. Evalueringen er utført av en sakkyndig komité bestående av eksperter fra de tre fagområdene, en UH-pedagog, representanter for arbeidslivet og en student, med støtte fra NOKUT.

Evalueringen av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger er gjennomført i tre faser. I planleggingsfasen samlet vi inn informasjon gjennom programbeskrivelser og valgte ut spørsmål, kriterier og design for evalueringen. I datainnsamlingsfasen samlet vi inn relevante data og informasjon for å besvare spørsmålene som ble valgt ut i første fase. Dette gjorde vi blant annet gjennom å be de utvalgte studieprogrammene skrive en selvevaluering og sende inn dokumentasjon. I gjennomføringsfasen vurderte den sakkyndige komiteen arbeidet med arbeidslivsrelevans i hvert av de utvalgte studieprogrammene, diskuterte likheter og forskjeller i studieprogrammenes tilnærminger og kom med konklusjoner og anbefalinger.

Underveis har vi forsøkt å involvere de utvalgte studieprogrammene så mye som mulig, blant annet gjennom å arrangere to samlinger for representanter for studieprogrammene der spørsmål til programbeskrivelser og selvevalueringer samt evalueringsspørsmål med videre ble diskutert.

Hovedfunn fra evalueringen

Komiteens overordnede konklusjon er at studieprogrammene jobber i ulik grad for å styrke arbeidslivsrelevans, og flere av studieprogrammene som har inngått i evalueringen, har et stort utviklingspotensial når det gjelder å revurdere hvordan undervisning av fag også kan styrke arbeidslivsrelevans. Studieprogrammene bør i større grad planlegge for arbeidslivsrelevans i sammenheng med den faglige utdanningen og ikke som en sidegeskjeft som kun sikres ved særskilte tiltak. Samspill mellom studieprogrammer og arbeids- og samfunnslivet kan bidra til at studentene får møte en oppdatert og relevant utdanning, der man i den forskningsbaserte undervisningen bruker perspektiver og problemstillinger med utgangspunkt i det arbeids- og samfunnslivet studentene skal bli en del av etter studiet. Gjennom å utvikle kunnskap om arbeidslivsrelevansen til studieprogrammet og reflektere over arbeidslivsrelevans med studenter og fremtidige arbeidsgivere kan samspill med arbeidslivet også ha betydning for studieløpet til studenter og bidra til å sikre en god overgang fra studier til arbeidslivet.

Mer spesifikt har komiteen følgende konklusjoner:

Unødvendig motsetning mellom fag og arbeidslivsrelevans

De fleste studieprogrammene i evalueringen reflekterer godt rundt arbeidslivsrelevans, men implementerer samtidig arbeidslivsrettede tiltak som i for liten grad er koblet til det faglige. Studieprogrammene burde i større grad legge vekt på hvordan sider ved deres faglige aktivitet bidrar til arbeidslivsrelevans og hvordan nye tiltak for å sikre arbeidslivsrelevans også kan styrke utdanningen i faget.

Variasjon i tiltak er en forutsetning for god arbeidslivsrelevans

Studieprogrammene viser en stor variasjon av arbeidslivsrelevante tiltak som henger sammen med faglige tradisjoner. Mangelen på en systematisk tilnærming viser likevel at studieprogrammene har et potensiale for å ta i bruk et bredere spekter av tiltak for å sikre arbeidslivsrelevans på en måte som bidrar til økt faglig kvalitet.

Få tiltak for å fremme studenters kunnskap om egen læring og kompetanse

Et gjennomgående trekk er at arbeidslivsrelevansen av forskningsbasert, faglig kunnskap er underkommunisert i flere studieprogrammer. Gjennom å legge til rette for at studentene får økte kunnskaper om egen kompetanse og læring kan studieprogrammene bidra til at studentene gjør mer kvalifiserte valg av studieløp, får bedre studieprestasjoner, får bedre kunnskap om arbeidsgiveres perspektiver og bedre kan formidle relevansen av egen kompetanse.

Få studieprogrammer jobber systematisk med kvalitetssikring av arbeidslivsrelevans

Studieprogrammene virker i liten grad å inkludere arbeidslivsrelevans i sitt systematiske kvalitetsarbeid, og det fremstår som at studenter og eksterne aktører sjelden inkluderes i dette arbeidet. Dette gjør at studieprogrammene mangler både kvantitativ og kvalitativ kunnskap som er en

forutsetning for å gjennomføre, analysere og utvikle arbeidslivsrettede tiltak på en ressurseffektiv måte.

Få studieprogrammer har gode og tydelige mål og strategier

Til tross for at flere av studieprogrammene viser reflekterte holdninger og flere eksempler på gode tiltak, har få studieprogrammer formulert mål og strategier spesifikt rettet mot å fremme arbeidslivsrelevans. Begrenset tilgang på ressurser gjør at gode mål og strategier er viktige for å kartlegge og sikre god utnyttelse av de ressursene som studieprogrammene har. Uten gode mål blir det også uklart hvordan studieprogrammet er arbeidslivsrelevant, både for ansatte og for studenter.

Spenning mellom aktører på ulike nivåer

Flere av studieprogrammene opplever en motsetning mellom tiltakene de ønsker å gjennomføre for å fremme arbeidslivsrelevans og overordnede mål og initiativer fra fakultetet og ledelsen ved lærestedet de er tilknyttet. Videre, på grunn av begrenset tilgang til ressurser, opplever de det som utfordrende å samtidig imøtekomme krav i lov og forskrifter, faglige ambisjoner, publiseringskrav, kreative og innovative forsøk, innføring av praksisemner, ønsker om etablering av gode sosiale miljøer og eksterne samarbeider osv. I en slik situasjon er det vanskelig for studieprogrammene å prioritere å utvikle, gjennomføre og analysere gode lokalt tilpassede tiltak som fremmer arbeidslivsrelevans på en måte som både styrker studentenes læringsutbytte og samtidig tilgodeser øvrige krav og nødvendige mål.

Anbefalinger

Basert på konklusjonene kommer komiteen med 24 spesifikke anbefalinger rettet mot Kunnskapsdepartementet med underliggende etater, læresteder og studieprogrammer. Disse anbefalingene kan deles opp i følgende hovedområder:

- **Tilrettelegging for økte satsinger på arbeidslivsrelevans:** Anbefalingene er i stor grad rettet mot Kunnskapsdepartementet og handler om tiltak som gir studieprogrammene handlingsrom til å planlegge, utvikle, gjennomføre og analysere tiltak rettet mot arbeidslivsrelevans.
- **Utvikling av kunnskap om arbeidslivsrelevans:** Anbefalingene er rettet mot aktører på alle nivå og er ment å styrke et kunnskapsgrunnlag som er relevant for å kunne utvikle og identifisere gode og faglig tilpassede arbeidslivsrettede tiltak.
- **Undervisning for å sikre arbeidslivsrelevans i utdanning:** Anbefalingene er rettet mot studieprogrammer og handler om å trene opp ferdigheter for arbeidslivsrelevans og sikre sammenheng mellom fagspesifikke og generiske ferdigheter.
- **Studenters kunnskap om egen læring og kompetanse:** Anbefalingene er rettet mot læresteder og studieprogrammer og er ment å legge til rette for at studenter skal opparbeide seg kunnskap om og trening i å bruke arbeidslivsrelevante kompetanser i studiet.
- **Kvalitetssikring:** Anbefalingene er rettet mot Studiebarometeret, læresteder og studieprogrammer og er ment å bidra til å innarbeide systematisk innsamling av relevant kunnskap og legge til rette for en anvendelse av denne kunnskapen i kvalitetsarbeidet.

- **Mål og strategier for arbeidslivsrelevans:** Anbefalingene er rettet mot læresteder og studieprogrammer og er ment som hjelp til å sikre god samhandling mellom aktører i og utenfor studieprogrammer når det gjelder arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans.
- **Strukturelle tilpasningsområder:** Anbefalingene er rettet mot NOKUT, Lånekassen og Unit og er ment å legge til rette for god satsing på arbeidslivsrelevans blant studieprogrammer i disiplinutdanninger, som resulterer i en reell kvalitetsutvikling.

Samtlige anbefalinger finnes i kapittel 6.2.

Avslutningsvis vil komiteen og NOKUT takke ansatte, studenter og ledere ved de utvalgte studieprogrammene og lærestedene for bidragene de har gitt til evalueringen.

Innhold

Sammendrag	i
-------------------------	----------

1 Introduksjon til evalueringen	1
--	----------

1.1 Operasjon praksis fase 1 – Kartlegging	1
1.2 Operasjon praksis fase 2 – Evaluering	2
1.3 Studieprogrammene som inngår i evalueringen	3
1.4 Den sakkyndige komiteen	3
1.5 Oppbygning av rapporten	6

2 Kontekst for evalueringen	7
--	----------

2.1 Bakgrunn og avgrensning.....	7
2.2 Arbeidslivsrelevans: Om kompleksiteten i begrepet	11
2.3 Det viktige samarbeidet mellom læresteder og samfunns- og arbeidslivet	13
2.4 Utvikling av fagspesifikke og generiske ferdigheter	18
2.5 Oppsummering	20

3 Metode	21
-----------------------	-----------

3.1 Overordnede rammer for evalueringen.....	22
3.2 Utvalg	23
3.3 Programbeskrivelser	25
3.4 Evalueringsspørsmål og -design.....	26
3.5 Datagrunnlag og datainnsamlingsmetoder	30
3.6 Oppsummering	36

4 Vurderinger av de 11 utvalgte studieprogrammene	37
--	-----------

4.1 Leseveiledning.....	37
4.2 Hvordan har komiteen vurdert studieprogrammenes arbeid med å fremme arbeidslivsrelevans?	38
4.3 Masterprogram i fysikk – NTNU	41
4.4 Bachelorprogram i matematikk – Universitetet i Agder (UiA)	45
4.5 Bachelorprogram i fysikk og astronomi – Universitetet i Oslo (UiO)	48
4.6 Masterprogram i geologi – UiT - Norges arktiske universitet (UiT)	52
4.7 Bachelorprogram i sosiologi (ungdomssosiologi) – Høgskulen på Vestlandet (HVL)	55
4.8 Masterprogram i internasjonale relasjoner – Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU).....	59

4.9	Masterprogram i sosialantropologi – Universitetet i Bergen (UiB)	63
4.10	Masterprogram i historie – NTNU	66
4.11	Bachelorprogram i filosofi – Universitetet i Bergen (UiB)	69
4.12	Bachelorprogram i kunsthistorie og visuelle studier – Universitetet i Oslo (UiO) ...	72
4.13	Bachelorprogram i nordisk språk og litteratur – Universitetet i Stavanger (UiS)	76
4.14	Oppsummering	80
5	Hvordan forstår og jobber studieprogrammene med å fremme arbeidslivsrelevans?	82
5.1	Disiplinutdanningers forståelse av arbeidslivsrelevans	82
5.2	Samhandling mellom studieprogrammer og arbeidslivet	85
5.3	Utvikling av ferdigheter for arbeidslivsrelevans	89
5.4	Studenters kunnskap om egen læring og kompetanse	94
5.5	Kvalitetssikring av arbeidslivsrelevans	95
5.6	Mål og strategier for arbeidslivsrelevans	96
5.7	Samhandling mellom studieprogrammer og andre nivåer	97
5.8	Oppsummering	98
6	Konklusjon og anbefalinger	102
6.1	Konklusjoner om disiplinutdanningers arbeid for å fremme arbeidslivsrelevans ...	102
6.2	Anbefalinger for å styrke arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger	104
7	Referanser	107

1 Introduksjon til evalueringen

Denne rapporten er resultatet av en evaluering av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger utført av en sakkyndig komité for NOKUT, på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet. I introduksjonen beskriver vi bakgrunnen for at både NOKUT og Kunnskapsdepartementet ønsket å gjennomføre en slik evaluering. Vi redegjør også for studieprogrammene som har inngått og den sakkyndige komiteen som har utført evalueringen.

For NOKUTs del inngår evalueringen i en tematisk satsning som vi har kalt «Operasjon praksis». Av årsaker som er beskrevet nedenfor, er imidlertid evalueringen bredere innrettet enn «kun» å omhandle praksis og tar for seg bredden av tilnærminger for å fremme arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger.

1.1 Operasjon praksis fase 1 – Kartlegging

I september 2018 lanserte NOKUT rapporten Til glede og besvær – praksis i høyere utdanning: Analyse av studentenes kommentarer i Studiebarometeret 2016 (Hegerstrøm, 2018). Rapporten viste at studentene opplever praksis som en svært verdifull læringsarena, men samtidig også at altfor mange studenter opplever sviktende kvalitet på ulike områder knyttet til praksis. Kvaliteten i praksis ble av studentene karakterisert som tilfeldig, et utslag av flaks eller uflaks – noe som har blitt omtalt som «praksislotteriet». Variasjonen gjelder mellom læresteder, men også innenfor samme lærested og studieprogram. Bildet som tegnes i rapporten samsvarer med det tilsyn, evalueringer, undersøkelser og prosjekter som NOKUT og andre har gjennomført også viser: at det er en rekke utfordringer med kvaliteten i praksis.

Samtidig fremhever en rekke aktører økt bruk av ulike former for praksis som ett av de viktigste virkemiddel for å øke arbeidslivsrelevansen i høyere utdanning. Flere interesseorganisasjoner som blant andre NHO, LO og Norsk studentorganisasjon mener at alle norske studieprogrammer bør ha praksis (Meland, 2017; Norsk studentorganisasjon, 2016). Granavolden-plattformen (Regjeringen, 2019) og Kvalitetsmeldingen (Kunnskapsdepartementet, 2017a) vektlegger praksis som et virkemiddel som bør brukes i større grad. Flere universiteter og høyskoler har også inkludert økt bruk av praksis i sine mål og planer, og noen har uttalt at de har som mål å tilby praksis i alle fag (se for eksempel Universitetet i Bergen, 2016; Universitetet i Agder, 2019; Universitetet i Oslo, 2020). I 2021 kommer en stortingsmelding om arbeidslivsrelevans (arbeidsrelevansmeldingen).¹

Søkelyset på praksis og arbeidslivsrelevans var bakgrunnen for at NOKUT høsten 2018 satte i gang en tematisk satsing knyttet til praksis som vi kalte «Operasjon praksis». Den første fasen av prosjektet (høst 2018–høst 2019) har vært en bred kartlegging hvor vi har samlet og systematisert kunnskap om ulike sider ved kvalitet i praksis sett fra en rekke ulike aktørers perspektiver. Resultatene er presentert i 13 delrapporter, én samlerapport og ett paper som er tilgjengelige på [prosjektsiden på nokut.no](https://www.prosjektsiden.no).

Blant hovedfunnene, som er viet en god del oppmerksomhet i samlerapporten (Helseth m.fl., 2019) og flere delrapporter, er at formålet med praksis synes uklart når det gjelder disiplinutdanninger. For disse utdanningene handler en del av variasjonen i kvalitet om uklarheter rundt formålet med praksis og

¹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/innsikt/arbeidsrelevansmeldingen/id2638891/>.

læringsutbyttet praksis skal bidra til. I rapporten stilles det spørsmål ved om praksis for denne typen utdanning i bunn og grunn er et tillitsbyggende tiltak for at studenter skal få selvtilit når det gjelder egen kompetanse og fremtidige arbeidsmuligheter, og at arbeidsgivere skal få tillit til at studenter fra for dem ukjente fag har relevant kompetanse. Dette leder videre til enda mer overordnede spørsmål – hvilke problemer er det praksis skal løse? Er problemet en reell mangel på arbeidslivsrelevans i studiene eller handler det om behovet for overføring av kunnskap, synliggjøring eller tillit mellom akademia og arbeidslivet? Det er ikke gitt at praksis er rett løsning for flere eller alle studieprogrammer, spesielt ikke siden praksis er krevende å få til, for eksempel både administrativt og med tanke på faglig integrasjon før, under og etter praksisperioden, hvilket fremkommer tydelig gjennom første fase av Operasjon praksis. Samtidig er det klart at praksis som læringsform kan ha mange fordeler og bidra positivt til studentenes læringsutbytte.

1.2 Operasjon praksis fase 2 – Evaluering

Kunnskapsgrunnlaget NOKUT samlet og systematiserte som del av den første fasen av satsingen, var grunnlag for beslutninger om hvordan NOKUT best kunne følge opp videre. Blant problemstillingene vi mente det ville være nyttig å se videre på, er hva praksis og arbeidslivsrelevans innebærer for disiplinutdanninger. For disse utdanningene mener vi det er formålstjenlig å heve blikket fra praksis som én enkeltstående (om enn mangfoldig) læringsform til å se bredere på hvordan studieprogrammer innen disiplinutdanninger jobber for å fremme arbeidslivsrelevans gjennom ulike typer tiltak og læringsformer, og ikke minst hvordan arbeidslivsrelevans blir forstått i denne typen utdanninger. Videre ville vi undersøke hva som hemmer og fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger.

Dette ville vi gjøre gjennom en kunnskapsgenererende evaluering. En evaluering kan gi dypere innsikt i studieprogrammer innen disiplinutdanninger og arbeidet som gjøres med å fremme arbeidslivsrelevans, og samtidig gi mulighet for å undersøke variasjoner studieprogrammene imellom. Videre kan en evaluering gi innsikt i hva som ser ut til å fungere, noe som kan brukes til inspirasjon mellom de utvalgte studieprogrammene som inngår i evalueringen og andre – tilpasset lokal kontekst. Gjennom denne evalueringen har vi ønsket å støtte opp under pågående utviklingsprosesser i studieprogrammene og har blitt gjennomført av en sakkyndig komité på oppdrag fra NOKUT.

Parallelt med vår kartlegging begynte også Kunnskapsdepartementet arbeidet med «Arbeidsrelevansmeldingen» som skal ferdigstilles våren 2021. På departementets nettside om arbeidet med meldingen (Kunnskapsdepartementet, 2019a), fremgår det at ambisjonen om å heve kvaliteten og arbeidslivsrelevansen i utdanningene skal nås gjennom:

- Et bedre og mer gjensidig samarbeid mellom universiteter og høyskoler og arbeidslivet om samfunnets kunnskapsbehov, utvikling av høyere utdanning og studentenes læring.
- Å styrke kvaliteten på praksis i utdanninger med mye obligatorisk praksis.
- Å styrke arbeidstilknytningen til utdanninger som har svak arbeidstilknytning i dag, inkludert økt bruk av praksis.
- Å styrke innovasjon og entreprenørskap i høyere utdanning.

Kunnskapsdepartementet anså at en slik evaluering som NOKUT ønsket å gjennomføre, ville gi et nyttig kunnskapsgrunnlag inn i arbeidet med meldingen, særlig med tanke på det første og tredje

punktet ovenfor. 27. juni 2019 mottok NOKUT et oppdragsbrev fra Kunnskapsdepartementet (Kunnskapsdepartementet 2019b) som skisserer rammene for evalueringen.

Med utgangspunkt i oppdragsbrevet satte NOKUT fire overordnede mål for evalueringen:

1. Gi Kunnskapsdepartementet et kunnskapsgrunnlag til «Arbeidsrelevansmeldingen».
2. Bidra til at studieprogramledere har gode verktøy for å skape arbeidslivsrelevante studieprogrammer.
3. Identifisere hvordan ulike studieprogrammer jobber for å sikre arbeidslivsrelevans og vurdere kvalitetstilstanden til dette arbeidet.
4. Identifisere faktorer som hemmer og fremmer studieprogrammernes arbeidslivsrelevans.

Arbeidet med evalueringen startet sommeren 2019 og resultatene presenteres gjennom denne rapporten.

1.3 Studieprogrammene som inngår i evalueringen

Disiplinutdanninger er her forstått som utdanninger som i hovedsak er orientert mot en akademisk disiplin fremfor eksempelvis en konkret profesjon. Til evalueringen valgte vi ut fire studieprogrammer innen matematisk-naturvitenskapelige fag, tre innen samfunnsvitenskapelige fag og fire innen humanistiske fag, til sammen 11 studieprogrammer. Bakgrunnen for utvalget er videre beskrevet i 3.2.

Tabell 1: Oversikt over studieprogrammene som inngår i evalueringen

Fagområde	Lærested	Studieprogram
Matematisk-naturvitenskapelige fag	NTNU	Masterprogram i fysikk
	Universitetet i Agder	Bachelorprogram i matematikk
	Universitetet i Oslo	Bachelorprogram i fysikk og astronomi
	UiT – Norges arktiske universitet	Masterprogram i geologi
Samfunnsvitenskapelige fag	Høgskulen på Vestlandet	Bachelorprogram i sosiologi (ungdomssosiologi)
	NMBU	Masterprogram i internasjonale relasjoner
	Universitetet i Bergen	Masterprogram i sosialantropologi
Humanistiske fag	NTNU	Masterprogram i historie
	Universitetet i Bergen	Bachelorprogram i filosofi
	Universitetet i Oslo	Bachelorprogram i kunsthistorie og visuelle studier
	Universitetet i Stavanger	Bachelorprogram i nordisk språk og litteratur

1.4 Den sakkyndige komiteen

I tråd med NOKUTs regelverk og forpliktelse til fagfelleevaluering innen ekstern kvalitetssikring og kvalitetsutvikling, er vurderingen gjennomført av en bredt sammensatt nasjonal og internasjonal

sakkyndig komité, med støtte fra NOKUT som sekretariat og i dialog med de utvalgte studieprogrammene.

Komiteen består av én vitenskapelig ansatt fra hvert av de tre fagområdene, én universitets- og høyskolepedagog, to representanter fra arbeidslivet og én student:

Jan-Fredrik Olsen, matematiker, Lunds universitet (leder)

Jan-Fredrik Olsen har en doktorgrad i matematikk fra NTNU og arbeider i dag som universitetslektor (tilsvarende førsteamanuensis i Norge) ved Lunds universitet. Tidligere har han vært postdoktor ved både Lunds universitet og CRM i Barcelona. I 2014 ble han utnevnt til «Excellent Teaching Practitioner» i Lund og ble innlemmet i fakultetets pedagogiske akademi. Bakgrunnen for dette var hans arbeid med å gjøre matematikkundervisningen mer relevant og motiverende for studentene. Han er del av en arbeidsgruppe ledet av prodekanen for utdanning, som arbeider med kvalitetssikring av studieprogrammer og utarbeidelse av kvalitetssikringssystemer, herunder for arbeidslivsrelevans i utdanningene. I 2018 ble han medlem av «Svenska kommittén för matematikutbildning». Komiteen består av matematikerne i Sverige, fra grunnskolelærere til forskere i ren matematikk, og den fungerer også som høringsinstans for skoleverket.

Hanne Nexø Jensen, statsviter, Københavns universitet

Hanne Nexø Jensen har en doktorgrad i statsvitenskap fra Københavns universitet og er ansatt som lektor (tilsvarende førsteamanuensis i Norge) ved Institutt for statsvitenskap ved samme universitet. Hun har gjennom hele sin karriere arbeidet med undervisningsutvikling og kvalitetssikring, både på enkeltprogrammer og på tvers av fakulteter samt holdt seminarer for kolleger om relevante undervisningsspørsmål. Hun har også vært studieleder i fem år. I perioden 2014–2017 var hun del av prosjektet «Forskningsbasert utdannelse». Målsettingen for prosjektet var å undersøke hvilken kompetanse universitetet kan gi studenter, slik at de kan legge grunnlag for livslang læring i en stadig skiftende verden. I sin rolle som underviser og veileder av bachelor- og mastergradsstudenter er hun særlig opptatt av at studentene tilegner seg både generiske og faglige ferdigheter.

Linda Flores Ohlson, språkviter, Göteborgs universitet

Linda Flores Ohlson har en doktorgrad i språk fra Göteborgs universitet og arbeider i dag som universitetslektor (tilsvarende førsteamanuensis i Norge) i spansk ved samme universitet. Fra høsten 2016 har hun vært emneansvarlig og undervist på tre ulike emner hvor praksis på en arbeidsplass inngår i emnene og hvor studentene skal få mulighet til å bruke sin teoretiske kunnskap i arbeidslivet. Hun har siden 2016 også arbeidet med pedagogisk utvikling og interaktiv læring, blant annet gjennom å støtte emneutvikling med vekt på digitale verktøy og opplæring av andre ansatte i bruk av digitale læringsplattformer.

Torstein Nielsen Hole, pedagog, Høgskulen på Vestlandet/Diku

Torstein Nielsen Hole er førsteamanuensis ved Høgskulen på Vestlandet (HVL) og rådgiver i Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku). Han har tidligere vært ansatt som forsker ved Universitetet i Bergen. Torstein har en doktorgrad i pedagogikk basert på

forskning på studenters læring gjennom praksis. I den forbindelse utviklet han et praksisemne for biologistudenter. I dette arbeidet jobbet han tett sammen med Senter for fremragende utdanning i biologi (bioCEED). Torstein har satt søkelys på sammenhengen mellom læring og ulike former for praksis og organisasjonsutvikling. Han har vært svært aktiv når det gjelder økt status for undervisning i høyere utdanning.

Marie Toreskås Asheim, Samfunnsviterne

Marie Toreskås Asheim har en mastergrad i religionsvitenskap fra Universitetet i Oslo, i tillegg til videreutdanning i karriereveiledning fra Høgskolen i Innlandet. Hun jobber som fagrådgiver i Samfunnsviterne og har lang erfaring i karriereveiledning av studenter og nyutdannede. Marie har jobbet særlig mye med overgangen mellom studier og jobb. Hun har erfaring med universitetsfagene generelt, men har siden 2014 spesialisert seg på samfunnsvitenskapelige fag og humanistiske fag. Her har hovedvekten ligget på fagenes anvendelse og arbeidslivsrelevans.

Are Turmo, Næringslivets hovedorganisasjon

Are Turmo har en doktorgrad fra UiO og skrev doktoravhandling om internasjonale komparative studier av skoleelevers læringsutbytte i realfagene. Fra 2010 har han vært kompetansedirektør i Næringslivets hovedorganisasjon (NHO). Han har lang erfaring som utdanningsforsker fra Universitetet i Oslo og NIFU og har også vært analytiker i Kunnskapsdepartementet. Han er medlem av OECD-BIAC Education Committee og Business Europe Education and Training Working Group. Han har også gjennomført AFFs lederutviklingsprogram for yngre ledere på Solstrand.

Hanne Sofie Stolinski, student, Universitetet i Oslo

Hanne Sofie Stolinski har nylig avlagt mastergraden i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo, med fordypning i offentlig politikk og administrasjon. Hun har en bachelorgrad i juss og administrasjon fra Høgskolen i Molde, med fordypning i statsvitenskap. Hanne har hatt flere ulike verv, deriblant som tillitsvalgt for årsstudium i statsvitenskap ved Høgskolen i Molde 2015–2016 og har arbeidet med ny utforming av «studieleders rolle» sammen med studieledere og øvrige ansatte ved Høgskolen i Molde våren 2018. I mars–april 2019 var Hanne praksisstudent hos NOKUT og bidro til prosjektet Operasjon praksis og da spesielt til delrapporten Praksis sett fra praksisveilederes perspektiv.

Habilitet

NOKUTs sakkyndige er underlagt habilitetskrav.² Hvert av medlemmene i den sakkyndige komiteen måtte derfor selv vurdere egen habilitet med henblikk på de 11 studieprogrammene som inngår i denne evalueringen. Det gjorde de ved å fylle ut og signere en habilitetserklæring. Deretter gjorde NOKUT en individuell vurdering i samråd med den sakkyndige komiteen. Det ble bestemt at Torstein Nielsen Hole ikke skulle bidra i vurderingen av bachelorprogram i sosiologi (ungdomssosiologi) ved HVL på grunn av sitt ansettelsesforhold ved samme lærested. For de øvrige ble det vurdert at de ikke er inhabile ovenfor noen av studieprogrammene i evalueringen.

² Etter Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker 10. februar 1967 §§ 2 og 6-10; forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning §§ 2-1 og 2-2.

1.5 Oppbygning av rapporten

I dette kapitlet har vi introdusert evalueringen av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger. I kapittel 2 setter vi evalueringen i kontekst og belyser hva arbeidslivsrelevans i høyere utdanning betyr og innebærer for ulike aktører, som en bakgrunn for det som kommer videre i denne evalueringen. I kapittel 3 beskrives evalueringsmetoden og de valgene vi har tatt i utformingen og innretningen av evalueringen.

I kapittel 4 vurderer komiteen arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans i hvert av de 11 studieprogrammene som inngår i evalueringen. Deretter bygger de videre på det som har kommet frem gjennom de enkelte vurderingene i kapittel 5 og diskuterer likheter og forskjeller i studieprogrammenes tilnærminger. Videre diskuterer de også hva som ser ut til å fungere godt og mindre godt samt hva som ser ut til å fremme og hemme arbeidet med arbeidslivsrelevans. I kapittel 6 oppsummeres komiteens funn, og komiteen gir anbefalinger om hvordan disse bør følges opp.

NOKUT har skrevet de tre første kapitlene i rapporten, mens komiteen har skrevet de resterende.

2 Kontekst for evalueringen

Denne evalueringens viktigste begrep er «arbeidslivsrelevans». Det har lenge vært en uttalt politisk ambisjon, og et krav fra samfunnsorganisasjoner, at høyere utdanning må være (mer) arbeidslivsrelevant. Nå i den senere tid har også dette kravet fått økt oppmerksomhet. Hva dette innebærer for det enkelte studieprogrammet, er likevel ikke alltid åpenbart. Disiplinutdanninger, som er i søkelyset i denne evalueringen, har ikke nødvendigvis et klart avtakerfelt eller tradisjon for praksis slik profesjonsutdanninger har. Dette nødvendiggjør en bred diskusjon om ulike aspekter, slik som utvikling av generiske og fagspesifikke ferdigheter hos kandidatene samt ulike typer samhandling og samarbeid med arbeidslivet. To aktuelle temaer som vi vil belyse i dette kapittelet, er derfor hva arbeidslivsrelevans i høyere utdanning betyr og innebærer for ulike aktører. Dette som et ledd i å sette evalueringen av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger i kontekst.

For å nærme oss en bred og anvendbar tilnærming til arbeidslivsrelevans i høyere utdanning generelt og i disiplinutdanninger spesielt, bygger vi her på aktuell forskning og relevante policydokumenter, i tillegg til arbeidslivets og sektorens egne forståelser av begrepet.³ En slik tilnærming, som undersøker begrepet fra ulike vinkler, viser også viktigheten av å plassere evalueringen i kontekst.

2.1 Bakgrunn og avgrensning

Våren 2021 planlegger Kunnskapsdepartementet å legge frem Arbeidsrelevansmeldingen, der ambisjonen er å styrke kvaliteten og arbeidsrelevansen i høyere utdanning (se også kapittel 1). Studentene skal stille mer forberedt til arbeidslivet, og arbeidslivet skal få tilgang til relevant kompetanse, som kan bidra til omstilling, innovasjon og en bærekraftig utvikling for fremtidens samfunn. Dette skal blant annet skje gjennom bedre og mer gjensidig samarbeid mellom læresteder og arbeidslivet, omkring studentenes læring og samfunnets kompetansebehov.

Flere undersøkelser viser at kandidater jevnt over finner relevant arbeid etter endt høyere utdanning (Støren, 2015; Støren m.fl., 2018). Riktignok er det noe variasjon mellom utdanningstyper og gradsnivå. Eksempelvis har graden av arbeidsledighet blant nyutdannede mastere i naturvitenskapelige og tekniske fag de siste årene vært relativt sett høy (Støren & Nesje, 2018), og kandidater fra enkelte humanistiske fag vist seg å ha høyere grad av mistilpasning i arbeidslivet enn kandidater fra andre utdanninger (Wiers Jensen m.fl., 2016; Kunnskapsdepartementet, 2017b). Mer overordnet viser forskning og andre undersøkelser at arbeidsgivere opplever at ansatte som nylig er uteksaminert med en bachelor- eller mastergrad fra norske læresteder besitter kunnskap og kompetanse i tråd med forventningene (Støren m.fl., 2019; Støren & Skule, 2019; OECD, 2018).

Arbeidsledigheten har de siste årene vært lav og overordnet sett har kandidater fra høyere utdanning, også innenfor disiplinutdanninger, høy sannsynlighet for å få en relevant jobb. Derfor er det i stor grad fremtidens kompetansebehov som Arbeidsrelevansmeldingen forholder seg til. Gitt utviklings- og omstillingsbehovene samfunnet står overfor må kvaliteten og relevansen i høyere utdanning heves, understrekes det på regjeringens nettsider (Kunnskapsdepartementet, 2019a).

³ For en ryddig oversikt over rapportens kildemateriale, samt intensjonen og formålet med å inkludere de ulike kildene, viser vi til tabell 3 i kapittel 3.

I forbindelse med stortingsmeldingen har NOKUT, som beskrevet i innledningen, fått i oppdrag å gjennomføre en evaluering av arbeidslivsrelevansen i disiplinutdanninger. Sentralt for både stortingsmeldingen og for NOKUTs evaluering er begrepet arbeidslivsrelevans.

Det finnes ingen enkle og entydige svar på spørsmål om hva det vil si at en utdanning er arbeidslivsrelevant, eller hvilke tiltak og praksiser som trengs for å utvikle god tilknytning mellom høyere utdanning og arbeidsliv. Ei heller hvordan arbeidslivsrelevans kan fremmes ytterligere i høyere utdanning, eller hvilke spesielle forhold som preger arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger, som vanligvis ikke uteksaminerer kandidater til en bestemt profesjon eller bransje. I tillegg har arbeidslivsrelevans en langsiktig, eller bærekraftig, dimensjon. Vi kan ikke vite sikkert hvilken kompetanse arbeidslivet etterspør i fremtiden.

Mangelen på entydige og enkle svar på disse spørsmålene henger i mange tilfeller sammen med at hva som fremmer relevans i ulike studieprogrammer vil variere, og at det vanskelig lar seg gjøre å definere eller lage strategier for arbeidslivsrelevans som passer for alle. I det følgende vil vi derfor undersøke ulike aspekter ved begrepet arbeidslivsrelevans.

2.1.1 Sentrale dimensjoner ved arbeidslivsrelevans

I litteraturen som adresserer arbeidslivsrelevans i høyere utdanning, fra stortingsmeldinger til høringssvar, forskning, rapporter og analyser, er det særlig fem dimensjoner ved begrepet som trer frem – og som gjør seg gjeldende både for disiplinutdanninger og mer profesjonsrettede studieprogrammer:

- Arbeidslivsrelevans er et komplekst begrep som krever bred definisjon: hva som skal til for å sikre arbeidslivsrelevans vil og må variere mellom ulike studieprogrammer.
- Samhandling og samarbeid med samfunns- og arbeidsliv er essensielt for å sikre arbeidslivsrelevans i studier.
- Det er nødvendig å sikre en balanse mellom utvikling av fagspesifikke og generiske ferdigheter.
- Læringsformene skal fremme både fagspesifikke og generiske ferdigheter, og dette skal gjerne skje gjennom studentaktive læringsformer.
- Lærestedene skal ikke nødvendigvis svare på arbeidslivets umiddelbare behov, men ha et langsiktig perspektiv i arbeidet med å fremme relevans.

Denne lista forholder seg hovedsakelig til det som skjer på bachelor- og mastergradsnivå. Imidlertid kan det ikke forventes at kandidatene er ferdig utlært når de går ut i arbeidslivet.⁴ Flere forskere har pekt på at læring foregår hele livet og ikke minst på flere samfunnsarenaer (se eksempelvis Hodgkinson & Hodgkinson, 2004; Hodgkinson m.fl., 2008). Sammenlignet med andre land er også mulighetene til å lære, ta utdanning, kurs eller opplæring i arbeidslivet store i Norge (Holden m.fl., 2020, se også kapittel 5). En viss del av utviklingen av kunnskap, ferdigheter og holdninger må altså forventes å skje i arbeidslivet eller i sivilsamfunnet, og ikke kun mens kandidaten ennå er student ved sitt respektive studieprogram. Arbeidslivsrelevans grenser dermed opp mot andre begreper, som samfunnsrelevans

⁴ Høyere utdanning har også en svært viktig rolle å spille når det gjelder livslang læring og kompetanseutvikling for «ferdig» utdannede kandidater. Fremover blir det trolig helt nødvendig for en stor andel arbeidstakere med høyere utdanning å få kompetansepåfyll i «små doser». Diskusjoner om etter- og videreutdanning tilpasset et arbeidsliv i endring er høyt på agendaen, men ikke del av denne evalueringen.

og yrkesrelevans. Hvor grensegangene går, eller om man kan eller bør trekke dem opp presist, er ikke opplagt.

I det videre skal vi belyse tematikken ved å vise til hvordan arbeidslivsrelevans forstås og problematiseres i forskning, blant aktører i arbeidslivet og utdanningssektoren samt i policydokumenter.

2.1.2 Innholdsrelevans tema for evalueringen

I flere av NOKUTs analyser (Haakstad & Kantardjiev, 2015; Kantardjiev & Haakstad, 2018) blir begrepet arbeidslivsrelevans delt inn i henholdsvis «porteføljerelevans» og «innholdsrelevans».

Porteføljerelevans dreier seg om i hvilken grad tilbudte utdanninger samsvarer med et reelt behov i arbeidslivet, og dette er tett koblet til dimensjonering av studietilbud. I tillegg til at dimensjonering av studieporteføljen skal skje internt ved lærestedene, er det en uttalt forventning fra regjeringen om at lærestedene må koordinere og bedrive arbeidsdeling på tvers i dimensjoneringen av studieporteføljene. I Kvalitetsmeldingen pekes det på at «[l]andets samlede behov for kompetanse er et nasjonalt anliggende (...)» og «krever en god koordinering og arbeidsdeling mellom utdanningsinstitusjonene» (Kunnskapsdepartementet, 2017a, s. 95). Dimensjonering og vektlegging av arbeidslivsrelevans kan også skje gjennom departementenes strategiske tildeling av studieplasser, senest i forbindelse med Covid-19-pandemien (Regjeringen, 2020).

Innholdsrelevans handler om det enkelte studieprogrammets innhold og arbeidsprosesser, og hvorvidt studieprogrammet utdanner kandidater som bidrar til å møte kortsiktige og langsiktige samfunnsbehov. Dette vil ofte dreie seg om hvordan studieprogrammet legger opp til at studentene skal tilegne seg faglig kunnskap og generisk kompetanse, som igjen knytter seg til andre kvalitetsdimensjoner, slik som læringsutbytte, undervisningskvalitet og utdanningsfaglig kompetanse med videre.

Siden vi i denne evalueringen ser på hvordan arbeidslivsrelevans gjøres og hvordan ulike aktører tilrettelegger for å fremme arbeidslivsrelevans på studieprogramnivå, er det følgelig innholdsrelevans som vektlegges.

2.1.3 Myndighetenes krav og forventninger til arbeidslivsrelevans

Myndighetene har ulike måter de kan stille krav og forventninger til studieprogrammets arbeidslivsrelevans på, for eksempel fremkommer klare krav gjennom lov og forskrifter (fra Kunnskapsdepartementet og NOKUT), mens stortingsmeldinger, politiske forslag og vedtak med videre legger til både krav og ytterligere forventninger. Dimensjonering, som nevnt ovenfor, er også en måte å styre sektoren i denne forbindelsen. Opprettelsen av Råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA) et annet eksempel.⁵ Disse kravene og forventningene avgrenser i seg selv ikke denne evalueringen, men er en viktig del av bakteppet for lærestedene og studieprogrammenes arbeid med å fremme arbeidslivsrelevans.

⁵ Universiteter og høyskoler ble i 2011 pålagt å opprette Råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA). Formålet med ordningen var blant annet å bidra til økt og bedre samarbeid mellom universitet og høyskoler og arbeidsliv. Se også kapittel 5.

I lov om universiteter og høyskoler § 1-3 står det at lærestedene blant annet skal samarbeide med «(...) lokalt og regionalt samfunns- og arbeidsliv (...)». Forskrifter under loven stiller krav til arbeidslivsrelevansen i studieprogrammer. For eksempel fremkommer det i studietilsynsforskriften § 2-2 andre ledd at «[s]tudietilbudet skal være faglig oppdatert og ha tydelig relevans for videre studier og/eller arbeidsliv». Komiteen kommenterer dette kravet i 5.1.3 og i 6.2.

Forventingene til studieprogrammenes arbeidslivsrelevans, særlig for bachelorprogrammer, var tydelige da bachelorgraden ble innført. Den nåværende gradsstrukturen i norsk høyere utdanning har sin bakgrunn i to parallelle prosesser som foregikk tidlig på 2000-tallet: Bologna-prosessen og Kvalitetsreformen. Gradssystemet ble mer strømlinjeformet og harmonisert med andre europeiske land. For bachelorgradens vedkommende, ble den både kortere og fikk et smalere innhold i overgangen fra cand.mag.-graden. Noe av bakgrunnen for dette var et ønske om å få kandidater raskere igjennom utdanningsløpet og å bøte på cand.mag-gradens uklare profil i møte med arbeidslivet (Mjøs m.fl. 2000, s. 14; Arnesen & Waagene, 2009; Kantardjiev & Haakstad, 2018). Bachelorgradens selvstendighet i møte med arbeidslivet, og spesielt de disiplinfaglige bachelorkandidatenes plass på arbeidsmarkedet, blir diskutert og problematisert i flere rapporter (se for eksempel Arnesen & Waagene, 2009; Kantardjiev & Haakstad, 2018), og er noe som også er et tema i denne evalueringen (se kapittel 4, 5 og 6).

I tillegg til kravet nevnt ovenfor, presiserer studietilsynsforskriftens krav til det systematiske kvalitetsarbeidet ved universiteter og høyskoler blant annet at kvalitetsarbeidet skal dekke alle vesentlige områder av betydning for kvaliteten på studentenes læringsutbytte (§ 4-1 første ledd). Det er vanlig at lærestedene har arbeidslivsrelevans som et slikt «vesentlig område». Videre står det også at lærestedene skal innhente informasjon fra relevante kilder for å kunne vurdere kvaliteten i alle studietilbudene (§ 4-1 fjerde ledd). Aktører i arbeidslivet inngår som «relevante kilder». § 2-1 andre ledd i studiekvalitetsforskriften pålegger i tillegg lærestedene å gjennomføre periodiske evalueringer av studietilbudene sine og at blant annet representanter fra arbeids- eller samfunnsliv skal bidra i evalueringene.

Den kommende stortingsmeldingen om arbeidsrelevans viser betydningen dette temaet har for regjeringen. Parallelt foregår det også en prosess knyttet til styringen av universitets- og høyskolesektoren, inkludert finansiering, gjennom den kommende styringsmeldingen.⁶ Opposisjonspartiene Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet (som til sammen har flertall på Stortinget) gikk sammen om et forslag til ny finansieringsmodell der «relevant arbeid etter endt studie» ble foreslått som en av indikatorene som skal utløse finansiering (se for eksempel Schei og Trædal, 2020). Det skapte mye debatt. Stølen og Mo (2020), rektor og prorektor ved Universitetet i Oslo, pekte i sitt tilsvarende på at den antatte mistilpasningen mellom universitets- og høyskolesektoren og arbeidslivet ikke holder som premiss for sterkere politisk styring, ettersom kandidater med høy utdanning har den aller laveste arbeidsledigheten i Norge. Både de og andre debattanter understreker samtidig de konkrete måleutfordringene en slik indikatorbruk medfører og de mange ulike forholdene som påvirker hvorvidt studentene får en såkalt relevant jobb, hvorav mange er utenfor studieprogrammene og lærestedenes kontroll. Dette poenget blir også diskutert i 2.2 i denne rapporten. Forslaget fra de nevnte opposisjonspartiene ble del av innstillingen fra utdannings- og forskningskomiteen. Regjeringen bes legge frem forslag til nytt finansieringssystem for universiteter

⁶ <https://www.regjeringen.no/no/tema/utdanning/innsikt/stortingsmelding-om-styringspolitikk-for-statlige-universiteter-og-hoyskoler/om-styringsmeldingen/id2690892/>.

og høyskoler i tett samarbeid med utdanningssektoren og arbeidslivet. Incentiver/faktorer i forslaget skal inkludere blant annet «[r]elevante arbeid etter endt studium og arbeidslivsrelevans i studiet (Utdannings- og forskningskomiteen, 2020)».

Også tidligere stortingsmeldinger, slik som Kvalitetsmeldingen (Kunnskapsdepartementet, 2017a) og Humaniorameldingen (Kunnskapsdepartementet, 2017b), tar opp arbeidslivsrelevans og stiller krav og forventninger til studieprogrammer i denne sammenhengen. Det samme gjør NOKUTs policydokument Kvalitetsområder for studieprogram (NOKUT, 2016). Momenter fra disse gjengir vi der det er særlig relevant under.

2.2 Arbeidslivsrelevans: Om kompleksiteten i begrepet

Kompleksiteten i arbeidslivsrelevansbegrepet og dets mangfoldige dimensjoner har lenge vært gjenstand for debatt i forskningen. I etterkant av Bologna-prosessen, og i norsk kontekst Kvalitetsreformen som ble iverksatt i 2003, har begrepet vært drøftet i en lang rekke ulike rapporter, analyser og policydokumenter. I denne delen skal vi se nærmere på hvordan kompleksiteten i begrepet arbeidslivsrelevans kan forstås innenfor konteksten av høyere utdanning generelt og innenfor disiplinutdanninger spesielt.

Når vi sier at arbeidslivsrelevansbegrepet er komplekst, handler det ofte om at hva som er arbeidslivsrelevant både vil, kan og må variere mellom ulike studieprogrammer. Dette gjelder både mellom disiplin- og profesjonsutdanninger og mellom ulike disiplinutdanninger. Samtidig er det utfordrende å skille, eller isolere, den innholdsmessige arbeidslivsrelevansen på et studieprogram fra andre kvalitetsdimensjoner, som for eksempel læringsutbytte eller programdesign.

I noen undersøkelser, og ofte i den offentlige debatten, blir arbeidslivsrelevans redusert til spørsmålet om kandidatene får relevant jobb etter endt utdanning og hvor fort de eventuelt får relevant jobb. Dette er relevante aspekter i en vurdering av arbeidslivsrelevans, men å sette likhetstegn mellom rask ansettelse i relevant stilling og et studieprograms arbeidslivsrelevans eller kvalitet mer overordnet kan også være problematisk.

Det umiddelbare og langsiktige kompetansebehovet kan i mange tilfeller være sammenfallende, men ikke alltid. Det er også vanskelig å finne gode indikatorer for å måle hva en relevant jobb er, særlig siden variasjonen i typer jobber vil være så stor for disiplinutdanninger, og hva ved studieprogrammet det eventuelt var som gjorde at kandidatene fikk disse jobbene. Videre kan nasjonale og internasjonale konjunkturer være vel så viktige for å forklare andelen kandidater som får jobb. Ett eksempel på dette er hvordan den internasjonale oljekrisen påvirket arbeidsledigheten og mistilpasningen blant nyutdannede ingeniører (Støren m.fl., 2016, s. 1) Både uforutsette og brå endringer som Covid-19-pandemien, og mer langsiktige endringsprosesser som det grønne skiftet og andre endringer i arbeidslivet, gjør at det synes lite fruktbart å bruke rask ansettelse som eneste indikator på arbeidslivsrelevans. Denne evalueringen anlegger derfor et bredere perspektiv på hva arbeidslivsrelevans innebærer.

2.2.1 Behov for en bred forståelse av arbeidslivsrelevans

Fordi arbeidslivsrelevans i høyere utdanning krever en bred definisjon, og fordi hva arbeidslivsrelevans innebærer vil variere mellom ulike studieprogrammer, er det mer fruktbart å spørre

om hvordan arbeidslivsrelevans gjøres, eller hvordan ulike aktører tilrettelegger for å fremme arbeidslivsrelevans, enn kun hva arbeidslivsrelevans er og hva det består i.

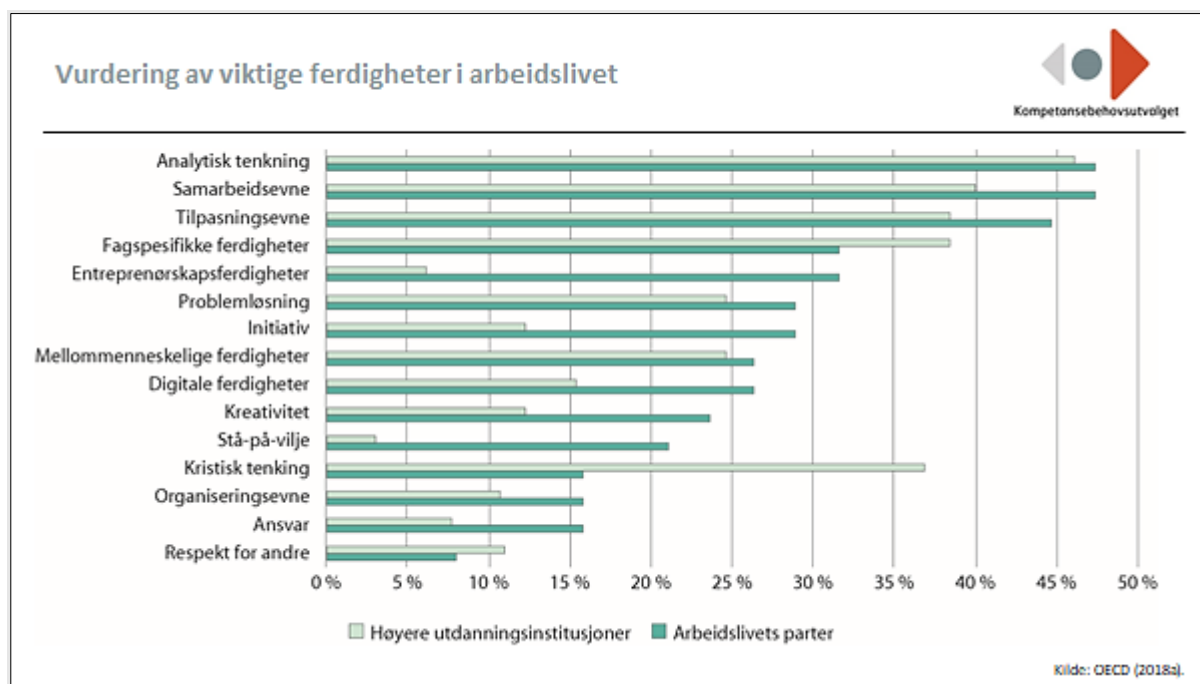
I tråd med mange norske og internasjonale studier av arbeidslivsrelevans opererer også OECD-rapporten *Higher Education in Norway – Labour Market Relevance and Outcomes* (2018) med en bred forståelse av relevansbegrepet. Ifølge rapporten er det lærestedenes ansvar å utstyre kandidater med ferdigheter som sikrer at de lykkes – ikke bare på arbeidsmarkedet, men også i livet generelt. Dette kan lærestedene gjøre ved å sikre at kandidatene er utstyrt med fagspesifikk kompetanse samt generiske ferdigheter som er overførbare til arbeidslivet. Dette er ferdigheter som kanskje er vanskeligere å måle, men som er essensielle for å sikre suksess for arbeidsplassen og individet.

Også NOKUT-rapporten *Arbeidslivsrelevans i høyere utdanning* (Haakstad & Kantardjiev, 2015), hvor omkring 40 faglige ansatte ved læresteder samt representanter fra Råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA) ble intervjuet, viser at det er stor enighet blant de faglige ansatte at arbeidslivsrelevansbegrepet må forstås som bredt og sammensatt, og ikke instrumentelt. Instrumentelt vil i denne sammenhengen bety at en ikke utformer tiltak som utelukkende skal virke relevansfremmende basert på arbeidslivets ulike kortsiktige behov.

«I vurderinga av hva som vil gagne arbeidslivet og støtte kandidatenes arbeidskarriere best, ligger det for det første ei avveining av hva relevansen består i for det enkelte utdanningsprogramms vedkommende. Dernest må en finne ei fornuftig løsning på spørsmålet om hva som lønner seg å satse på i utdanningene, og som presumptivt vil ha langsiktig effekt, opp mot hva som er mest fornuftig å overlate til intern opplæring på de enkelte arbeidsplassene (Haakstad & Kantardjiev, 2015, s. 30).»

Universiteter og høyskoler som sendte inn hørings svar til Kunnskapsdepartementet i anledning Arbeidsrelevansmeldingen, har også en bred forståelse av begrepet, men etterlyser samtidig en fungerende og mer tydelig definisjon av hva arbeidslivsrelevans innebærer – både på institusjons- og programnivå. For at en definisjon skal kunne fungere både for profesjons- og disiplinutdanninger, bør den være bred og åpen for ulikheter mellom studieprogrammer og den bør romme både faglig og generisk kompetanse, hvorav sistnevnte er spesielt aktuelt for disiplinutdanningene (Kunnskapsdepartementet, 2019c).

De fleste av innspillene, rapportene og forskningsartiklene som vi bygger dette kapittelet på, beskriver nettopp at vi trenger en bred forståelse av begrepet. Uenigheten ligger altså ikke i behovet for en nyansert og kontekstbasert forståelse av arbeidslivsrelevans, men snarere i ansvarsfordeling, behov og innflytelse mellom partene. Eksempelvis, som det fremgår av figuren under, har utdanningssektoren og arbeidslivet noe ulike vurderinger av hva som er de viktigste typene ferdigheter i arbeidslivet. De mest tydelige forskjellene er i vurderingen av «kritisk tenkning» og «entreprenørferdigheter», der utdanningssiden vektlegger det førstnevnte og arbeidslivets parter vektlegger det sistnevnte.

Figur 1: Vurdering av viktige ferdigheter i arbeidslivet, OECD (2018, hentet fra Holden m.fl., 2019)

2.3 Det viktige samarbeidet mellom læresteder og samfunns- og arbeidslivet

I norsk sammenheng har forskning på forholdet og samarbeidet mellom høyere utdanning og arbeidsliv i stor grad tatt utgangspunkt i profesjonsutdanninger. Eksempler er hvilke undervisnings- og læringsformer som fremmer relevante og skikkede profesjonsutøvere (se eksempelvis Damsgaard & Heggen, 2010; Heggen & Smeby, 2012; Karseth & Nerland, 2007), og særlig «praksissjokket», som mange profesjonsstudenter opplever i overgangen fra studentliv til arbeidsliv (Aas, 2014; Heggen, 2010; Halvorsen, 2014).

Praksis, som for eksempel «utplassering» i skole eller på sykehus, er et bærende element i arbeidet med arbeidslivsrelevans i profesjonsutdanningene, og blir, som nevnt innledningsvis i denne rapporten, trukket frem som et viktig element også for disiplinutdanningene av blant annet politikere, organisasjoner i arbeidslivet og lærestedene. Også i hørings svarene fra arbeidslivet (Kunnskapsdepartementet, 2019c) blir bruk av praksis trukket frem som ett av de viktigste virkemidlene for å skape relevante disiplinutdanninger. Bakgrunnen ser ut til å være et ønske om økt arbeidslivsrelevans og større grad av samarbeid mellom disse utdanningene og samfunns- og arbeidslivet (se også Helseth m.fl., 2019). Utgangspunktet for denne evalueringen er imidlertid at det er hensiktsmessig ikke å redusere dette til et ensidig søkelys på praksis. Istedenfor tar evalueringen opp bredden av hva som kan være gode arbeidslivsrelevante tiltak og hvordan disse varierer mellom studieprogrammer og læresteder. Dette er i stor grad empiriske spørsmål, og som følger tas opp fra kapittel 4 og utover.

Her vil vi videre rette søkelyset mot samarbeid og samhandling mellom læresteder og samfunns- og arbeidslivet. Det er knapt noe uenighet om at slikt samarbeid og samhandling er essensielt for å sikre både kvalitet og relevans i utdanninger. I denne delen skal vi se nærmere på ulike former for

samhandling og samarbeid mellom disiplinutdanninger og samfunns- og arbeidslivet, hva samarbeid skal oppnå og hvilke utfordringer og muligheter som ligger i samarbeidet.

2.3.1 Hvorfor samarbeide?

Vi starter med det grunnleggende spørsmålet: hvorfor er samarbeid nødvendig og hvordan knytter det seg til arbeidslivsrelevans i studieprogrammer? I ulike policydokumenter finner vi at samarbeid på en rekke ulike måter skal fremme kvalitet i utdanningen.

I NOKUTs policydokument Kvalitetsområder for studieprogram (NOKUT, 2016) er relevans for samfunns- og arbeidsliv definert som ett av til sammen ni kvalitetsområder for studieprogrammer. Det trekkes frem at samhandling med samfunns- og arbeidslivet er nødvendig for å høyne kvaliteten, relevansen og fleksibiliteten i studieprogrammer. Samarbeid skal både sikre at studentene får et læringsutbytte som er viktig for fremtidig deltakelse i arbeidslivet, og at arbeidslivet får oppdatert og forskningsbasert kunnskap om internasjonal utvikling i relevante fagområder.

Også i Kvalitetsmeldingen blir samarbeid mellom læresteder og arbeidslivet trukket frem som en viktig forutsetning for å sikre kvalitet og relevans i utdanningen. Det blir påpekt at et slikt samarbeid ikke bare bør eksistere på institusjonsnivå, men at representanter fra arbeidslivet bør være deltakende i utformingen av studieprogrammer. I tillegg fremheves behovet for kontinuerlig dialog mellom fagmiljøer og aktuelt samfunns- og arbeidsliv for å sikre relevans i studieprogrammer. I meldingen knyttes også kontakt med arbeidslivet til studentenes overgang fra studier til arbeidsliv og det hevdes at jo mer kontakt studenten har med arbeidslivet, desto kortere tid bruker de på å få en relevant jobb etter endt utdanning. Det vil dessuten ha en positiv betydning for studiegjennomføringen (Kunnskapsdepartementet, 2017a, s. 59-60).

Ettersom ulike studieprogrammer vil ha ulike behov i møte med arbeidslivet, vil det alltid være en faglig vurdering hvordan et slikt samarbeid skal se ut og hvordan det skal kunne bidra til økt kvalitet i studieprogrammet. Gode samarbeidsfora bør imidlertid være satt sammen på en slik måte at det gir dem direkte påvirkning på både innhold i studieprogrammet og porteføljesammensetning. Studieprogrammene bør arbeide systematisk for å sikre sin egen relevans for samfunns- og arbeidsliv, og bruke tilbakemeldinger fra tidligere studenter i opprettelsen, sikringen og utviklingen av studietilbud (NOKUT, 2016, s. 7).

2.3.2 Hvordan samarbeide?

Variasjonen i former for samarbeid mellom akademia og arbeidsliv er svært stor. Samarbeid foregår på ulike nivåer, med ulik grad av formalisering og institusjonalisering, og med ulike formål. Det kan dreie seg om alt fra etablering av alumnusnettverk til bedriftspresentasjoner, til studentoppgaver som løses i samarbeid med arbeidslivet og praksis (se NOKUT, 2016; Støren m.fl., 2019, s. 22; Kunnskapsdepartementet, 2017a, s. 62; Rørstad m.fl., 2019 samt 5.2.2 nedenfor for eksempler på ulike former for samarbeid). Samarbeid med samfunns- og arbeidsliv ser også ofte annerledes ut for disiplinutdanninger enn for profesjonsutdanninger, og dette henger i mange tilfeller sammen med et uklart avtakerfelt for kandidatene – det er ikke alltid opplagt hvem man skal samarbeide med.

De siste årene er det særlig ett virkemiddel for å sikre arbeidslivsrelevans som har vært mye debattert, nemlig praksis som del av høyere utdanning (se over). Likevel er det ikke slik at praksis er et entydig

begrep eller konsept, det finnes både ulike former og formål for bruk praksis i studieprogrammer. I høringssvarene blir det både etterlyst og diskutert om begrepet praksis burde utvides. NOKUT har parallelt med arbeidet med denne evalueringen sett nærmere på blant annet praksisbegrepet (Berg m.fl. kommer).

I dag er det på studieprogramnivå i stor grad opp til partene selv å utforme samarbeid og samhandling som virker hensiktsmessig, mens det på institusjonsnivå i større grad er lagt politisk til rette for samhandling. Det er fagmiljøene og studieprogrammene som i stor grad oppfordres til å søke samarbeid med samfunns- og arbeidsliv, fordi en anser at det er fagmiljøet rundt et studieprogram som er best skikket til å inngå hensiktsmessige samarbeidsformer (NOKUT 2016; Kunnskapsdepartementet, 2017a). Hvilket nivå samarbeidet skal foregå på, og hvordan det best kan legges til rette for, er selvsagt mye diskutert. Utfordringen synes ofte å være at samarbeid på studieprogram- og fagmiljønivå blir ad-hoc-preget og avhengig av såkalte ildsjeler, mens samarbeid på institusjonsnivå kan oppleves som irrelevant for fagmiljøene (Haakstad & Kantardjiev, 2015, s. 31).

Til tross for at det finnes mange eksempler på godt samarbeid, er det imidlertid fremdeles et uforløst potensial, slik for eksempel OECD (2018, s. 13-14) påpeker. Det er særlig samarbeid på studieprogramnivå, slik som programdesign og mobilitet, hvor potensialet for samarbeid ikke er fullt utløst – også når man sammenlikner med andre nordiske land. Også gjennom det såkalte EUROMA-prosjektet (NOKUT 2017a; NOKUT 2017b) kom det frem at flere mekanismer for kontakt med arbeidslivet, slik som systematisk kontakt med alumner, er lite brukt i Norge sammenliknet med andre land.

Diku-rapporten Samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv (Diku, 2020) finner at manglende kultur for samarbeid, manglende finansiering, strukturer og støttemekanismer, er med på å forklare hvorfor norske læresteder og akademikere inngår i ulike former for samarbeid med arbeidslivet i mindre grad enn sine europeiske kolleger.

2.3.3 Hvorfor tett samarbeid?

I tillegg til søkelyset på behovet for en bred forståelse av arbeidslivsrelevans, har relevansbegrepet som nevnt også en langsiktig eller bærekraftig dimensjon. Kvalitetsmeldingen spør i denne sammenhengen:

«Hva kan de [lærestedene] gjøre for å sikre at studentene uteksamineres ikke bare med den kompetansen som etterspørres på arbeidsmarkedet i dag, men også med evnen til å omstille og fornye seg? Hvordan kan de sikre at studentene vil være innovative, attraktive og produktive arbeidstakere som er med på å forme samfunnet også om 20 og 30 år? Svaret vårt i meldingen er at studieprogrammene må baseres på forskning og utvikles i tett samarbeid med arbeidslivet og studentene selv. Men hvordan dette best gjøres i praksis, er en oppgave universitetene og høyskolene må svare på (Kunnskapsdepartementet, 2017a, s. 3-4).»

Utdanningenes arbeidslivsrelevans kan altså ikke bare vurderes i sammenheng med arbeidslivet studenten umiddelbart skal ut i. Like viktig er det langsiktige perspektivet for å ruste studenten til en fremtid preget av livslang læring, endring og omstilling, en fremtid de også skal være med på å forme. Ser vi til OECD-rapporten (2018) er påstanden at denne læringen er lærestedenes ansvar, men ser vi til

andre kilder, slik som nettopp Kvalitetsmeldingen, pekes det på behovet for et «tett samarbeid» mellom høyere utdanning, arbeidslivet og studentene selv for å sikre den langsiktige arbeidslivsrelevansen.

Spørsmålet blir da hva som er et tilstrekkelig tett samarbeid og hvordan slikt samarbeid best kan utvikles i ulike kontekster, og hvem som er med på å sette premissene for dette. Samtidig er det også et spørsmål om hva som vil kunne være et for tett samarbeid. Tradisjonelt har universiteter og høyskoler, og særlig universiteter, hatt sterk autonomi i utviklingen av studieportefølje og -programmer. Uenighet mellom partene kommer særlig til uttrykk i meningsutvekslinger i media, men fremkommer også i andre skrevne dokumenter.

Om vi ser til hørings svarene til Arbeidsrelevansmeldingen, fremkommer det at lærestedene er utpreget opptatt av at samfunnsoppdraget deres favner bredere enn å svare direkte på arbeidslivets kortsiktige og spesifikke behov. De ønsker fortsatt autonomi og kommuniserer at grunnutdanninger først og fremst skal gi kandidatene en faglig basis og et solid grunnlag for å tilegne seg ny kunnskap. Høyere utdanning skal ikke bare være leverandører for arbeidslivets behov, men har en viktig rolle ut over dette, nemlig danning og evnen til å møte fremtidens kompetansebehov. Arbeidslivets parter understreker på sin side at selv om universiteter og høyskoler er autonome institusjoner, trengs det tydeligere føringer og krav fra Kunnskapsdepartementets side omkring samarbeidet (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Debatten omkring ny finansieringsmodell for universitets- og høyskolesektoren som vi refererte til ovenfor viser at det fortsatt er uenighet rundt målene for arbeidslivsrelevans, inkludert hvor langsiktig man skal se på dette.

Videre i denne rapporten anlegger imidlertid komiteen et bredt og langsiktig perspektiv der arbeidslivsrelevans ikke kun handler om arbeidslivets «her-og-nå- behov». Samtidig kan vi legge til at en forsknings- og undervisningskarriere innen høyere utdanning også inngår i forståelsen av hva arbeidslivet er og hva slags arbeid kandidater kan få etter endt utdanning.

2.3.4 Samarbeid mellom disiplinutdanninger og samfunns- og arbeidslivet

Hva vet vi egentlig om hvordan samarbeid mellom disiplinutdanninger og samfunns- og arbeidslivet ser ut, og har disiplinutdanningene særskilte utfordringer når det kommer til samarbeid? Noen svar finner vi i ulike NOKUT-rapporter, hørings svar, Studiebarometeret og andre rapporter. Denne evalueringen er også innrettet for å belyse dette.

Haakstad og Kantardjiev (2015) viser at det samlet sett foregår mye kontaktarbeid mot arbeidslivet, men det er ujevnt fordelt mellom utdanningstyper og utføres i hovedsak på fagmiljø- eller studieprogramnivå. Gjennom både intervjuer og spørreundersøkelser avdekkes det at akademia generelt har en positiv oppfatning av egen arbeidslivsrelevans, men at de samtidig har relativt liten faktisk kontakt med arbeidslivet og beskjeden grad av systematisk innhenting av informasjon fra kandidater og arbeidsgivere.

Funnene fra Haakstad og Kantardjiev (2015) samsvarer godt med hørings svarene fra sektoren. Her blir mangel på systematikk i kommunikasjonen, samhandlingen og samarbeidet med arbeidslivet nevnt som en utfordring for disiplinutdanninger spesielt. Flere forklarer dette med et uklart avtakerfelt for

utdanningene, og mangel på naturlige kontaktpunkter og samhandlingsarenaer med arbeidslivet (Kunnskapsdepartementet, 2019c). Det å utvikle slike arenaer er også krevende.

2.3.5 Samarbeid og synliggjøring av kompetanse

Tett koblet til spørsmål om samarbeid med arbeidslivet er synliggjøring av kompetanse. Et viktig poeng som blir trukket frem av mange er at både studentene og arbeidslivet bør få bedre innsikt i studentenes kompetanse. Dette gjelder kanskje særlig for disiplinutdanningene, som ikke har et like naturlig avtakerfelt som mange av profesjonsutdanningene. Økt samhandling med arbeidslivet, skal blant annet kunne styrke studentenes kunnskap om egen kompetanse og læring. Dette temaet tas opp flere ganger videre i denne evalueringen.

Funnene i Haakstad og Kantardjiev (2015) og tall fra Studiebarometeret (se 3.5.2 nedenfor) viser at studentene ikke synes de kjenner arbeidslivet godt nok, og at lærestedet ikke gjør nok for å synliggjøre relevansen i studiet. De faglig ansatte mener imidlertid at kommunikasjonen innad på studieprogrammet er tilfredsstillende, at de gjør nok for å synliggjøre relevansen av utdanningen overfor studentene, men at kommunikasjonen og markedsføringen overfor arbeidslivet ikke er god nok.

Også i Humaniorameldingen (Kunnskapsdepartementet, 2017b) er kommunikasjon og synliggjøring av arbeidslivsrelevans et gjennomgående tema. I meldingen blir mangel på synliggjøring trukket frem som en medvirkende årsak til at humanister i større grad opplever mistilpasning på arbeidsmarkedet enn kandidater fra sammenlignbare utdanningsgrupper. Dette er ikke utelukkende basert på manglende kontakt med arbeidslivet i studietiden. Det kan også være manglende synlighet i den offentlige samtalen og forståelse av hvilke utfordringer humaniora kan være med på å løse. Humanistenes kunnskap og ferdigheter er derfor vanskeligere for arbeidsgivere å gjenkjenne som anvendbar (Kunnskapsdepartementet, 2017b).

2.3.6 Studentenes opplevelse av arbeidslivstilknytning og samarbeid

Hvordan oppfatter studenter ved disiplinutdanninger arbeidslivstilknytning i studiene sine? Noen svar finner vi i Studiebarometeret, som inneholder spørsmål om arbeidslivsrelevans. De samlede resultatene tegner et bilde av at opplevd arbeidslivstilknytning varierer mellom studieprogrammer, og at det går en sentral skillelinje mellom profesjonsutdanninger/praktisk orienterte studier på den ene siden og disiplinutdanninger på den andre (Wiggen m.fl., 2020, s. 20).

Mens studenter ved studieprogrammer av typen politi, medisin, tannlege, sykepleier, kunst, ingeniør og psykologi rapporterer om høy til middels opplevd tilknytning til arbeidslivet (gjennomsnittsskår fra 4,1 ned til 3,0 avhengig av studieprogram på en skala fra 1-5 samt vet ikke/ikke relevant), opplever studenter ved disiplinutdanninger lavere tilknytning til arbeidslivet (gjennomsnittsskår fra 2,9 ned til 2,3 på en skala fra 1-5 samt vet ikke/ikke relevant). I sistnevnte gruppe finner vi, i fallende rekkefølge, studieprogram som historie, fysikk, matematikk-statistikk, språk, sosiologi og sosialantropologi. Dette kan også skyldes at studentene blir spurt om hvilken grad de får informasjon om hvordan faget skal brukes i arbeidslivet, som nok er enklere å få til i profesjonsrettede studieprogram. Vi går nærmere inn på hvordan studenter ved de 11 studieprogrammene som inngår i denne evalueringen svarer i 3.5.2.

Det er ikke bare studieprogrammet i seg selv som har betydning for opplevd arbeidslivstilknytning; en betydelig del av variasjonen ser ut til å handle om gradsnivå. Wiggen m.fl. skriver (2020, s. 20) at:

«Studenter på femårige masterprogrammer scorer mye høyere på muligheten til å møte potensielle arbeidsgivere (3,9 i gjennomsnitt) sammenlignet med toårige masterprogrammer (3,2) og bachelorprogrammer (3,3).»

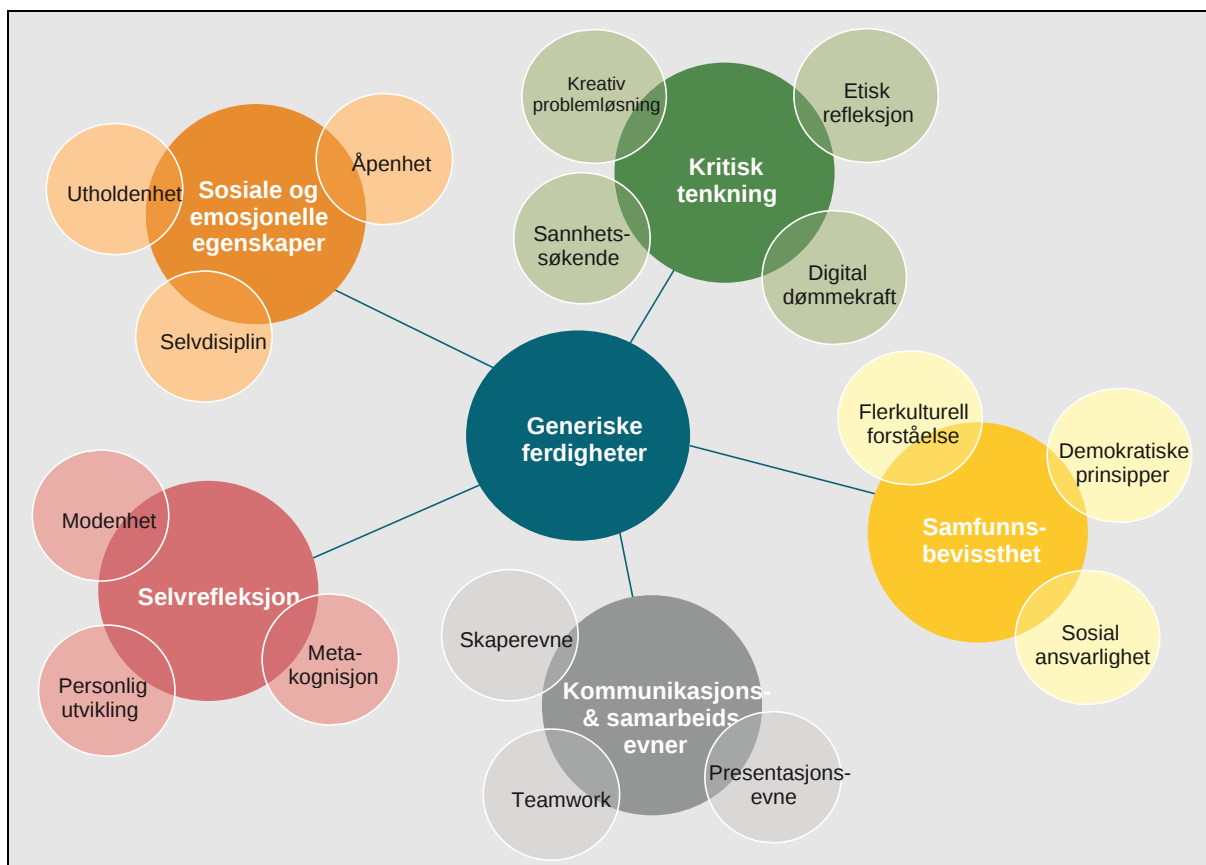
Det er et tankekors at indeksen for tilknytning til arbeidslivet har den laveste samlede skåren blant indeksene i Studiebarometeret. Årsakene undersøker vi ikke nærmere her, men kanskje handler det om at spørsmålsbatteriet, til tross for å nevne en rekke ulike tiltak, inkluderer tiltak som er lite utbredt blant en del læresteder og studieprogrammer.

2.4 Utvikling av fagspesifikke og generiske ferdigheter

I litteraturen og diskusjonen rundt arbeidslivsrelevans i høyere utdanning står tilegnelse av fagspesifikke og generiske ferdigheter hos kandidater sentralt, og det er også noe som komiteen ser på i denne evalueringen. Ifølge OECD (2018, s. 8) er generiske ferdigheter noe som vanskelig lar seg måle, men som er essensielle for å sikre suksess både for den enkelte arbeidsplass og for individet – gjennom hele livet.

2.4.1 Fagspesifikke og generiske ferdigheter

Hva generiske eller overførbare ferdigheter er, og hvordan man best kan tilegne seg disse gjennom disiplinutdanninger, er det ingen enighet om hverken i rapporter og forskningslitteratur. Kvalitetsmeldingen (Kunnskapsdepartementet, 2017a, s. 14), påpeker at utdanningen må legge vekt på læring som stimulerer disse ferdighetene fordi det vil gjøre studentene bedre rustet til møtet med samfunns- og arbeidsliv som krever kontinuerlig omstilling. Meldingen tilbyr også denne typologien over hva de generiske ferdighetene består i:

Figur 2: Generiske ferdigheter, Kvalitetsmeldingen (Kunnskapsdepartementet, 2017a)

Utvikling av generiske ferdigheter er tett knyttet til spørsmål om læringsformer. Ifølge OECD (2018, s. 14) utvikles disse evnene mest effektivt gjennom å plassere ferdigheter i sentrum av undervisningen og gjennom å praktisere disse gjennom studieløpet, i motsetning til den mer tradisjonelle tavleundervisningen og ren tilegnelse av kunnskap. I rapporten blir Norge anbefalt å vektlegge utviklingen av disse ferdighetene i utdanningene.

Vi vet at generiske ferdigheter, tverrfaglighet og anvendelse av kunnskap innenfor nye områder vektlegges og verdsettes bredt i arbeidslivet. Disse ferdighetene er også svært viktige med tanke på å sikre den langsiktige eller bærekraftige arbeidslivsrelevansen. I så måte står mange av disiplinutdanningene i en særstilling, siden studieprogrammene ofte vektlegger utvikling av disse generiske ferdighetene i tillegg til fagkunnskapen. NOKUT påpeker blant annet i høringssvaret til arbeidsrelevansmeldingen (Kunnskapsdepartementet, 2019c) at forsknings- og utviklingsbasert utdanning (FoU) er et viktig middel for økt arbeidslivsrelevans i studieprogrammet, nettopp fordi FoU-basert utdanning knytter de generiske ferdighetene som arbeidslivet etterspør til den faglige konteksten. Videre var også studieprogrammene og de sakkyndige involvert i en tidligere NOKUT-evaluering (kalt EUROMA, NOKUT 2017a) veldig tydelige på at generiske ferdigheter ikke må undervises eller øves på separat og frikoblet fra faget. Dette er også et hovedpoeng for de sakkyndige i denne evalueringen, se kapittel 4 til 6.

2.4.2 Hva består de generiske ferdighetene i og er de overførbare?

Hva består de generiske ferdighetene i, hvor «overførbare» er de egentlig og er det rimelig å kreve at et studieprogram skal kunne stimulere utviklingen av en lang rekke av generiske og potensielt overførbare ferdigheter hos studentene sine?

En rekke ulike begreper og kontekstualiseringer – særlig når det kommer til generiske ferdigheter – brukes. I engelskspråklige termer er for eksempel «generic skills and competence», «transferable skills», «knowledge creation», «lifelong learning», «work life competences», «student active teaching and learning», «practice-based learning», «problem-based learning», «learning outcomes», «employability» og i nyere tid: «transversal skills» og «21st century skills» (se for eksempel Stensaker m.fl., 2019; Römogens m.fl., 2019; Ornellas m.fl., 2018; Ritchie m.fl., 2017; Billett, 2009; Barrie, 2006; Clanchy & Ballard, 1995; Bridges, 1993; OECD, 2018).

På tross av vektleggingen av tilegnelse av generiske og overførbare ferdigheter i diskusjonen om arbeidslivsrelevans i høyere utdanning, blir det også stilt spørsmål om den faktiske muligheten ved dette. Kan ferdigheter overføres fra et kognitivt domene til et annet? Clanchy og Ballard (1995) mener at det til en viss grad er mulig å overføre ferdigheter, og diskuterer også om evnen til å overføre ferdigheter er viktigere enn selve ferdigheten? Bridges (1993) diskuterer skillet mellom overførbare ferdigheter og det å overføre ferdigheter fra en kontekst til en annen. Overførbare ferdigheter eller «core skills» er ferdigheter som ikke er spesielt kontekstavhengige og som det krever lite å overføre fra en kontekst til en annen. Mens det å kunne overføre ferdigheter kaller Bridges meta-ferdigheter, «second order skills». Disse ferdighetene setter personer i stand til å velge, tilpasse og bruke ferdighetene sine innenfor ulike kontekster.

Clanchy og Ballard (1995) kritiserer også utdanningsmyndighetenes vektlegging av studentenes tilegnelse av generiske ferdigheter. Artikkelforfatterne setter spørsmålsteget ved om det er universitetenes oppgave å sørge for at studentene tilegner seg det de kaller globale generiske ferdigheter, og hevder at generiske ferdigheter ikke eksisterer uavhengig av fagområde. Videre hevder Clanchy og Ballard (1995) at det enkelte studieprogrammet har ansvar for å identifisere hvilke generiske ferdigheter og holdninger som er relevante for disiplinen og legge til rette for læring av disse gjennom ulike læringsformer som fordrer eksplisitt bruk av tenkning, forskning og kommunikasjon som er tilpasset den faglige konteksten. Det er altså ikke slik at et studieprogram kan eller bør ha som målsetning å sørge for at studentene tilegner seg et bredt spekter av ferdigheter, men primært de som er identifisert som relevant for disiplinen. Disse bør studentene øve på i en faglig integrert kontekst.

2.5 Oppsummering

I dette kapitlet har NOKUT sett på ulike forståelser av arbeidslivsrelevans og ulike tilknyttede aspekter, slik som samarbeid med samfunns- og arbeidsliv og utviklingen av fagspesifikke og generiske ferdigheter. Dette har vi gjort basert på aktuell forskning og relevante policydokumenter. Målet har vært å sette evalueringen i kontekst og også delvis posisjonere komiteens forståelser og prioriteringer. Dette utdypes blant annet i neste kapittel og i kapittel 4.2.

3 Metode

I dette kapittelet beskriver vi evalueringsmetoden. Evalueringen er gjennomført i tre faser (se figur 3). I planleggingsfasen har vi samlet inn informasjon gjennom programbeskrivelser og valgt ut spørsmål, kriterier og et design for evalueringen. I datainnsamlingsfasen har vi samlet inn relevante data og informasjon for å besvare spørsmålene som ble valgt ut i første fase. Dette gjorde vi blant annet gjennom å be de utvalgte studieprogrammene skrive en selvevaluering og sende inn dokumentasjon. I gjennomføringsfasen har den sakkyndige komiteen vurdert arbeidet med arbeidslivsrelevans i hvert av de utvalgte studieprogrammene, diskutert likheter og forskjeller i studieprogrammenes tilnærminger og kommet med konklusjoner og anbefalinger.

Figur 3: Faser i evalueringen av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger

I de to første fasene har NOKUT og den sakkyndige komiteen arrangert et møte med representanter fra de utvalgte studieprogrammene. Det første seminaret ble arrangert 31. oktober 2019 på Gardermoen. Formålet med seminaret var å diskutere begrepet arbeidslivsrelevans og hvordan de utvalgte studieprogrammene forstår det. Seminaret skulle også bidra til økt forståelse av formålet med evalueringen og programbeskrivelsene, som studieprogrammene skulle jobbe med i etterkant av seminaret.

Det andre seminaret ble arrangert 8. januar 2020 på Gardermoen. Formålet med seminaret var å få innspill til evalueringsspørsmålene og -kriteriene fra de utvalgte studieprogrammene. Seminaret skulle også bidra til økt forståelse av formålet og innholdet til selvevalueringene og dokumentasjon som måtte legges ved, som studieprogrammene skulle jobbe med i etterkant av seminaret.

Studieprogrammene har i tillegg fått mulighet til å kommentere utkast til de deskriptive delene av programvurderingene (kapittel 4) i gjennomføringsfasen.

Nedenfor beskriver vi de overordnede rammene for evalueringen. Videre diskuterer vi formålet og prosessen med utviklingen av programbeskrivelsene. Vi diskuterer også prosessen med å velge ut relevante evalueringsspørsmål, -kriterier og -design for evalueringen. Til slutt beskriver og reflekterer vi om evalueringens datagrunnlag og datainnsamlingsmetoder.

3.1 Overordnede rammer for evalueringen

Noen aspekter ved evalueringen ligger fast gjennom oppdragsbrevet NOKUT mottok fra Kunnskapsdepartementet (Kunnskapsdepartementet, 2019b) 27. juni 2019. Resultatene fra evalueringen måtte være klare 1. juni 2020 for å kunne inngå i kunnskapsgrunnlaget for den kommende stortingsmeldingen om arbeidsrelevans (Kunnskapsdepartementet, 2019a).⁷ Evalueringen skal gi Kunnskapsdepartementet et kunnskapsgrunnlag til Arbeidsrelevansmeldingen. Likevel har NOKUT, den sakkyndige komiteen og de utvalgte studieprogrammene hatt stor grad av frihet i utformingen av evalueringen.

Formålet med evalueringen er å genere kunnskap. En slik kunnskapsgenererende innretning eller tilnærming vil likevel ha elementer av summativ og formativ evaluering. Formålet med en kunnskapsgenererende evaluering er å påvirke tankegangen rundt ett eller flere spørsmål på en generell måte (Rossi & Freeman, 1985, s. 388). Et spesifikt mål er å skille mellom forskjellige typer tiltak som brukes for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammene og identifisere hva som hemmer eller fremmer det. Et mer generelt mål er at miljøet rundt hvert studieprogram prøver å forstå arbeidslivsrelevans i studieprogrammet bedre. I det siste tilfellet kan funnene blant annet opplyse myndigheter, ledelse og andre om hvordan ulike aktører virkelig oppfatter arbeidslivsrelevans i studieprogrammet og forbedre kommunikasjonen mellom dem (Patton, 1996, s. 132).

Studieprogrammenes involvering er et sentralt aspekt ved evalueringen. NOKUT har valgt en deltakende tilnærming på grunn av et ønske om å gi en stemme til ulike aktører i de utvalgte studieprogrammene i evalueringsprosessen og å øke evalueringens nytte og bruk for dem. En deltakende evaluering legger stor vekt på at de berørte skal involveres. Det gjelder studentene og programansatte, men også de som jobber med implementering og utvikling av studieprogrammet. Involveringen av de berørte kan ta ulike former og kan skje i forskjellige faser av en evaluering. I dette tilfellet har NOKUT valgt å involvere studenter og programansatte ved de utvalgte studieprogrammene, blant annet i fastsettingen av evalueringsspørsmål og innsamlingen av data om arbeidslivsrelevans på programnivå.

Videre ble studieprogram valgt ut som evalueringsenhet. Samtidig var de kvantitative dataene om arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger som finnes på programnivå ganske begrensede. Evalueringens knappe tidsrammer og stramme ressurser satte betydelige føringer for hva som var mulig å få gjort, og vi måtte ekskludere mer ressurskrevende kvalitative datainnsamlingsmetoder. Den sakkyndige komiteen fikk for eksempel ikke mulighet til å intervju representanter fra arbeidslivet eller på andre måter innhente synspunkter og data fra arbeidslivet. Komiteen har derfor i liten grad vurdert rollen til arbeidslivet som egen aktør i denne rapporten. Likevel var det viktig å sikre en måte å samle inn nok relevant kvalitativ data og informasjon til å gjennomføre evalueringen. Dette gjorde vi ved å be studieprogrammene skrive en selvevaluering og sende inn dokumentasjon.

Til slutt har NOKUT valgt å jobbe etter evalueringsstandardene fastsatt av Joint Committee on Standards for Educational Evaluations (JCSEE, 2010). Standardene ble brukt som retningslinjer i utviklingen og gjennomføringen av evalueringen. De ble også brukt for å informere evalueringens interessenter og andre om prinsippene de kunne forvente at NOKUT og evalueringskomiteen opprettholdt gjennom evalueringen.

⁷ Tiltakene for å hindre spredning av koronaviruset har ført til forsinkelse i arbeidet med rapporten. Komiteen måtte blant annet avlyse et møte på grunn av dette. Rapporten ble derfor overlevert Kunnskapsdepartementet 8. juni 2020. Lanseringen fant sted 10. september 2020.

3.2 Utvalg

11 studieprogrammer innen disiplinlig utdanning inngår i evalueringen. I utvelgelsen har vi vektlagt at vi ønsker stor variasjon for å få frem bredden i tilnærminger til arbeidslivsrelevans og konkrete aktiviteter for å fremme arbeidslivsrelevans. I tillegg ville bredde i utvalget gi større innsikt i bredden av potensielle utfordringer for ulike studieprogrammer, tentativt geografiske lokasjoner, studienivå (bachelor- og masterprogram) mv.

Vi valgte både bachelor- og mastergradsprogrammer, og studieprogrammene er spredt over hele Norge. Noen programmer tilbyr praksis, mens andre gjør det ikke. Det er stor variasjon i studentantall, og programmene gis ved ulike typer læresteder (se tabell 2 på neste side).

Tabell 2: Noen fakta om de utvalgte studieprogrammene

Studieprogram	Lærested	Studiested	Praksisemne	Antall studenter	Antall kandidater 2018/2019	Første opptak	Siste studieplan-revidering
Masterprogram i fysikk	NTNU	Trondheim	Nei	40-60 ^a	28	2013 ^b	2015 ^c
Bachelorprogram i matematikk	UiA	Kristiansand	Nei	38	10 ^d	2003 ^e	2014
Bachelorprogram i fysikk og astronomi	UiO	Oslo	Ja (valgfri)	260 ^f	60	2017 ^g	2017
Masterprogram i geologi	UiT	Tromsø	Nei	42	24	2003 ^h	2018
Bachelorprogram i sosiologi (ungdomssosiologi)	HVL	Sogndal	Ja (obligatorisk)	ca. 100 ⁱ	25 ^j	2004 ^k	2017 ^l
Masterprogram i internasjonale relasjoner	NMBU	Ås	Ja (valgfri)	90 ^m	35	2010	n/a ⁿ
Masterprogram i sosialantropologi	UiB	Bergen	Nei	31	10	1998	2017
Masterprogram i historie	NTNU	Trondheim	Ja (valgfri)	64 ^o	26	2003	2019 ^p
Bachelorprogram i filosofi	UiB	Bergen	Nei	ca. 160 ^q	20 ^r	2013	2013 ^s
Bachelorprogram i kunsthistorie og visuelle studier	UiO	Oslo	Nei ^t	240-300 ^u	42	2007	2007 ^v
Bachelorprogram i nordisk språk og litteratur	UiS	Stavanger	Ja (valgfri)	27	7	2005	2019 ^w

^a 20–30 per kull.

^b Programmet hadde første opptak 2013. Programmet er en sammenslåing av to program; Master i fysikk og MSC in Condensed Matter Physics, som ble opprettet hhv. 2002 og 2009. Masterutdanning i fysikk har eksistert før det ved NTNU og tidligere AVH.

^c Studieplan revideres hvert år. Sist det ble gjort større endringer var i 2013. Studieprogrammet var del av en periodisk programevaluering i 2015, men resulterte ikke i noen betydelige studieplanendringer.

^d 1 uteksaminert våren 2018, 8–10 stk planlagt våren 2019.

^e I perioden 2007–2015 var breddefaget fysikk, ikke valgfritt.

^f En ramme på 90 per kull.

^g Studieprogrammet startet høsten 2017, det er en revidert versjon av Fysikk, astronomi og meteorologi.

^h Siden høst 2003 som masterprogram, mens tidligere hovedfag går lengre tilbake.

ⁱ Ca. 50 første året (studentene kan bytte over fra årsstudium til bachelor), 23 andre året og 23 tredje året.

^j Tallet på godkjente sosiologikandidater som gir uttelling i finansieringssystemet var i 2018 tolv (12) og i 2019 tretten (13).

^k Bachelorprogrammet i sosiologi ved HVL er et treårig løp siden 2017, mens bachelor i sosiologi (uten praksis) har eksistert siden 2004.

Da hadde de en såkalt fri bachelor, der studentene tok et toårig bachelorprogram i sosiologi som de kombinerte med et årsstudium.

^l Årlige revideringer av emne- og studieplaner. En større revidering i 2017, med innføring av et fullstendig treårig løp ved HVL Sogndal.

^m 90 (aktive per 20.2.), 35 studieplasser årlig (var 50 før).

ⁿ Informasjonen ikke oppgitt av studieprogrammet i selvevalueringen.

^o Totalt antall studenter per i dag uavhengig av oppstartsår og heltid/deltid.

^p Studieplanene revideres årlig, og siste gang var i desember 2019.

^q Ca. 40 per kull.

^r Ca. 20 per år (fullført grad).

^s Me reviderer jamnleg vårt studieprogram, men siste store endring blei implementert i 2013.

^t En av studieprogrammets faglig tilsatte utvikler et emne med obligatorisk praksis i kunstformidling. Emnet skal være et valgfritt emne for både bachelor- og masterstudenter, og skal etter planen starte opp våsemesteret 2021. Emnet vil ha et begrenset antall plasser basert på tilgjengelige praksisplasser.

^u Tar opp ca. 80–100 studenter hvert år.

^v Fordypningsgruppen (80-gruppen) i kunsthistorie ble sist endret i 2009. Da ble de obligatoriske emnene i fordypningen erstattet av nye emner. I 2013 ble KUN3090 Bacheloroppgave i kunsthistorie opprettet og lagt til som et valgfritt emne i fordypningsgruppen. Endret anbefalt studieløp f.o.m kull med oppstart høst 2018. Ikke en endring av studieplan.

^w Studieplanen ble revidert under emnerevisjonen oktober 2019 for ikrafttredelse høst 2020.

3.3 Programbeskrivelser

I planleggingsfasen av evalueringen ba vi studieprogrammene om å utvikle programbeskrivelser av hvordan de tilnærmer seg arbeidslivsrelevans, hvordan de jobber for å utvikle den og hvordan de vurderer hvor godt de lykkes i den forbindelse. For å utvikle relevante evalueringsspørsmål og øke evalueringens nytteverdi, var det viktig å få en god forståelse for hva vi burde sette søkelys på i evalueringen.

En programbeskrivelse er et nyttig verktøy i programevaluering som kan brukes i planleggingsfasen for å innrette evalueringen og utvikle evalueringsspørsmål som er relevante for de utvalgte studieprogrammene (Fitzpatrick m.fl., 2011, s. 291). En nøyaktig programbeskrivelse som programinteressentene er enige om, gir en felles forståelse av programmet for alle involverte parter, slik at evalueringen kan fortsette med en viss enighet om enhetene som skal undersøkes. Denne enigheten er spesielt viktig når det gjelder evalueringer av studieprogrammer, fordi det finnes flere måter å definere og avgrense et studieprogram på.⁸ I forbindelse med denne evalueringen valgte vi en relativt kondensert form for programbeskrivelser: programbeskrivelsene skulle tjene til å formidle et bilde av essensen i arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans i de utvalgte studieprogrammene.

I lys av det ba vi de utvalgte studieprogrammene svare på et utvalg spørsmål. Spørsmålene ble utviklet i to runder. I den første runden utviklet NOKUT et utkast til spørsmålene til programbeskrivelsen. Utkastet ble diskutert og revidert i et møte med den sakkyndige komiteen. I den andre runden ble utkastet diskutert med representanter fra de utvalgte studieprogrammene (på seminaret 31. oktober). Deretter bearbeidet NOKUT og den sakkyndige komiteen spørsmålene.

Spørsmålene til programbeskrivelsen er delt i fire kategorier: «definisjon og forståelse», «tiltak og aktiviteter», «vurdering og refleksjon» og «ytterligere kommentarer».

Kategorien «definisjon og forståelse» består av følgende tre spørsmål:

- Forklar hvordan dere oppfatter begrepet arbeidslivsrelevans i studieprogrammet deres
- Hva slags type arbeid ser dere for dere at kandidatene skal gå inn i etter endt studium?
- Hvilke læringsutbytter vurderer dere som de viktigste for arbeidslivsrelevans?

Kategorien «tiltak og aktiviteter» består av følgende fire spørsmål:

- Hvilke tiltak og aktiviteter bruker dere for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hvordan inngår ulike aktører i arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Er det andre tiltak og aktiviteter som dere kunne tenke dere å bruke for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Har dere en strategi (implisitt eller eksplisitt) for å fremme arbeidslivsrelevans og på hvilket nivå?

⁸ For eksempel definerer DBH og lærestedene «studieprogram» på ulike måter. I Norge gir også studieprogrammene ulike grad av frihet til studentene sine til å ta valgfrie emner, velge mellom forskjellige studieretninger, mv. Et spørsmål er da om studieprogrammene som gir stor frihet til studentene sine skal regnes som ett eller flere programmer.

Kategorien «vurdering og refleksjon» består av følgende fire spørsmål:

- Hvilke tiltak og aktiviteter mener dere fungerer best/dårligst for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hva hemmer eller fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hvordan vurderer dere arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet, og hvor viktig er arbeidslivsrelevans i konteksten deres?
- Hvilke erfaringer har dere gjort dere gjennom å jobbe med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Under «ytterligere kommentar» hadde studieprogrammene mulighet til å legge til informasjon og refleksjoner som ikke var dekket av de andre spørsmålene.

Vi ba studieprogrammene i størst mulig grad begrunne svarene sine. Vi satte ingen krav til dokumentasjon utover følgende spesifiserte vedlegg: studieplaner for det aktuelle studieprogrammet og emneplaner som kunne vært viktige å se på og dokumenter som beskriver arbeidet med arbeidslivsrelevans på studieprogram-, institutts-, fakultets- og institusjonsnivå dersom tilgjengelig og relevant.

Noen av programbeskrivelsene ga informasjon om omfattende, avgrensende kritiske faktorer i programmets arbeid med arbeidslivsrelevans og årsaker til valg som ble gjort på forskjellige stadier. Andre var kortere, men formidlet fortsatt et bilde av essensen i studieprogrammets arbeid med arbeidslivsrelevans. Andre igjen var enda kortere og ga inntrykk av lite refleksjon rundt, eller nedprioritering av, arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet. Det bør også nevnes at ett av de utvalgte studieprogrammene ikke sendte noen programbeskrivelse.

Programbeskrivelsene som ble utviklet, tjente dermed både til å få konseptuell klarhet rundt arbeidslivsrelevans i studieprogrammene som ble valgt ut i denne evalueringen og til å utforme evalueringen vår på en måte som redegjør for likheter og forskjeller i arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans i disse studieprogrammene. Snarere ble informasjonen vi fikk gjennom programbeskrivelsene brukt som utgangspunktet i utviklingen av evalueringsspørsmål (se 3.4.1) og spørsmålene til selvevalueringen (se 3.5.3).

3.4 Evalueringsspørsmål og -design

I dette delkapittelet utdyper vi prosessene med å velge ut evalueringsspørsmålene, -kriteriene og -designet for denne evalueringen i planleggingsfasen av evalueringen. NOKUT og den sakkyndige komiteen har tatt disse beslutningene i samarbeid med de utvalgte studieprogrammene. Vi har identifisert en rekke muligheter til å gjøre det, inkludert å øke relevansen av evalueringsspørsmålene, nøyaktigheten og relevansen av den endelige rapporten, bygge selvevalueringskapasitet på programnivå og opprettholde organisatorisk læring og vekst.

3.4.1 Evalueringsspørsmålene

Evalueringsspørsmålene er de overordnede spørsmålene som den sakkyndige komiteen har svart på i denne rapporten. Evalueringsspørsmålene ble, som for spørsmålene til programbeskrivelsene, utviklet i to runder. I første runde tok NOKUT utgangspunkt i svarene fra spørsmålene til programbeskrivelsen

for å utvikle et utkast til evalueringsspørsmål. Utkastet ble diskutert og revidert på et møte med den sakkyndige komiteen. I andre runde ble utkastet til evalueringsspørsmål diskutert med representanter fra de utvalgte studieprogrammene på et seminar (8. januar 2020). Deretter bearbeidet NOKUT og den sakkyndige komiteen evalueringsspørsmålene.

Evalueringsspørsmålene ble delt i tre kategorier: «Kontekst og målsetting», «Arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans» og «Oppsummerende vurdering og muligheter for videreutvikling».

Kategorien «Kontekst og målsettinger» bestod av følgende fire spørsmål:

- Hvordan oppfatter ulike relevante aktører begrepet arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Har aktørene satt relevante, klare og realistiske målsetninger for arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hvilke andre prioriteringer påvirker arbeidet med arbeidslivsrelevans?
- Har aktørene en strategi for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Kategorien «Arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans» bestod av følgende fire spørsmål:

- Hva gjør aktørene for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hvordan bidrar disse aktivitetene til å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hvordan inngår ulike aktører i arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hvordan vet aktørene at det de gjør for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet fungerer?

Kategorien «Oppsummerende vurdering og muligheter for videreutvikling» bestod av følgende fire spørsmål:

- Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hvor godt lykkes aktørene i arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Den sakkyndige komiteen har besvart evalueringsspørsmålene på forskjellige måter i kapittel 4 til 6 i denne rapporten. I 3.4.2 under og i innledningen til kapittel 4 forklarer komiteen hva de har svart på samt hvordan og hvorfor.

3.4.2 Evalueringskriterier

Et evalueringskriterium er «en verdi eller et mål som kan tjene som kriterium for hva som kalles et positivt eller et negativt resultat» (Tornes, 2013, s. 29). Slik forstått gir evalueringskriteriene den sakkyndige komiteen et felles språk og et likt grunnlag for å vurdere og sammenligne arbeidslivsrelevans blant de 11 studieprogrammene som ble valgt ut for denne evalueringen.

I utviklingen av evalueringskriterier ble det stilt spørsmål om hvilke aspekter den sakkyndige komiteen burde vektlegge i sin vurdering av arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans i de utvalgte studieprogrammene, og hvem som burde bestemme det. Med andre ord, burde den sakkyndige

komiteen produsere en ren deskriptiv evaluering, en preskriptiv evaluering eller en blanding av begge deler.⁹

I dette tilfellet var det ønskelig at evalueringen munnet ut i både en deskriptiv og en preskriptiv vurdering av arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans i de utvalgte studieprogrammene. Ved å kombinere en deskriptiv og en preskriptiv vurdering kunne den sakkyndige komiteen bringe frem «alternative verdier eller fokusere på underliggende problemer og ikke bare de vedtatte tolkningene av hva som oppfattes som et problem og det som antas å være hensiktsmessige tiltak for å løse det (Tornes, 2013, s. 30).»

Det er flere årsaker til at vi valgte å kombinere disse to perspektivene. For det første finnes det ingen fastsatte verdier i universitets- og høyskoleloven eller nasjonale forskrifter og retningslinjer som kunne fungere som utgangspunkt for å utvikle evalueringskriterier. For det andre (slik vi også har sett i kapittel 2) finnes det ingen formell definisjon av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger på nasjonalt nivå. Programbeskrivelsene illustrerer også at det heller ikke er noen omforent forståelse eller implisitt enighet om arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger. For det tredje finnes det ikke nok forskning om arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger i Norge til at det alene kan benyttes som kunnskapsbase i utviklingen av relevante evalueringskriterier for denne evalueringen, selv om arbeidslivsrelevans i høyere utdanning i økende grad har blitt forsket på i senere år.

Derfor har vi valgt å basere programvurderingene delvis på studieprogrammernes målsettinger og delvis på den sakkyndige komiteens skjønn. Samtidig innser vi at noen av studieprogrammene har veldig ambisiøse målsettinger, mens andre knapt har tenkt på det før evalueringen ble satt i gang og kanskje ikke har formulert noen målsettinger for dette arbeidet. Det var veldig tydelig at andre igjen igangsatte prosessen med å sette opp mål for å fremme arbeidslivsrelevans som følge av denne evalueringen.

I lys av det, og for å sikre at de utvalgte studieprogrammene får lik behandling og transparent vurdering av arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans, brukte den sakkyndige komiteen en sjekkliste med dimensjoner for å besvare evalueringsspørsmålene. Et førsteutkast til disse dimensjonene ble diskutert med representantene fra de utvalgte studieprogrammene samtidig med evalueringsspørsmålene i et seminar. Under seminaret ble det veldig tydelig at ikke alle av disse dimensjonene var like relevante for studieprogrammene, og at det var for mange. Med andre ord var det behov for å bearbeide dimensjonene før de kunne brukes av komiteen i sin vurdering av arbeidslivsrelevans i de utvalgte studieprogrammene.

Varierende kvalitet og omfang på selvevalueringene fikk komiteen til å ytterligere forenkle utvalget av dimensjoner. Deretter ble dimensjonene bearbeidet av komiteen med tanke på å reflektere selvevalueringenes innhold. Her mener komiteen at et overordnet trekk ved selvevalueringene er at flere programmer har en mangefasettert forståelse av begrepet arbeidslivsrelevans, og drøfter de ulike tilnærmingene en kan ha til arbeidslivsrelevans. Når det kommer til hvordan arbeidslivsrelevans utvikles av studieprogrammene, blir det ofte stilt spørsmål om konkrete og arbeidslivsrettete forslag. Det er en diskrepans som kunne vært relevant (interessant) å minimere ved at en bredere forståelse av arbeidslivsrelevans også får plass i mulige initiativer, noe som er viktig for å kunne sikre, blant annet,

⁹ Ved en ren deskriptiv evaluering ville den sakkyndige komiteen ha holdt seg til andres verdier (for eksempel lærestedenes eller studieprogrammernes målsettinger for arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger). Ved en ren preskriptiv evaluering ville den sakkyndige komiteen ha gitt en uavhengig vurdering av arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans i hvert av de 11 studieprogrammene som ble valgt ut i denne evalueringen.

god bruk av ressurser og gode læringsutbytter. Derfor er det viktig både å påpeke sammenheng mellom tiltak og de utfordringene tiltakene skal løse samt vurdere mulige utfordringer og problemstillinger som kan bli ytterligere diskutert og håndtert av studieprogrammene.

I vurderingen av arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans i de utvalgte studieprogrammene har den sakkyndige komiteen derfor lagt vekt på:

- Hvorvidt studieprogrammene er bevisste og reflekterte når det gjelder arbeidslivsrelevans.
- Hvorvidt studieprogrammene har utnyttet potensialet i tiltak som finnes i samarbeid med arbeidslivet for å styrke studentenes læring.
- Hvordan studentene får kunnskap om og trening i (arbeidslivs-)relevante kompetanser de oppnår gjennom studiet.
- Hvordan studieprogrammene arbeider for å sikre kvaliteten av sine arbeidslivsrettede tiltak.
- Hvordan og i hvilken grad studieprogrammene samhandler med eksterne aktører.
- Hvorvidt studieprogrammene har tydelige og gode strategier for å fremme utvikling av arbeidslivsrelevans på studieprogrammet.
- Hvordan studieprogrammene samhandler med aktører og føringer fra sentralt hold.
- Hvorvidt programmet har tatt i bruk tiltak som er en god utnyttelse av ressurser.

3.4.3 Evalueringsdesign

Selv om programbeskrivelsene ga komiteen nyttig informasjon om arbeidslivsrelevans i studieprogrammene, trengte komiteen ytterligere data og informasjon for å svare på evalueringsspørsmålene. I lys av dette valgte NOKUT og den sakkyndige komiteen å ta i bruk casestudie kombinert med sammenlignende studie som evalueringsdesign for å besvare evalueringsspørsmålene. Denne kombinasjonen gir både muligheter for konkrete vurderinger av hvert av de 11 utvalgte studieprogrammene og for diskusjoner av mer overordnede spørsmål slik som å skissere likheter og forskjeller mellom måtene programmene jobber med arbeidslivsrelevans, hvilke tiltak som ser ut til å fungere godt og mindre godt samt hva som hemmer og fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans.

Dermed har den sakkyndige komiteen gjennomført evalueringen i to steg. I første steg har komiteen vurdert arbeidslivsrelevans i hvert enkelt studieprogram (kapittel 4). Dette gjorde komiteen ved å gjennomføre 11 kvalitative casestudier av hvordan disse studieprogrammene oppfatter arbeidslivsrelevans, hvordan de jobber for å fremme det og hva som hemmer eller fremmer dette arbeidet. Casestudiene (eller programvurderingene) i kapittel 4 er satt sammen av data fra selvevalueringene og dokumentasjon samlet inn av NOKUT og sendt inn av de utvalgte studieprogrammene. For å sikre likebehandling av studieprogrammene ble de vurdert samtidig og sammenlignet med hverandre i vurderingsprosessen.

Programvurderingene er ikke skrevet med ambisjon om å være representative for verken arbeidslivsrelevans i hele populasjonen av studieprogrammene innen disiplinutdanning, enkelte fagområder (matematisk-naturvitenskapelige fag, samfunnsvitenskapelige fag eller humanistiske fag) eller enkelte disipliner (for eksempel historie, sosiologi, matematikk mv.). Videre har komiteen tatt studieprogrammene på alvor som informanter og i stor grad vurdert selvevalueringene, og ikke studieprogrammene, i programvurderingene. Denne metodiske svakheten har komiteen forsøkt å adressere gjennom at studieprogrammene fikk lese et utkast av vurderingen av eget program

(faktasjekk). Uansett kan programvurderingene gi eksempler på mangfold i hvordan arbeidslivsrelevans oppfattes, arbeidet som gjøres for å fremme det (inkludert hva som fungerer bra og mindre bra) og hva som hemmer og fremmer dette arbeidet på programnivå i disiplinutdanninger.

I det andre steget var det ønskelig å gjøre en form for generalisering for disiplinutdanninger. På denne måten kunne evalueringen gi Kunnskapsdepartementet et bredere kunnskapsgrunnlag til Arbeidsrelevansmeldingen. Dette gjorde komiteen ved å trekke på egen ekspertise, forskningslitteratur og policydokumenter og kombinere informasjonen for hver av programvurderingene i en sammenlignende analyse (kapittel 5). Denne sammenlignende analysen brukes av den sakkyndige komiteen som utgangspunkt for formuleringer av felles anbefalinger og konklusjoner for studieprogrammer innen disiplinutdanninger i kapittel 0.

På denne måten må casestudiene betraktes som en illustrasjon som kommer i tillegg til den sammenlignende analysen som den sakkyndige komiteen har gjort i kapittel 5.

3.5 Datagrunnlag og datainnsamlingsmetoder

Programvurderingene (kapittel 4) bygger i hovedsak på selvevalueringene skrevet av de utvalgte studieprogrammene samt vedlagt dokumentasjon fra studieprogrammene. Årsaken til at vi valgte selvevalueringene som de primære datakildene for evalueringen er at det finnes veldig lite annen data på programnivå som vi kunne bruke for å svare på evalueringsspørsmålene. NOKUT har gått gjennom en rekke kilder, inkludert blant annet lærestedenes kandidatundersøkelser, NIFUs kandidatundersøkelser, Studiebarometeret og NOKUTs underviserundersøkelse, men fant lite tilgjengelig og relevant data på programnivå (se under). Det som ble funnet og forelagt komiteen er beskrevet nedenfor. Videre har NOKUT sammenstilt en litteraturoversikt over relevante forsknings- og policydokumenter som kunnskapsgrunnlag til den komparative analysen. Nedenfor diskuterer vi kort evalueringens kunnskaps- og datagrunnlag.

3.5.1 Kunnskapsgrunnlag og litteraturoversikt

NOKUT satte opp en litteraturoversikt av relevante forsknings- og policydokumenter for komiteen, som også er oppsummert i kapittel 2. Målet var å gi den sakkyndige komiteen et kunnskapsgrunnlag om temaet arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger som kunne kombineres med programvurderingene for å sammenligne studieprogrammene og formulere felles konklusjoner og anbefalinger for disiplinutdanninger.

I tabell 3 nedenfor beskriver vi kort hver type kildemateriale, temaene dekket av hver type kilde og intensjonen og relevansen av kildene som ble inkludert i evalueringens kunnskapsgrunnlag og litteraturoversikt.

Tabell 3: En overordnet oppsummering av kunnskapsgrunnlag og kilder

Type	Tema	Intensjon og relevans
Forskningsartikler, i hovedsak engelsk-språklige, men også noen norske	Employability, Transferable skills, Practice-based skills, Generic attributes, Generic skills, Situated learning, Communities of practice, Individuals dispositions in workplace learning, Study programme design and delivery, Labour market relevance, Praksis, Yrkesrelevans, Kvalifisering til yrket.	Breddeforståelse av arbeidslivsrelevans. Oversikt over hvilke begreper og utfordringer som relaterer seg til arbeidslivsrelevans.
Policy-dokumenter, særlig Stortingsmeldinger og NOU-er (Norsk Offentlig Utredning)	Studiekvalitet, Læringsutbytte, Arbeidslivsrelevans, Yrkesrelevans, Læring, Praksis, Kompetansebehov, Bachelorgrad, Mastergrad, Generisk kompetanse, Innovasjon, Arbeidsmarked.	Historisk bakteppe for vektleggingen av arbeidslivsrelevans i høyere utdanning samt oversikt over fremtidige prosesser og intensjoner i utviklingen av norsk høyere utdanning.
Forskningsrapporter, især NIFUs kandidatundersøkelser	Studiekvalitet, Læringsutbytte, Bachelorgrad, Mastergrad, Arbeidslivsrelevans, Yrkesrelevans, Konjunkturedringer, Ledighet, Relevante jobber, Praksis, Nyutdannede.	Kunnskap om norske kandidaters arbeidslivstilpasning, både for bachelorgrads- og mastergradsnivået.
Kronikker	Praksis, Yrkesrelevans, Arbeidsgivere, Nyutdannede, Arbeidsrelevans, Autonomi, Styring.	Aktuelle i kraft av sin kondenserte form og ofte samfunnskritiske utgangspunkt.
NOKUT-rapporter og aktuelle dokumenter, Studiebarometeret	Arbeidslivsrelevans, Studiekvalitet, Læringsbaner, Bachelorgrad, Mastergrad, Praksis, Studenters tilfredshet med eget studieprogram.	Kunnskap om norske bachelor- og mastergradsstudenters opplevelse av studieprogram – herunder læringsformer, læringsutbytte og jobbmuligheter. Kunnskap om praksis i disiplinutdanninger.
Høringssvar (fra lærestedene i forbindelse med Arbeidsrelevansmeldingen)	Praksis, Arbeidslivsrelevans, Ressursmangel, Studieportefølje, Samarbeid (både internt og eksternt), Finansieringskategori, FoU, Innovasjon, Grønt skifte, Utveksling, Digitalisering, Kapasitet, Autonomi.	Innsikt og forståelse i universiteters og høyskolars synspunkter når det gjelder vektleggingen av arbeidslivsrelevans i utdanningen. Kunnskap om utfordringer, ressurser, kapasitet og pågående arbeid relatert til arbeidslivsrelevans.
Kandidatundersøkelser (lærestedenes egne)	Trivsel, Motivasjon, Læringsutbytte, Generisk kompetanse, Faglig kunnskap, Frivillig arbeid, Lønnsarbeid, Relevant arbeid, Ansettelser, Ledighet.	Oversikt over kandidaters opplevelse av utdanningen sin egen kompetanse og ansettbarhet, på tvers av ulike læresteder og fagfelt.

3.5.2 Dokumentasjonsgjennomgang

I forkant av utsendelsen av spørsmål til selvevalueringene (se 3.5.3) gjennomførte NOKUT også en dokumentasjonsgjennomgang for å identifisere og samle inn relevante og offentlig tilgjengelige data på programnivå for å svare på evalueringsspørsmålene.

NOKUT gikk gjennom følgende kilder og samlet inn data på programnivå der dette var tilgjengelig:

- Studieprogrammenes kandidatundersøkelser
- NIFUs kandidatundersøkelser
- Studiebarometeret

Etter runden med dokumentasjonsgjennomgang, hadde ikke den sakkyndige komiteen nok data til å vurdere arbeidslivsrelevans på programnivå. Disse manglene skyldes for eksempel at:

- De kvantitative dataene ikke kan brytes ned på programnivå.
- De kvantitative dataene ikke er robuste nok.
- De kvalitative dataene om programmene ikke er tilgjengelige.

Nedenfor beskriver vi kildene som NOKUT har gått gjennom og dataene som ble samlet inn i den sammenhengen.

Studieprogrammenes kandidatundersøkelser

Samtlige læresteder har gjennomført kandidatundersøkelser i løpet av de siste årene, da i hovedsak på noe som minner om fakultetsnivå (eksempelvis skilles det mellom samfunnsfag, humaniora, realfag mv.).¹⁰ I enkelte tilfeller er kandidatundersøkelsen dessuten bare gjort for mastergradsnivået, ikke bachelorgradsnivået. Tre læresteder, Høgskulen på Vestlandet, Norges handelshøyskole og Universitetet i Bergen, har en felles kandidatundersøkelse. Mens noen studieprogrammer oppgir i selvevalueringene (se 3.5.3) at resultater fra disse undersøkelsene rapporteres på studieprogramnivå til eget fakultet eller institutt, er disse resultatene imidlertid ikke inkludert i hovedrapportene som NOKUT hadde tilgang til og kunne gå gjennom i forkant. Likevel ga de nyttig informasjon for denne evalueringen som blant annet ble brukt i kapittel 2 og i noen grad i kapittel 4.

NIFUs kandidatundersøkelser

Kandidatundersøkelsene som NIFU gjennomfører hvert annet år, inkluderer undersøkelser av kandidatenes arbeidsmarkedstilpasning et halvt år etter at de var ferdige (halvårsundersøkelser) samt spesialundersøkelser der mastergradskandidater spørres lengre tid etter fullført studium (spesialundersøkelser). Undersøkelsene inkluderer blant annet spørsmål om hvor kandidater arbeider, hva de tjener og hvordan de vurderer kvaliteten på utdanningen sin. Dataene fra NIFUs kandidatundersøkelser kan ikke brytes ned på læresteds- eller studieprogramnivå og blir i denne rapporten først og fremst brukt i kapittel 2.

¹⁰ Kandidatundersøkelser som lærestedene selv har jobbet frem inkluderer i liten grad studieprogramnivået, i alle fall i den offentlig tilgjengelige versjonen. I én eller to av kandidatundersøkelsene nevnes enkeltstudieprogrammer, men dette er ikke studieprogrammer som ble valgt ut for evalueringen.

Studiebarometeret

Studiebarometeret er en viktig kilde til informasjon om studentenes vurdering av utdanningskvalitet. NOKUT gjennomfører Studiebarometeret årlig på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet. Studentundersøkelsen sendes til alle studenter som er i sitt andre og femte studieår og dekker en rekke aspekter ved utdanningskvalitet.

Antall svarende og svarprosenten varierer mellom studieprogrammene. Tallene kan brytes ned på studieprogramnivå og vi opererer her med en nedre grense på ti svarende og 30 i svarprosent for å bruke svardataene. Flere av studieprogrammene som ble valgt ut i denne evalueringen, har et relativt lavt antall studenter. Med mindre svarprosenten på studieprogrammet er svært høy, vil dette gi et lavt antall svarende og dermed en høy grad av usikkerhet rundt resultatet. For å kunne bruke resultater for alle utvalgte studieprogrammene i denne evalueringen har vi derfor slått sammen resultatene for 2018 og 2019.

Studiebarometeret inneholder flere spørsmål om tilknytning til arbeidslivet, og mange av disse spørsmålene ble endret i 2019. To av spørsmålene var like i 2018 og 2019, og det er disse to spørsmålene vi bruker resultater for i denne evalueringen. De to spørsmålene som var like i 2018 og 2019 er:

- I hvilken grad studentene opplever å få god informasjon om hvordan deres kompetanse kan brukes i arbeidslivet.
- I hvilken grad studentene opplever å få god informasjon om hvilke yrker/bransjer som er relevante for dem.

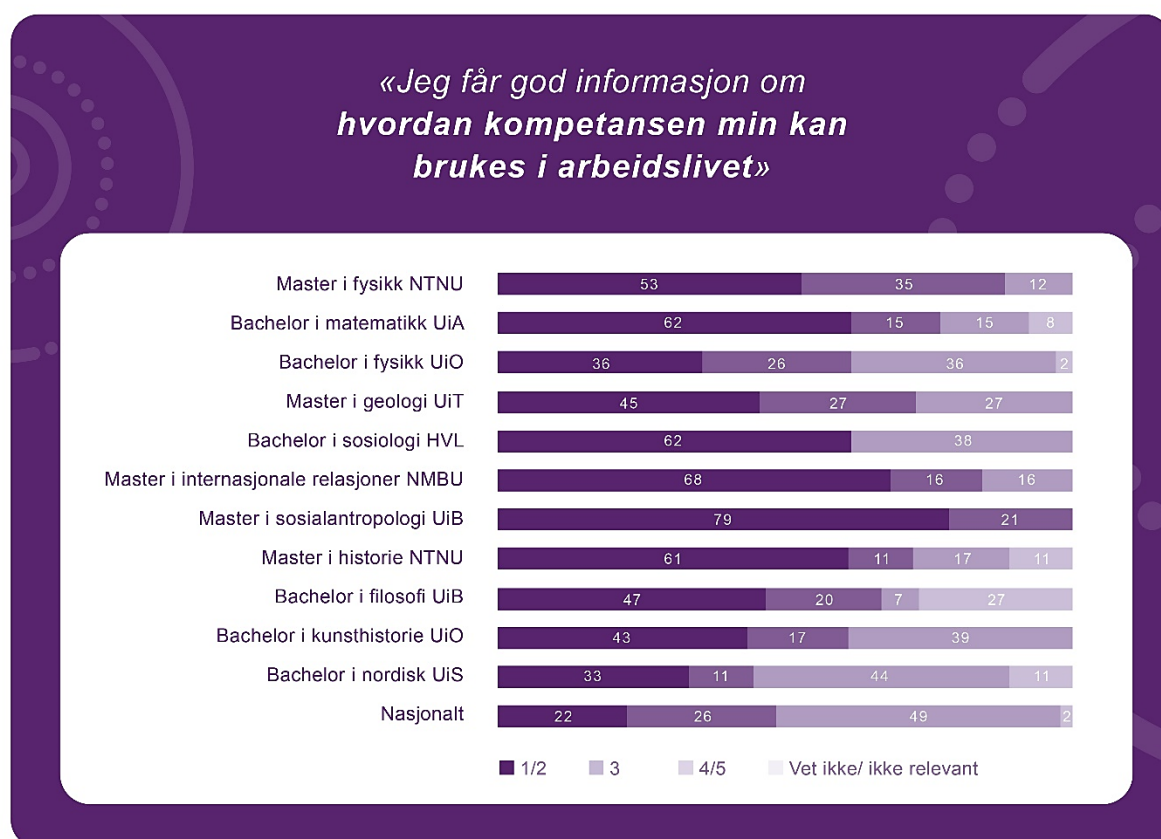
Tabellen under viser hvor mange studenter som fikk tilsendt undersøkelsen og hvor mange av disse som svarte på de to spørsmålene om arbeidslivsrelevans, totalt for 2018 og 2019.

Tabell 4: Utvalg, respondenter og svarprosent i Studiebarometeret for 2018 og 2019

Studieprogram	Antall spurte	Antall svar	Andel svarende
Masterprogram i fysikk (NTNU)	36	17	47 %
Bachelorprogram i matematikk (UiA)	20	13	65 %
Bachelorprogram i fysikk og astronomi (UiO)	152	70	46 %
Masterprogram i geologi (UiT)	46	22	48 %
Bachelorprogram i sosiologi (ungdomssosiologi) (HVL)	45	13	29 %
Masterprogram i internasjonale relasjoner (NMBU)	67	19	28 %
Masterprogram i sosialantropologi (UiB)	26	14	54 %
Masterprogram i historie (NTNU)	55	18	33 %
Bachelorprogram i filosofi (UiB)	50	15	30 %
Bachelorprogram i kunsthistorie og visuelle studier (UiO)	67	23	34 %
Bachelorprogram i nordisk språk og litteratur (UiS)	24	9	38 %

Nasjonalt var det 53 600 svar på spørsmålet om relevante yrker/bransjer og 53 694 svar på spørsmålet om hvordan kompetansen kan brukes i arbeidslivet.

Figuren under viser svarfordelingen for spørsmålet om i hvilken grad studentene opplever å få god informasjon om hvordan kompetansen deres kan brukes i arbeidslivet, for de utvalgte studieprogrammene. For å forenkle tolkningen er de to laveste og de to høyeste svaralternativene slått sammen. Figuren viser resultatene per studieprogram samt resultatet på nasjonalt nivå. Svaralternativene gikk fra 1 (i liten grad) til 5 (i stor grad).¹¹ Det var også mulig å velge «vet ikke/ikke relevant».

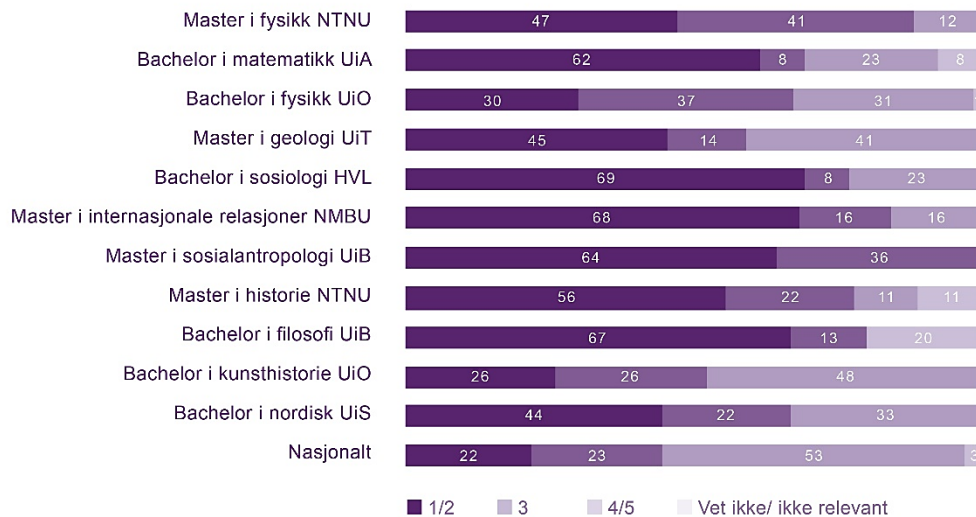

Figur 4: Jeg får god informasjon om hvordan kompetansen min kan brukes i arbeidslivet

Figuren under viser svarfordelingen for spørsmålet om i hvilken grad studentene opplever å få god informasjon om hvilke yrker/bransjer som er relevante for dem. For å forenkle tolkningen er de to laveste og de to høyeste svaralternativene slått sammen. Figuren viser resultatene per studieprogram samt resultatet på nasjonalt nivå.

¹¹ Skalaen i Studiebarometeret går fra 1 til 5, der 5 er det høyeste svaralternativet. I de fleste spørsmålsbatteriene er denne svarkategorien benevnt med «Svært tilfreds», «I stor grad» eller «Helt enig». Den midterste verdien er dermed 3,0, og en verdi mellom 2,5 og 3,5 kan sies å være en middels verdi. I realiteten ser vi at svært få respondenter angir verdien 1 på spørsmålene, og det er bare et lite fåtall av spørsmålene som har nasjonale snittverdier på under 3,0.

*«Jeg får god informasjon om
hvilke bransjer/yrker som er
relevante for meg»*

Figur 5: Jeg får god informasjon om hvilke bransjer/yrker som er relevante for meg

3.5.3 Selvevalueringer og dokumentasjon

Formålet med selvevalueringene var å gi den sakkyndige komiteen god nok kunnskap om arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans i de 11 studieprogrammene som ble valgt ut i denne evalueringen. Utkast til spørsmål ble også diskutert med representanter fra de utvalgte studieprogrammene på et seminar. Deretter bearbeidet NOKUT og den sakkyndige komiteen utkastet. Siden komiteens vurderinger i hovedsak bygger på selvevalueringene, ligger listen over disse spørsmålene tett på evalueringsspørsmålene og ble delt i tre kategorier.

Kategorien «Kontekst og målsettinger» bestod av følgende spørsmål:

- Hvordan oppfatter ulike relevante aktører begrepet arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hva slags type arbeid ser dere for dere at kandidatene dere skal gå inn i etter endt studium?
- Hvilke målsetninger har dere satt dere for arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hvilke andre prioriteringer påvirker arbeidet med arbeidslivsrelevans?
- Har dere en strategi for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet deres?

Kategorien «Arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans» bestod av følgende spørsmål:

- Hva gjør dere for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet deres?

- Hvordan bidrar disse aktivitetene til å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet deres?
- Hvordan inngår ulike aktør i arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet deres? Hvordan er ansvarsdelingen og hvordan fungerer den?
- Hvordan følger dere opp at det dere gjør for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet deres fungerer?

Kategorien «Refleksjon og muligheter for videreutvikling» bestod av følgende spørsmål:

- Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet deres?
- Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet deres?
- Hvor godt lykkes dere i arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet deres?
- Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet deres?

Under «Ytterligere kommentarer» hadde de utvalgte studieprogrammene mulighet til å legge til informasjon og refleksjoner som ikke var dekket av de andre spørsmålene.

For å svare på spørsmålene ba vi de utvalgte studieprogrammene i størst mulig grad begrunne svarene og dokumentere dem så langt det lot seg gjøre.¹² Svarene måtte kunne leses uavhengig av dokumentasjonen, denne var ment å understøtte det som stod skrevet i besvarelsen. Der de ikke hadde relevant dokumentasjon, ba vi dem oppgi dette eksplisitt.

I tillegg ba vi studieprogrammene fylle ut en tabell som vedlegg. Tabellen skulle gi den sakkyndige komiteen en god oversikt over de ulike aktivitetene de utvalgte studieprogrammene benytter seg av i arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans, hvilke aktører som inngår og hva de oppnår gjennom hver enkelt aktivitet. Vi ba dem fylle ut tabellen ved bruk av stikkord. Mer detaljerte beskrivelser, vurderinger med videre ba vi dem inkludere i selvevalueringsdokumentet. Tabellen ga kun en oversikt over hver enkelt aktivitet for seg og ikke for eksempel helhet og sammenheng mellom dem. Refleksjoner rundt dette kunne studieprogrammene inkludere i selvevalueringsdokumentet. Videre har flere studieprogrammer nevnt tiltak i selvevalueringene sine som ikke var med i tabellen. Mange studieprogrammer har tolket «tiltak» i en snever betydelse (for eksempel «studentrettede tiltak»). Det bør også nevnes at ett studieprogram valgte å ikke fylle ut tabellen sin.

Innledningsvis ba vi også om noen faktaopplysninger om selve studieprogrammet. Faktaene er oppsummert i tabell 2 ovenfor.

3.6 Oppsummering

I dette kapitlet har NOKUT redegjort for evalueringsmetoden som er benyttet i evalueringen av arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger og metodiske valg NOKUT og komiteen har tatt underveis. I kapittel 4 utfyller komiteen dette med en nærmere redegjørelse for hvordan de, basert på dette, mer konkret har valgt å evaluere de utvalgte studieprogrammenes arbeid med å fremme arbeidslivsrelevans.

¹² Vi skrev: «Eksempler på relevant dokumentasjon kan være studieplaner, emneplaner, informasjon på nettsider, møtereferater, rapporter (eksempelvis kvalitetssikringsrapporter eller rapporter fra arbeidsgrupper), undersøkelser og evalueringer (til eller fra studenter, kandidater, praksissteder, arbeidsgivere mv.), samarbeids-/praksisavtaler mv.»

4 Vurderinger av de 11 utvalgte studieprogrammene

Vi åpner dette kapittelet med å forklare hva vi i den sakkyndige komiteen har vurdert om arbeidslivsrelevans i programvurderingene samt hvorfor. Deretter beskriver og vurderer vi arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans i hvert enkelt av de 11 studieprogrammene som ble valgt ut i denne evalueringen. Vi ønsker å understreke igjen at komiteen har tatt studieprogrammene som informanter på alvor og at programvurderingene stort sett bygger på selvevalueringene og data sendt inn av studieprogrammene.

4.1 Leseveiledning

Dette kapittelet omfatter vurderinger av 11 studieprogrammer. Hver vurdering innledes av en tekstboks der vi i hovedsak bruker informasjon fra studieprogrammets selvevalueringer for å beskrive arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans ved studieprogrammet, for å kortfattet svare på spørsmålene:

- Hvordan kommuniserer studieprogrammet egen arbeidslivsrelevans til studentene?
- Hva slags type arbeid ser aktører i studieprogrammet for seg kandidatene skal gå inn i etter endt studium?
- Hvordan oppfatter aktører i studieprogrammet begrepet arbeidslivsrelevans?
- Hvilke mål og strategier finnes for å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?
- Hvilke tiltak finnes for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hvordan inngår eksterne aktører i arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans på studieprogrammet?
- Hva gjøres for å sikre at det studieprogrammet gjør for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammet fungerer?

Hvis det mangler informasjon om ett av disse punktene i tekstboksen, betyr det at studieprogrammet ikke har oppgitt det i selvevalueringen og at komiteen ikke har fått den gjennom de andre kildene benyttet i denne evalueringen.

I noen av programvurderingene og i senere kapitler refererer vi av plasshensyn til spesifikke studieprogrammer i evalueringen gjennom kortnavn. Tabellen på neste side viser de valgte kortnavnene.

Tabell 5: Oversikt over kortnavn

Studieprogram	Lærested	Kortnavn
Masterprogram i fysikk	NTNU	Master i fysikk NTNU
Bachelorprogram i matematikk	Universitetet i Agder	Bachelor i matematikk UiA
Bachelorprogram i fysikk og astronomi	Universitetet i Oslo	Bachelor i fysikk UiO
Masterprogram i geologi	UiT – Norges arktiske universitet	Master i geologi UiT
Bachelorprogram i sosiologi (ungdomssosiologi)	Høgskulen på Vestlandet	Bachelor i sosiologi HVL
Masterprogram i internasjonale relasjoner	NMBU	Master i internasjonale relasjoner NMBU
Masterprogram i sosialantropologi	Universitetet i Bergen	Master i sosialantropologi UiB
Masterprogram i historie	NTNU	Master i historie NTNU
Bachelorprogram i filosofi	Universitetet i Bergen	Bachelor i filosofi UiB
Bachelorprogram i kunsthistorie og visuelle studier	Universitetet i Oslo	Bachelor i kunsthistorie UiO
Bachelorprogram i nordisk språk og litteratur	Universitetet i Stavanger	Bachelor i nordisk UiS

4.2 Hvordan har komiteen vurdert studieprogrammenes arbeid med å fremme arbeidslivsrelevans?

Vi redegjør nå inngående for hvordan komiteen har vurdert arbeidslivsrelevans. Selve vurderingene fremkommer under tekstboksene med deskriptiv informasjon per studieprogram. Arbeidslivsrelevans har mange bestanddeler, slik det også er diskutert i kapittel 2. Vi ønsker her å presentere noen vurderinger komiteen har gjort for å evaluere arbeidslivsrelevans. Vår sentrale problemstilling har vært som følger: «Evner studieprogrammene¹³ å utnytte muligheter som finnes i arbeidslivet for å øke kvaliteten på studieprogrammet?»

Med problemstillingen over bruker vi en bred forståelse av begrepet arbeidslivsrelevans. Komiteen mener det er avgjørende med en klar strategi for hvordan integrasjonen med arbeidslivet bidrar til å styrke utdanningen og studentens læringsutbytte og at dette er sentralt for kvaliteten. Uten en klar strategi for å oppnå arbeidslivsrelevans kan studieprogrammet stå i fare for å ta i bruk tiltak som i for liten grad er integrert i faglige betraktninger og ellers ikke bidrar til studentenes læring i disiplinen eller tydelig bidrar til å supplere denne. Så selv om det å delta i og lære om spesifikke arbeidslivsfenomener er verdifulle, som for eksempel hvordan det organiserte arbeidslivet fungerer i praksis, arbeidsformer, timeføring, å møte til avtalt tid og samarbeid, er det ikke på langt nær full utnyttelse av hva arbeidslivet kan bidra med.

Vi mener altså at et avgjørende punkt er hvorvidt studieprogrammene integrerer arbeidslivsrelevans som en del av eget fagfelt. Det er med andre ord viktig at studieprogrammene ser at ulike deler av faget brukes og utøves i arbeidslivet og derfor kan utnyttes i studentens læring (Billett, 2017).

¹³ Videre vil vi for enkelhetens skyld skrive «studieprogrammet» når vi mener «aktører i studieprogrammet».

Det er også viktig å påpeke at komiteen ikke anser oppfyllelsen av arbeidslivets umiddelbare behov alene som et mål på programmenes vellykkethet siden disiplinutdanningene også spiller en viktig rolle for å ivareta arbeidslivets og samfunnets langsiktige kompetansebehov. Det umiddelbare og langsiktige behovet kan i mange tilfeller være sammenfallende, men ikke alltid. Disiplinutdanninger skal utdanne kandidater som har dyp og oppdatert kunnskap i et fagfelt. Overføringen av denne kunnskapen til arbeidslivet vil nødvendigvis ikke bare være direkte. Utdanningene bidrar til at studenter får viktig kunnskap som arbeidslivet og samfunnet behøver, selv om dette også kan være på lang sikt.

Fra et enda bredere perspektiv ser vi at en kilde til arbeidslivsrelevans er hvorvidt fagene på ulike måter inngår i utviklingen av samfunnet. Hvordan integrasjonen mellom arbeidsliv og utdanning kan bidra til å utvikle studentens forståelse av sin egen kunnskap, hva denne kunnskapen består i og hvordan kunnskapen kan bli videreutviklet i og utenfor samfunnet er med andre ord en viktig visjon for å få til arbeidslivsrelevans (Eraut, 2004). For å oppnå slik læring blir det også tydelig at studenten må være en aktiv deltager i utdanningsprosessen, som både får og tar ansvar for egen læring, i omgivelser som bidrar til å støtte dem.

Et tiltak det ofte refereres til for å skape arbeidslivsrelevans i et studieprogram, er praksis som del av studiet. Det er her viktig å påpeke at et slikt tiltak kan være en viktig kilde til læring for studenter, men i lys av diskusjonen ovenfor fordrer dette både faglig integrasjon og at studentene reflekterer over det de lærte i praksis (Velle m.fl., 2017; Hole m.fl., 2018; Helseth m.fl., 2020). Spesielt kan studentens tanker og holdninger til egen kunnskap og erfaringene deres med samfunnsutfordringer og praksis være én av flere måter å integrere arbeidslivet i høyere utdanning (Jackson, 2015; Kennedy m.fl., 2015).

Det er viktig å påpeke at studieprogrammene ikke alene styrer hvorvidt de evner å utnytte de mulighetene som finnes i arbeidslivet for å øke kvaliteten på studieprogrammet. Dette avhenger også av forutsetningene som ligger til grunn for virksomheten deres. Derfor er det relevant å ikke bare vurdere studieprogrammenes samhandling med aktører fra arbeidslivet, men med sentrale aktører i universiteter og høyskoler og med beslutningstakere.

På bakgrunn av disse refleksjonene, og prosessen som ledet til valget av evalueringsspørsmål (se 3.4.1) har komiteen valgt å sette søkelyset på følgende spørsmål:

- Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?
- Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?
- Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Etter en første bearbeiding av svarene i selvevalueringene, bestemte komiteen seg deretter for svare på disse spørsmålene for hvert av de 11 studieprogrammene, gjennom å ta utgangspunkt i disse dimensjonene:

- Forståelse av begrepet arbeidslivsrelevans
- Utvikling av fagspesifikke og generiske ferdigheter
- Studenters kunnskap om egen læring og kompetanse
- Kvalitetssikring
- Samhandling med aktører fra arbeidslivet

- Relevante mål og strategier
- Samhandling med aktører på andre nivåer

4.3 Masterprogram i fysikk – NTNU

På NTNUs nettside¹⁴ står det at masterprogrammet i fysikk «[...] utrunder kandidaten med kunnskap, generell kompetanse og analytiske ferdigheter på et avansert nivå, noe det er behov for i industri, konsulentvirksomhet, utdanning, forskning og offentlig forvaltning (vår oversettelse).» Ifølge studieprogrammet får kandidatene arbeidsoppgaver innen blant annet forskning og utvikling, undervisning, teknologi- og produktutvikling, databehandling og utredning/analyse.¹⁵

Studieprogrammet mener at det er en relativt sammenfallende oppfatning av hva arbeidslivsrelevans er hos ulike aktører (dvs. programråd, programledelse, instituttledelse, forskningsgrupper, emneansvarlige og veiledere samt bedrifter/institusjoner som tilbyr masteroppgaver). Studieprogrammet gjør en grundig analyse av hva som gjør et masterprogram i fysikk arbeidslivsrelevant. De legger vekt både på viktigheten av generiske ferdigheter (eksempelvis evne til samarbeid) og solid fagkunnskap, samt evnen til å omsette disse i praksis gjennom å kunne løse komplekse problemer analytisk og systematisk, fagspesifikke ferdigheter (eksperimentelle, digitale/numeriske). I tillegg fremhever de arbeidslivskontakt og tilknytning til arbeidslivet som viktig for studieprogrammets arbeidslivsrelevans.

Studieprogrammet oppgir å ikke ha formulert noen egen strategi for å fremme arbeidslivsrelevans. De oppgir videre at NTNU sentralt fremhever at utdanningene skal være relevante for arbeidslivet og knytter utdanningskvalitet til samspill med arbeidslivet. Lignende formuleringer om «et godt og tett samarbeid med arbeidslivet» finnes i strategien på fakultetsnivå, men er fraværende på programnivå der det bare vises til at det skal være ryddige rutiner ved opprettelse av samarbeid om eksterne masteroppgaver.

Studieprogrammet lister opp følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Muntlig presentasjon av masterarbeid
- Ekspertiser i Team (EiT, obligatorisk, tverrfaglig prosjekt)
- Eksterne masteroppgaver (tilbys til de som ønsker)
- «Job prospects» på programmets nettsider (informasjon om jobbmuligheter)
- Bedriftsdager (karrieredager arrangert av linjeforeninger)
- Gjesteforelesere (sporadisk forekommende)

Studieprogrammet refererer til en kandidatundersøkelse (med ti respondenter) der om lag 72 % av de uteksaminerte er i jobb innen seks måneder etter avsluttet grad, og at 100 % av disse oppgir å være fornøyd med stillingen sin.

Studieprogrammet er tydelige på at praksis ikke er vurdert som relevant for kandidater ved programmet og virker stort sett å tilrettelegge for kontakt med aktører i arbeidslivet gjennom å tilby eksterne masterprosjekter (det oppgis at ca. 10 «bedrifter/institusjoner» tilbyr slike hvert år). Videre finnes det to eksterne representanter både i studieprogramrådet (fakultetsnivå) og i instituttstyret.

Studieprogrammet viser til NTNUs kvalitetssikringssystem, som baserer seg på periodiske programevalueringer, årlige kvalitetsrapporter og emne- og referansegrupperapporter. Slik det beskrives i selvevalueringen, virker det ikke som systemet eller studieprogrammet selv spesifikt følger opp hvorvidt det finnes kontakt mellom eksterne aktører og aktører i dette studieprogrammet (for eksempel fagdager, gjesteforelesere og antall eksterne masteroppgaver), siden de oppgir at det ikke har noen mekanismer for å følge opp dette.

¹⁴ <https://www.ntnu.edu/studies/msphys/outcome>.

¹⁵ Basert på en kandidatundersøkelse med ti respondenter (svarprosent oppgis ikke).

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet presenterer en bred og nyansert forståelse av hvordan en utdanning i fysikk kan gi generiske og fagspesifikke ferdigheter som er arbeidslivsrelevante.

Studieprogrammet har søkelys på at studentene skal utvikle kunnskap i fysikk og problemløsningsevne og legger dermed vekt på ferdigheter med langsiktig arbeidslivsrelevans. Det er positivt at studentene får muligheten til å bruke og reflektere over disse ferdighetene i en virkelighetsnær kontekst i det obligatoriske emnet Eksperter i Team (EiT), der de får mulighet til å jobbe med et tverrfaglig samarbeidsprosjekt på tvers av fakultetsgrensene.

Studieprogrammet ser ut til å ha gode kontaktpunkter opp mot aktører fra arbeidslivet. Dette skjer i hovedsak gjennom representasjon i studieprogramråd og instituttstyre og gjennom veiledning av eksterne masteroppgaver.

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet har manglende bevissthet om bruk av studentaktive lærings- og vurderingsformer, noe som er viktig for utviklingen av generiske ferdigheter. For eksempel oppgis det at studieprogrammet ikke har god innsikt i hvilken kunnskap studentene opparbeider seg i emnet EiT, som jo er ment å være en sentral fremmer av slike ferdigheter og som man hadde vært tjent med å kunne koble til utviklingen av fagspesifikke ferdigheter.

Komiteen ser studieprogrammets manglende refleksjon om læringsutbyttet av EiT, et emne som legger beslag på en stor del av studentenes tid i masterprogrammet, i sammenheng med at det ikke ser ut til å finnes mekanismer på plass på instituttnivå for å vurdere utviklingen av arbeidslivsrelevans.

Det er for så vidt positivt at studieprogrammet har en egen nettside om jobbmuligheter. Tall fra Studiebarometeret for 2018 og 2019 viser imidlertid at 53 % av respondentene fra studieprogrammet mener de i liten grad har fått informasjon om hvordan kompetansen deres kan brukes i arbeidslivet og 47 % mener de har fått lite informasjon om hvilke yrker og bransjer som kan være aktuelle etter endt studium. Dette tyder på at dette tiltaket alene ikke har god nok effekt til at studentene har utviklet kunnskap om hvordan deres ferdigheter og kunnskap oppleves som relevante for fremtidige arbeidsgivere.

Uformell eller fraværende organisering av kontakt med eksterne aktører gjør graden av samhandling tilfeldig og sårbar siden det i stor grad er opp til enkelte «ildsjeler» å opprettholde og utvikle den.

Komiteen ønsker også å trekke frem to faktorer studieprogrammet selv peker på som hemmende for arbeidet med arbeidslivsrelevans: (1) strukturelle utfordringer i forhold til, med henblikk på for eksempel forsikringsordninger for aktiviteter utenfor campus og (2) NTNUs avtalemaler for samarbeid med bedrifter/eksterne parter som hemmende for arbeide med å fremme arbeidslivsrelevansen ved studieprogrammet.

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Komiteen opplever at studieprogrammet lykkes godt med å tilby et arbeidslivsrelevant studieprogram. Først og fremst bygger dette synet seg på at de ser ut til å ha et sterkt fagmiljø som har god kontakt med eksterne aktører, og at disse er med på flere nivåer i det kontinuerlige arbeidet med å utvikle studieprogrammet.

En utfordring for studieprogrammet er at det i Studiebarometeret kommer frem at bare et fåtall studenter mener å få god informasjon om relevante yrker/bransjer og relevansen av egen kompetanse. Dette er en tydelig indikasjon på at studieprogrammet behøver å gjøre mer for å gi studentene innsikt i relevansen av deres egen kompetanse.

En annen utfordring er at det i selvevalueringen kommer frem at det finnes lite kontinuitet og systematikk i kontakten med eksterne aktører. Spesielt overraskende for komiteen er det at studieprogrammet ser ut til å ha lite innsikt i hva studentene får ut av emnet EiT som troligvis spiller en sentral rolle for studentenes utvikling av generiske ferdigheter.

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet trekker selv frem et behov for å videreutvikle arbeidet med generiske ferdigheter. De nevner spesielt at studentene ikke får systematisk opplæring i akademisk skriving eller muntlig fremstillingsevne. Dette er noe som kan oppnås i stor grad gjennom å innføre studentaktive læringsformer og prosjektbasert læring der studieprogrammet for eksempel kan bruke «case» inspirert av ulike former for kontakt med aktører fra arbeidslivet. For å sikre god ressursutnyttelse bør studieprogrammet forsøke å legge til rette for at EiT spiller en rolle i dette arbeidet på en måte som integrerer faglige hensyn.

Studieprogrammet bør for eksempel bruke ferdige kandidater på karrieredager for å gi nåværende studenter mer kunnskap om hvilke oppgaver de faktisk kan løse etter endt utdanning. Ettersom alle respondentene på forrige kandidatundersøkelse oppgir å være fornøyde med sine nåværende stillinger, så finnes det grunn til å tro at et slikt tiltak burde ha god effekt. Et annet poeng med slike tiltak er at de gir studentene viktige innsikter i fremtidige arbeidsgiveres perspektiv på kompetansen deres.

Det bør finnes gode forutsetninger for å justere allerede eksisterende kvalitetssikringsmekanismer ved NTNU dersom disse ikke inkluderer perspektiver knyttet til arbeidslivsrelevans, slik det fremstår av selvevalueringen. I tillegg er det viktig at studieprogrammet supplerer dette arbeidet med egne undersøkelser. På bakgrunn av informasjonen som samles inn bør studieprogrammet reflektere over og formulere hvilke mål og strategier de har for dette arbeidet, for å sikre kontinuitet og god ressursutnyttelse. Spesielt bør studieprogrammet ha en tydelig strategi for hva de ønsker å oppnå med EiT.

Studieprogrammet virker allerede å ha gode kontakter med eksterne aktører, men komiteen ønsker likevel å utfordre studieprogrammet til å se på muligheter for å skape et mer strukturert og systematisk samspill med aktører i arbeidslivet. NTNU som institusjon har mange gode initiativer her, noe som bør gi et godt utgangspunkt for å komme et godt stykke på vei, selv med begrensede ressurser. For

eksempel kan samarbeid med arbeidslivet om masteroppgaver være et tiltak hvor det kan ligge godt til rette for oppskalering.

Studieprogrammet bør inngå i en dialog med fakultetet og NTNU sentralt for å belyse de strukturelle hindringene de trekker frem. Komiteen ser at NTNU sentralt har høye ambisjoner om å tilrettelegge for gode kontakter mellom studieprogram og arbeidsliv, og forutsetter derfor en konstruktiv og løsningsorientert dialog.

4.4 Bachelorprogram i matematikk – Universitetet i Agder (UiA)

På UiAs nettside om bachelorprogrammet i matematikk¹⁶ står det at «[s]tudet lærer deg å analysere problemer matematisk, tenke både konkret og abstrakt, og formidle matematikk og matematisk tenkning til andre. Du vil få bred kunnskap om sentrale problemstillinger og metoder innenfor [matematikk].» Studieprogrammet oppgir (uten kilde) at de fleste av studentene som fullfører studiet fortsetter til en mastergrad, for deretter gå ut i arbeidslivet, hovedsakelig til arbeidsoppgaver av typen modellering og analyse (bank, forsikring, prosessindustri), programmering og undervisning.

Ifølge studieprogrammet vil de fleste aktører (dvs. studieprogramleder, studieveileder og studentrepresentanter) oppfatte arbeidslivsrelevans som «i hvilken grad gjennomført program gir en høy sannsynlighet for å ende opp i en interessant jobb». Studieprogrammet reflekterer i liten grad over arbeidslivsrelevansen til bachelorstudiet utover å slå fast at «matematikken kan du bruke til alt», hvilket medfører en holdning om at all matematikk er arbeidslivsrelevant i seg selv.

På universitetsnivå har UiA vedtatt tre satsningsområder i strategien for 2016–2020 med tilhørende tiltak som gjelder for bachelorprogrammet i matematikk. Under satsingsområdet «Samfunnsengasjement og nyskaping» vedtok styret at ett av tiltakene skulle være å styrke studenttilknytningen til arbeidslivet. I fakultets strategiplan «Plan 2020» står det at fakultetet skal jobbe med arbeidslivsrelevans for studieprogrammene sine, og at det er opp til instituttene å bestemme hvordan dette målet skal nås. I strategien på institutt- og programnivå diskuteres ikke arbeidslivsrelevans utover en målformulering hvor det heter at studentene skal få «en klar oppfatning av at [...] forberedelse til fremtidig arbeidsliv er noe som vi som studietilbyder er opptatt av».

Studieprogrammet lister opp følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Modellering av reelle og semireelle problemer
- Anvendelse av kalkulus for å utlede grunnleggende teknikker i statistikkfaget
- Didaktiske refleksjoner fra underviserne
- Programmering som eget emne og som del av andre emner, og da spesielt innen statistikk
- Arbeid med oppgaver i smågrupper
- Bachelorprosjekt som kan være rent teoretisk eller rettet mot problemstilling fra industri og næringsliv

Studieprogrammet virker i liten grad å ha etablert samspill med eksterne aktører. For eksempel oppgis det at programmet har lite kontakt med tidligere studenter, at de har få kontaktpersoner utenfor universitetet og at undervisere har begrenset med kunnskap om reelle problemstillinger i arbeidslivet.

Studieprogrammet viser til det sentrale kvalitetssikringssystemet ved UiA. Det fremkommer ikke av selvevalueringen om studieprogrammet undersøker temaer knyttet til arbeidslivsrelevans som for eksempel kontakt mellom aktører i studieprogrammet og aktører i arbeidslivet.

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Det er positivt at studieprogrammet har plassert et emne i programmering allerede fra første semester da dette gir studentene viktige kompetanse som tillater bruk av teoretisk kunnskap på reelle

¹⁶ <https://www.uia.no/studier/matematikk2>.

problemstillinger (jf. Bachelor i fysikk UiO). Komiteen lurer på hvor godt studieprogrammet tar vare på denne kompetansen i andre deler av studieprogrammet siden programmeringssemnet ikke er obligatorisk. Studieprogrammet oppgir også at det er mulig for studentene å skrive bacheloroppgaver med konkrete problemstillinger fra industri og næringsliv, men viser ikke til hvor utbredt dette er.

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet reflekterer i liten grad over hvordan kunnskap i matematikk på bachelornivå kan være viktig i arbeidslivet. Komiteen ser dette i sammenheng med at studieprogrammet ser ut til å ha en tydelig (men tilsynelatende udokumentert) oppfatning av at de fleste studentene går videre til en mastergrad. Komiteen mener at dette begrenser muligheten for finne gode tiltak som kan fremme studentenes kunnskap om hvordan matematikk er arbeidslivsrelevant. Også studenter på bachelornivå har et behov for å forstå hvordan kunnskapen deres kan være relevant for potensielle arbeidsgivere.

Studieprogrammet mener kvalitetssikring av arbeidslivsrelevans gjøres gjennom evaluering av alle emner som blir tatt opp i studieråd og i faglærermøter. Studieprogrammets begrensende syn på arbeidslivsrelevans vitner imidlertid om at arbeidslivsrelevans bør bli en større del av evalueringsarbeidet, og at eksterne aktører bør inngå i arbeidet for å få et bredere perspektiv på begrepet og hvordan det kan arbeides med å fremme arbeidslivsrelevans.

Studieprogrammet oppgir å ha en begrenset kontakt med aktører fra arbeidslivet, både når det gjelder studenter og ansatte. Dette bidrar ytterligere til en mangel på konkret kunnskap om hvordan kunnskap i matematikk kan være relevant for arbeidslivet, både blant studenter og ansatte. I Studiebarometeret fra 2018 og 2019 oppga 62 % av respondentene ved studieprogrammet at de opplever å ha fått lite informasjon om hvordan kompetansen deres kan brukes i arbeidslivet. 62 % oppga også at de hadde fått lite informasjon om hvilke yrker og bransjer som er relevante for studiet.

På instituttnivå virker det ikke som at man tar opp problemstillinger rundt arbeidslivsrelevans i noe strategidokument. Dette er problematisk ettersom studieprogrammet oppgir å ha begrensede ressurser til nye tiltak, hvilket burde gjøre det ekstra viktig å ha en tydelig og målrettet strategi for å sikre god ressursutnyttelse.

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Komiteen mener at studieprogrammet viser en veldig begrenset refleksjon over matematikkfagets arbeidslivsrelevans på bachelornivå i selvevalueringen. Spesifikt ser ideen om at «all matematikk er arbeidslivsrelevant» ut til å medføre at programmet satser på et studieløp med utelukkende det «klassiske», faglige innholdet vektlegges, og der komplementær utvikling av generiske ferdigheter og studenters kunnskap om egen læring ikke blir ivaretatt og utnyttet.

Komiteen noterer at studieprogrammet skårer høyt i Studiebarometeret på spørsmål som «Jeg går på det studieprogrammet jeg helst vil gå på» samt «Studieprogrammet er faglig utfordrende» og mistenker at dette ikke bidrar til at studieprogrammet ser et behov for å justere studieprogrammets innhold.

Samtidig mener komiteen at studieprogrammet har gjort et godt valg ved å plassere et emne i programmering allerede i første semester. Emnet er riktignok ikke obligatorisk, men det åpner opp muligheter for at studentene utvikler numeriske ferdigheter som jo er en nøkkel for å eksponere studentene tidlig for realistiske problemstillinger fra arbeidslivet (jf. Bachelor i fysikk UiO). Komiteen mener derfor at studieprogrammet har en viktig brikke på plass for å kunne innføre mer innhold som retter seg mot virkelighetsnære problemstillinger og arbeidsmetoder.

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Selv om komiteen kan være enig i at utsagnet «matematikk kan brukes til alt» har en kjerne av sannhet, bør studieprogrammet likevel innhente mer konkret detaljkunnskap om hvordan matematikken brukes i arbeidslivet.

Studieprogrammet bør inngå i en systematisk dialog med både nåværende og tidligere studenter. Dette legger til rette for en mer nyansert forståelse for studieprogrammets faktiske arbeidslivsrelevans, og det kan gi en pekepinn på hvordan den kan utvikles på en måte som ivaretar faglige hensyn. Det bør også brukes som et supplement til emneevalueringer og andre kvalitetssikringstiltak fra fakultets- og institusjonsnivå. Det legger også til rette for økt kunnskap om hvilke virkelighetsnære problemstillinger studentene da skulle kunne tenkes å arbeide med under studiene.

Studieprogrammet oppgir som et problem at det finnes et «gap» mellom studentenes kunnskap og de kompetanser som trengs for å jobbe med reelle problemstillinger. Komiteen mener at modellen fra Bachelor i fysikk UiO viser at dette gapet kan la seg tette, i alle fall til en viss grad, på bachelorprogram i matematisk-naturvitenskapelige fag.

En nøkkel i en slik satsing vil være å gjøre programmeringsemnet obligatorisk, og forsøke å bruke det som en bro mellom det faglige og virkelighetsnære problemstillinger. En annen grunn til å gå i en slik retning er omstillingen av skolens læreplaner, der programmering skal integreres i all matematikk- og teknikkundervisning.

I denne sammenhengen mener komiteen at SFU-et MatRIC (Centre for Research, Innovation and Coordination of Mathematics Teaching), som også er lokalisert på UiA, bør være en naturlig samarbeidspartner. MatRIC nevnes ikke i studieprogrammets selvevaluering, men burde kunne inngå i en prosess der de utforsker hvordan, for eksempel, bruk av programmering i kombinasjon med studentaktive læringsmetoder kan brukes for å øke studentenes faglige nivå.

Studieprogrammet nevner selv at de vurderer å arrangere «fagdager» eller bedriftspresentasjoner. Dette er gode tiltak som kan bidra til økt kunnskap rundt studieprogrammets arbeidslivsrelevans, og det legger til rette for nye kontaktpunkter med alumner og andre aktører fra arbeidslivet.

Komiteen mener at studieprogrammet bør, gjennom dialog med representanter for arbeidslivet, reflektere over hvilke mål og strategier de kan sette seg for å fremme arbeidslivsrelevansen på bachelornivå, samtidig som de verner om, og helst forsterker, det faglige læringsutbyttet.

4.5 Bachelorprogram i fysikk og astronomi – Universitetet i Oslo (UiO)

På UiOs nettside om bachelorprogrammet i fysikk og astronomi¹⁷ står det at målet med studieprogrammet er «å utdanne fremtidens beste naturvitere [...]. Det krever faglig styrke og gode samarbeidsevner. Du får en utdanning som gir deg en høy grad av faglig fleksibilitet og tilpasningsevne i arbeidslivet.» Ifølge studieprogrammet virker det som de fleste som fullfører bachelorprogrammet enten fortsetter enten med mastergrad i fysikk eller annen utdanning. Videre går ca. 50 % av studentene til offentlig sektor (undervisning og forskning/utvikling) og 50 % til privat sektor (IT/IKT/telekommunikasjon og konsulentytelser/forretningsmessig tjenesteyting) etter endt mastergrad.¹⁸

Studieprogrammet argumenterer for at man må skille mellom ferdigheter og kunnskap som har *umiddelbar* kontra *langsiktig* arbeidslivsrelevans. De påpeker videre at det ikke behøver å være en motsetning mellom slike typer arbeidslivsrelevans, men at det ligger en utfordring i å utvikle et studieprogram som på en god måte ivaretar den langsiktige arbeidslivsrelevansen ettersom de da skal sørge for en relevans opp mot yrker som ikke ennå finnes.

I fakultetets strategiplan finner vi at arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans er forankret i mål om blant annet strategisk samarbeid med bedrifter og offentlig sektor, fremtidsrettet faglig innhold med balanse mellom fagspesifikke og generiske ferdigheter og satsing på integrering av numeriske ferdigheter/digitalisering. Disse målene finner vi delvis igjen i instituttenes strategiplaner, men der er satsning på samarbeid med bedrifter og offentlig sektor utelatt. I Fysisk institutts strategiplan har de riktignok med at de skal «[...] motivere studentene ut fra arbeidsmarkedets behov.»

Studieprogrammet nevner følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Bruk av numeriske metoder (integrert i undervisningen)
- «Computational essays» (obligatorisk prosjektarbeid i tre emner)
- Prosjektarbeid (obligatorisk i tre emner)
- Karriereveiledning (valgfritt, tredje semester)
- MAKE-dagene (karrieredager, samarbeid mellom fem studentforeninger)
- Presentasjon i sosiale medier (ca. 30 karriereintervjuer med alumner fra astrofysikk)
- Deltakelse av studenter i råd og utvalg
- «Learning assistants» (opplæring av gruppelærere/læringsassistenter)
- Praksisemnet FYS3820 (et pilotprosjekt i 2019)
- Sommerjobb for studenter i utvikling av undervisningsmateriell og forskningsprosjekter
- Deltakelse av studenter i rekrutteringsaktiviteter/skolebesøk
- «Frivillig fysikkklab» (frivillig faglig fordypning med numerisk innslag, første semester)
- Fagdidaktisk forskningsprosjekt som ser på studentenes arbeidsvaner, læringsutbytte mm.
- Alumnusnettverk

I en undersøkelse gjennomført av UiO blant uteksaminerte kandidater i 2014–2019 oppgir bare 14 % av svarende for bachelorprogrammet at studiet «har gitt mulighet til å få jobber som svarer til forventningene dine». Videre oppgir 63 % av disse svarende at de ikke hadde noe kontakt med arbeidslivet.¹⁹ Vi kan nevne at i tilsvarende undersøkelse på masterprogrammet i fysikk, oppgir hele 72 % at de ikke hadde noe kontakt med arbeidslivet under studiene.²⁰ Likevel, blant listen over

¹⁷ <https://www.uio.no/studier/program/fysikk-astronomi/hva-lerer-du/>.

¹⁸ Basert på informasjon oppgitt i en kandidatundersøkelse utført av Rambøll blant uteksaminerte kandidater 2014–2019 der 32 av 64 av de spurte svarte.

¹⁹ Basert på informasjonen i en kandidatundersøkelse utført av Rambøll, der bare åtte kandidater fra bachelorprogrammet svarte, noe som gir en svarprosent på 33%. Man skal derfor være forsiktig med å legge for mye vekt på undersøkelsen.

²⁰ Basert på informasjon oppgitt i en kandidatundersøkelse utført av Rambøll blant uteksaminerte kandidater 2014–2019 der 32 av 64 av de spurte svarte.

tiltak, er det et pilotprosjekt med et praksisemne i fysikk, MAKE-dagene og alumnusnettverket som fordrer kontakt med eksterne aktører. Disse tiltakene reflekteres det imidlertid lite over i selvevalueringen.

Studieprogrammet oppgir at der arbeidslivsrelevante kunnskaper og ferdigheter inngår som del av undervisningen (muntlig og skriftlig fremstilling av prosjektarbeid med numeriske komponenter), vil vurderingsformen ta dette i betraktning. Studenters syn på egne ferdigheter og grad av kontakt med aktører i arbeidslivet virker ikke å inngå i kvalitetssikringsarbeidet. Studieprogrammet viser likevel til mulige tiltak for hvordan de kan følge opp arbeidslivsrelevans mer systematisk. Dette inkluderer å bygge på emneevalueringene studentene selv bidrar til hvert semester og gjennom fakultetets strategi som vektlegger mer samhandling med eksternt arbeidsliv.

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet presenterer en veldig bred og nyansert forståelse av hvordan en utdanning i fysikk kan gi generiske og fagspesifikke ferdigheter som er arbeidslivsrelevante, både i et kortsiktig og langsiktig perspektiv.

Studieprogrammets sentrale satsing når det gjelder arbeidslivsrelevans, er integrasjon av numeriske ferdigheter i undervisningen gjennom bruk av programmering allerede fra første semester. I kombinasjon med satsing på virkelighetsnære problemstillinger, legger dette til rette for at studentene allerede tidlig i studieløpet har gode forutsetninger for å utvikle både generiske og fagspesifikke ferdigheter som er relevante for arbeidslivet. Som et eksempel, nevnes det i selvevalueringen at studenter allerede i andre semester kan bruke realistiske data for å gjøre faktiske beregninger av planetbaner med stor nøyaktighet flere år frem i tid, hvilket må sies å være høyst uvanlig på dette nivået. Disse ferdighetene følges opp gjennom tiltaket «Computational Essays» som er et prosjekt fordelt over tre forskjellige emner, noe som legger til rette for progresjon.

Studieprogrammet ser ut til å ha veldig begrenset kontakt med aktører fra næringslivet. Derimot har studieprogrammet et meget godt samspill med nærliggende fagmiljøer, som CCSE (Senter for fremragende utdanning) og KURT (Kompetansesenter for undervisning i realfag og teknologi). Dette samspillet ser ut til å være sentralt for gjennomføring av tiltak koblet til utvikling av både fagspesifikke og generiske ferdigheter hos studentene gjennom bruk av forskningsbaserte undervisningsmetoder. Dette samspillet virker også å kunne gi gode verktøy for å kvalitetssikre studiet gjennom igangsatte fagdidaktiske forskningsprosjekt.

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Basert på data fra Studiebarometeret ser det ut som at studentene på bachelorprogrammet har en lav grad av innsikt i arbeidslivsrelevansen av egne ferdigheter. Tall fra Studiebarometeret for 2018 og 2019 viser at kun 36 % av respondentene opplever å ha fått god informasjon om hvordan kompetansen kan brukes i arbeidslivet, og 31% mener de har fått god informasjon om hvilke yrker og bransjer som kan være aktuelle. Dette er problematisk ettersom det vil være utfordrende for studenter å fullføre en bachelorgrad uten å ha kunnskap om egen kompetanse og læring. Særlig vil dette være negativt for studentene som avslutter utdanningen sin med bachelorgrad, for eksempel de som ikke tilfredsstiller karakterkrav til mastergradsstudiet.

Studieprogrammet sier selv at et utviklingsområde er å jobbe mer systematisk med å følge opp arbeidet med arbeidslivsrelevansen i studiet, og at dette kan gjøres ved å justere emneevalueringer og gjennom å bruke kontakt med eksterne aktører. Dette er en god analyse som viser til viktige tiltak. I selvevalueringen vises det også til at det finnes et fagdidaktisk forskningsprosjekt for å undersøke studentenes arbeidsvaner, læringsutbytte, motivasjon med mer, hvilket komiteen mener lover godt for den videre utviklingen av studieprogrammet.

Studieprogrammet virker i liten grad å legge vekt på samspill med eksterne aktører og oppgir at de vitenskapelig ansatte har få kontaktpunkter med aktører fra arbeidslivet. Dette bidrar til å hemme studieprogrammets muligheter til å både kvalitetssikre og eventuelt justere arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevansen på studieprogrammet. Det nevnes også at det finnes et alumnusnettverk og et nyoppstartet praksisemne, men studieprogrammet reflekterer ikke noe videre over disse tiltakene i selvevalueringen.

Det finnes gode mål og strategier for arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans på fakultetsnivå. Disse blir mindre tydelige på instituttnivå, og dette kan være hemmende for å sikre en tydelighet og en kontinuitet i arbeidet med å sikre arbeidslivsrelevans.

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Komiteen mener at studieprogrammet viser en reflektert forståelse av begrepet arbeidslivsrelevans, og at de arbeider bra med å fremme arbeidslivsrelevansen på studieprogrammet, spesielt gjennom satsingen på numeriske ferdigheter allerede fra første semester. Dette mener komiteen er en viktig ferdighet for å knytte fagspesifikke ferdigheter til problemstillinger og metoder studentene kommer til å møte i arbeidslivet.

Derfor virker det paradoksalt at det finnes indikasjoner på at studentene på bachelornivå i lav grad har en oppfatning om hvordan kompetansene deres kan brukes i arbeidslivet. Et poeng er nok at aktører i studieprogrammet, både ansatte og kanskje til og med studentene selv, anser at de fleste kommer til å gå videre til et masterprogram og at koblingen til arbeidslivet derfor ikke prioriteres i bachelorstudiet. Komiteen mener at dette fremstår som underlig (og unødvendig) all den tid programmet faktisk ser ut til å ha solide tiltak for utviklingen av fagspesifikke og generiske ferdigheter på plass.

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Det er positivt at det ene tilknyttede instituttet satser på et praksisemne som et pilotprosjekt, og det er viktig å sikre et godt læringsutbytte for studentene av tiltaket. En annen utfordring er hvordan studieprogrammet kan skalere opp et slikt tiltak slik at det kommer alle studentene til gode. Kanskje kan studentene som har vært ute i praksis, brukes som ressurser for resten av studentmassen? Komiteen mener studieprogrammet også bør vurdere om det finnes andre tiltak som kan være enklere å skalere opp. Et eksempel skulle kunne være tiltaket «Frivillig fysikklab», der studenter får bryne seg på virkelighetsnære og komplekse problemstillinger, og som har et tydelig læringsutbytte både når det gjelder fagspesifikke og generiske ferdigheter.

Studentene på studieprogrammet har for øvrig i liten grad kunnskap om hvordan generiske og fagspesifikke ferdigheter kan benyttes i arbeidslivet. Studieprogrammet bør jobbe mer målrettet med dette. Samarbeid med aktører fra arbeidslivet om gjesteforelesninger og caseløsning kan være gode tiltak for å gi studentene denne kunnskapen og er noe som bør vurderes av studieprogrammet.

Studieprogrammet bør etablere flere kontaktpunkter mellom studieprogrammet og aktører i arbeidslivet og vedlikeholde et nettverk av tidligere studenter. For eksempel kan disse kontaktpunktene brukes på ulike arrangementer som fagdager og bedriftspresentasjoner for å gi studentene kunnskap om hvilke oppgaver de kan løse i arbeidslivet og hvordan de kan bruke utdanningen de får til dette. Studieprogrammet bør også inngå i en kvalitetsrettet dialog med slike aktører, som et supplement til sentrale, mer kvantitative, kvalitetssikringsmekanismer (for eksempel gjennom arbeidslivsseminarer etter modell av Bachelor i sosiologi HVL).

Studieprogrammet bør reflektere over hvilket syn de har når det gjelder bachelorskandidaters utbytte av et utvidet søkelys på arbeidslivsrelevans, både når det gjelder situasjonen deres som arbeidssøkende på arbeidsmarkedet og hvilke følger dette kan ha på motivasjon, studieprestasjon og studentfravall. Studieprogrammet bør formulere en eksplisitt strategi for dette, ikke minst for å gi kommende studenter et realistisk bilde av uttellingen de kan forvente seg etter endt studieløp. For eksempel burde de gjøre det klart hvorvidt de fra studieprogrammets side anser at videre studier er nødvendige for å oppnå arbeidslivsrelevante kvalifikasjoner. Som del av denne refleksjonen bør de innhente informasjon både fra tidligere kandidater og potensielle arbeidsgivere.

4.6 Masterprogram i geologi – UiT - Norges arktiske universitet (UiT)

Masterprogrammet i geologi ved UiT tar ifølge studieplanen sikte på å gi studenter en solid og dyptgående utdanning, med spesialisering i én av fire studieretninger: maringeologi og geofysikk, strukturgeologi, petrologi og malmgeologi, sedimentologi og kvartærgeologi og petroleum geofag. Studieprogrammet oppgir at ferdige kandidater «tradisjonelt sett» finner seg jobb i oljenæringen og gruveindustrien, men at de også kan jobbe med planlegging av veier og infrastruktur, kartlegging av ressurser samt innta ulike rådgiver- og konsulentstillinger og fortsette med en karriere innen akademien.

Det virker som interne aktører i studieprogrammet (dvs. fakultetet via studieutvalget, programstyret, instituttleder, administrativ og vitenskapelig stab og studentgruppen) i liten grad diskuterer begrepet «arbeidslivsrelevans» og bruker det bare om den faktiske kontakten studentene har med arbeidslivet i løpet av studietiden.

I strategien til Institutt for geovitenskap finnes det flere formuleringer som er knyttet til arbeidslivsrelevans. For eksempel heter det blant annet at instituttet skal «tilby undervisning innen geofag som skal gjøre studentene attraktive for et bredt spekter av karriereveier, spesielt i Nord-Norge» samt at instituttet har som mål å «ha faglig fleksibilitet for å kunne håndtere fremtidige endringer og utvikling av nye forskningsfelt.»

Studieprogrammet nevner følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Feltekskursjoner (obligatorisk)
- Bruk av anvendt dataverktøy i geofysikkemner (obligatorisk)
- Nettverksdag (valgfri, men tilrettelegges med undervisningsfri)
- Alumnusnettverk (oppstart høsten 2018)
- Involvering i iEarth, et Senter for fremragende utdanning med oppstart august 2020
- Bedriftsbesøk fra industrien («med ujevne mellomrom»)
- Trainee-ordning med Norsk bergindustri (tilbud til kandidater)
- Fredagsseminarer (valgfritt, foredrag fra både fra eksterne og interne aktører)
- Masteroppgaver i bedrifter
- Bruk av «næringslivsmentorer» og professor II-stillinger for å få inn ekstra kompetanse ved behov
- Besøk til industrien (fast ekskursjon i emnet petroleumsgnologi, besøk til gruver)

Studieprogrammet har mange kontaktpunkter med aktører fra arbeidslivet. Blant annet virker det som det finnes en kultur for eksterne masterprosjekter, jevnlig bedriftspresentasjoner samt bruk av gjesteforelesere, professor II-stillinger og «næringslivsmentorer». Studieprogrammet oppgir også å ha god kontakt med nærliggende forskningssentrene CAGE (Centre for Arctic Gas Hydrate, Environment and Climate) og ARCEX (Research Centre for Arctic Petroleum Exploration). De deltar også i iEarth, et nyoppstartet Senter for fremragende utdanning (SFU), som blant annet skal jobbe med bruk av praksis og studentaktive læringsformer i studieprogrammer i geologi.

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet ser ut til å ha en utstrakt bruk av aktive læringsformer som for eksempel feltekskursjoner. Deltagelsen i den nylig opprettede SFU-et iEarth er veldig positiv, og komiteen forventer at dette gir studieprogrammet alle forutsetninger for å utvikle gode læringsformer som fremmer fagspesifikke og generiske ferdigheter.

Studieprogrammet ser ut til å ha lett for å knytte kontakt med eksterne aktører. Dette illustreres gjennom flere naturlige kontaktpunkter med aktører i næringslivet (for eksempel gjennom professor II-stillinger, eksterne veiledere, næringslivsmentorer, alumnusnettverk og ekskursjoner), nærliggende forskningsmiljøer samt deltagelse i SFU-et iEarth (se over).

Studieprogrammet har gode formuleringer når det gjelder arbeidslivsrelevans i måldokumentene sine. Dette speiles blant annet gjennom en villighet til å tilpasse seg endringer i eksterne faktorer. Eksempelvis nevner studieprogrammet at de, på grunn av endrede forutsetninger og holdninger til energi- og gruvesektoren, har hentet inn ekstern kompetanse og brukt nærliggende forskningssentra for kunne tilpasse undervisningen til «det grønne skiftet» innen energi- og gruvesektoren.

Vi ønsker spesielt å trekke frem ordningen med næringslivsmentorer ved UiT som et spennende tiltak, selv om den noe overraskende ikke beskrives inngående i selvevalueringen og derfor ikke kan evalueres av komiteen.

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Et sentralt problem for studieprogrammets arbeid med å fremme arbeidslivsrelevans på studieprogrammet er manglende refleksjon rundt hva de kan legge i begrepet arbeidslivsrelevans. Dette ser ut til å skape unødvendige spenninger mellom faglig innhold og hvilke tiltak de velger for å styrke arbeidslivsrelevansen i studiet. Dette kan gjøre at undervisere i programmet undervurderer deler av arbeidet som allerede gjøres, for eksempel reflekterer studieprogrammet ikke over at det strategiske målet «faglig fleksibilitet for å kunne håndtere fremtidige endringer og utvikling [av faget]» i aller høyeste grad kan anses som arbeidslivsrelevant.

Studentundersøkelser viser at få studenter opplever å få god informasjon om hvordan studiet deres er arbeidslivsrelevant. I Studiebarometeret fra 2018 og 2019 oppga kun 27 % av respondentene at de har fått god informasjon om hvordan kompetansen kan brukes i arbeidslivet. Komiteen ser dette i sammenheng med at studieprogrammet i selvevalueringen i begrenset grad reflekterer over studentene som aktører, og hvorvidt de opplever utdanningen sin som arbeidslivsrelevant. Et felles problem for mange studenter i disiplinutdanninger er at de ikke har kunnskap om arbeidslivet og hvordan kompetansen deres er relevant, noe som gjør at det i overgangen fra studier til arbeidsliv blir en utfordring for mange å formidle til arbeidsgivere hvordan kompetansen deres er relevant.

Selv om det er positivt at studieprogrammet selv oppgir en mangel på systematisk kvalitetssikring av arbeidslivsrelevans, er det problematisk at de ikke reflekterer over hvordan dette kan forbedres.

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Komiteens inntrykk er at studieprogrammet tilbyr en god og arbeidslivsrelevant utdanning. For eksempel er studieprogrammet ett av få med gode formuleringer knyttet til arbeidslivsrelevans i strategiplanen sin, som setter én av styrkene til disiplinutdanningene på spissen: sikring av langsiktig arbeidslivsrelevans gjennom et godt, bredt og oppdatert faglig og pedagogisk innhold. Videre virker studieprogrammet å ha et flertall naturlige kontaktpunkter med aktører fra arbeidslivet.

Vi ser likevel noen utfordringer og mener studieprogrammet spesielt bør jobbe for å utvikle synet på hvordan de kan jobbe med arbeidslivsrelevans samt søke mer innsikt i hvordan studentene oppfatter studieprogrammet.

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Gjennom å bruke det allerede eksisterende alumnusnettverket bør studieprogrammet øke kunnskapen blant ansatte når det gjelder hvilke generiske og fagspesifikke ferdigheter som tidligere studenter opplever som relevante i arbeidslivet, samt hvilke typer arbeidsoppgaver de bruker utdanningen sin til i det arbeidet de utfører nå. Dette kan studieprogrammet så bruke, gjennom for eksempel studentportretter eller fagdager og bedriftspresentasjoner, til å bedre nåværende studenters kunnskap om relevansen av egne kunnskaper og ferdigheter.

Studieprogrammet bør inkludere arbeidslivsrelevans i sitt systematiske kvalitetsarbeid. Dette kan gjøres gjennom lavterskeltiltak som å tilpasse allerede eksisterende emneevalueringer. Det vil gi en større forståelse for hvordan studentene selv ser på arbeidslivsrelevans. Videre bør en dialog med eksterne aktører inngå som en del av arbeidet med å kvalitetssikre studieprogrammets arbeidslivsrelevans.

Gjennom bevisst bruk av kontaktflaten mot aktører i arbeidslivet bør studieprogrammet legge opp en strategi for hva de ønsker å oppnå gjennom involveringen i SFU-et iEarth. Spesifikt bør studieprogrammet reflektere over hvordan undervisningen kan endres slik at både hensynet til fagspesifikke og generiske ferdigheter kan kombineres på en god måte.

4.7 Bachelorprogram i sosiologi (ungdomssosiologi) – Høgskulen på Vestlandet (HVL)

Ifølge nettsidene til bachelorprogrammet i sosiologi ved HVL²¹ skal studentene sette seg inn i «[...] sosiale, kulturelle og materielle utfordringane som møter ungdom i dag. Både det norske og det internasjonale samfunnet blir brukt som ramme for å studere oppvekstvilkår, overgangsfasar, makt og meningsskaping.» Relevant arbeid for ferdige kandidater kan være arbeid i statlig eller kommunal sektor med ungdom eller flyktninger. Tilleggsutdanning innen pedagogikk kan gi arbeid som lærer. En andel av studentene går også videre til en mastergrad, men relevant mastergrad i sosiologi tilbys ikke ved HVL.

Studieprogrammet skal gi kandidatene allsidighet og en langsiktig arbeidslivsrelevans. Videre beskrives arbeidslivsrelevansen som generell, i form av kunnskap om metode, ungdom, media, samhandlingsprosesser eller utdanningsinstitusjoner, og spesifikk, i form av inngående kunnskap om prosesser og organisering av moderne arbeidsliv, og ferdigheter slik som evne til å sammenstille informasjon, samarbeidsevner mv.

I tråd med strategien til HVL for 2019–2023, som legger vekt på en profesjonsrettet profil og nærhet til arbeidslivet, samt fakultetets strategi som legger vekt på styrking av utdanning gjennom å gi studentene tilbud om praksis, har studieprogrammet videreført pilotprosjektet «Arbeidslivsretta sosiologi» og gjort det til et emne som er åpent for alle som tar sosiologi ved HVL.

Studieprogrammet forklarer at:

*«I studiet kan ein slik «arbeidslivsrette» det disiplinaglege innhaldet ved å innføre kunnskap om organisasjonar, trepartssamarbeidet, moderniseringsprosessar, digitalisering, økonomisk sosiologi, osb».*²²

Studieprogrammet lister opp følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Praksisemnet «Arbeidslivsretta sosiologi» (obligatorisk, tredje året)
- Arbeidslivsseminar (valgfritt)
- Metodeemnet «Arbeidssosiologi med metode» (obligatorisk, andre semester)
- Bacheloroppgave (obligatorisk)
- Sosiologisk forskningsmetode (obligatorisk)
- Linjeforening for sosiologistudenter (valgfritt)
- Tematisering av arbeid og arbeidsliv i ulike emner (obligatorisk)
- Digitalisering med student i sentrum - nye metoder for oppfølging i praksis (pilot, valgfritt)
- Ansattmobilitet (valgfritt)
- Studentsamtaler (valgfritt)
- Før-praksisseminar (obligatorisk)

Studieprogrammet vektlegger viktigheten av tett kontakt med eksterne aktører, hvilket er på linje med strategiene på institusjons- og fakultetsnivå. Det er særlig i arbeidet med å opprette praksisemne at studieprogrammet har knyttet kontakter med lokalt arbeidsliv. I arbeidet med internasjonalisering kommer også studentene i kontakt med ulike aktører fra arbeidslivet, slik som ungdomsarbeidere, ungdomsforskere, politikere, frivillige med mer. Studieprogrammet legger også vekt på internasjonal mobilitet blant de faglig ansatte og trekker i forbindelse med dette frem Manchester Metropolitan University (England) og Linnéuniversitetet (Sverige) som relevante aktører.

²¹ <https://www.hvl.no/ungdomssosiologi-bachelor/>.

²² Hentet fra selvevalueringen.

Bachelorprogrammet i sosiologi har flere former for systematisk kvalitetssikring av arbeidslivsrelevans. Det finnes et følgeprosjekt som vil evaluere praksis som læringsform i sosiologi, sluttevalueringer for praksis gjennomføres både av studenter og mentor og praksissamtaler gjennomføres underveis. Det årlige arbeidslivsseminaret legger også opp til erfaringsdelinger, rekruttering av nye praksisplasser og initiativer. Studieprogramrådet i sosiologi oppgis å være et viktig organ for evaluering av det faglige innholdet i studieprogrammet. En ekstern representant fra arbeidslivet skal alltid være til stede for å komme med innspill og kommentarer til studieprogrammet. Studieprogrammet gjennomfører emneevalueringer der studentene kan komme med innspill til forbedringspunkter.

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet presenterer en meget bred og nyansert forståelse av hvordan en utdanning i sosiologi kan gi generiske og fagspesifikke ferdigheter som er arbeidslivsrelevante, både i et kortsiktig og langsiktig perspektiv.

Det er en styrke at studieprogrammet oppgir at det obligatoriske praksisemnet («Arbeidslivsretta sosiologi») har søkelys på studentenes faglige utbytte, og at dette sikres gjennom planlagte aktiviteter både før og etter praksis. Studieprogrammet oppgir at de integrerer kortsiktige og langsiktige perspektiver på arbeidslivsrelevansen gjennom praksisemnet. Et annet viktig poeng som nevnes er at både studenter og aktører i arbeidslivet får erfare hvordan kandidater i sosiologi kan være relevante for en spesifikk arbeidsplass, noe som i utgangspunktet kan være uklart for begge parter.

For å sikre det faglige utbyttet er det satt inn tiltak både før og etter selve praksisen. For eksempel har de plassert emnet «Sosiologisk forskningsmetode» allerede i første semester. Der lærer studentene om kvalitative og kvantitative metoder som er ettertraktet i arbeidslivet. Dette bidrar også til at de klarer å reflektere godt over møtet med arbeidslivet, noe studentene skal gjøre som del av den avsluttende bacheloroppgaven.

Studieprogrammet ser ut til å ha en veldig god og aktiv kontakt med eksterne aktører. Spesielt skjer dette gjennom arbeidet med praksisemnet, der de på instituttnivå har bygd seg opp en solid kontakt med lokale og regionale bedrifter, et kontaktnett som også brukes i kvalitetssikring. Et spennende kvalitetssikringstiltak er «Arbeidslivsseminaret» hvor studenter, ansatte og aktører fra arbeidslivet møtes for å utveksle erfaringer for å kunne videreutvikle studieprogrammets arbeidslivsrelevans. Blant annet oppgis det at seminaret har som formål å rekruttere nye praksisplasser.

Videre har studieprogrammet målrettet benyttet seg av internasjonal mobilitet blant faglig ansatte til å undersøke «best practices» rundt arbeidslivsretting av disiplinutdanninger ved andre europeiske universiteter.

Det er viktig at studieprogrammet oppgir at målene på høyskole- og fakultetsnivå gjør at de opplever støtte i arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans gjennom bruk av praksis.

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Noe som på sikt kan hemme arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevansen ved studieprogrammet er at praksisemnet er sårbart for strømninger i arbeidslivet som ligger utenfor studieprogrammets kontroll

(for eksempel i forbindelse med den pågående Covid-19-pandemien). Studieprogrammet oppgir i den forbindelse at det er problematisk at de ikke har mulighet til å kompensere praksisbedrifter økonomisk.

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Studieprogrammet argumenterer godt for hvordan grunnutdanning i sosiologi gir allsidighet og langsiktig arbeidslivsrelevans og for hvordan praksis er et tiltak som lar studentene prøve sine generelle kunnskaper og ferdigheter i et bestemt arbeidsmiljø. Videre virker det som at de har gjort en god og grundig jobb med å bygge opp et praksisemne med en gjennomtenkt strategi for å oppnå et faglig læringsutbytte.

I selvevalueringen oppgis det at alle studentene som hadde vært i praksis, klarte seg godt på eksamen, og at den eksterne sensoren kommenterte at studentene hadde fordypet seg godt i de ulike prosessene på praksisstedene. Komiteen ser det som positivt at studieprogrammet er tydelige på hva praksis skal bidra til. Spesielt positivt er det også at dette er ett av få programmer i denne evalueringen som har flere former for systematisk kvalitetssikring av arbeidslivsrelevans samt at de har gode kontakter, og støtte, fra aktører i det lokale arbeidslivet.

Samtidig ser komiteen en risiko med å gjøre seg for avhengig av praksisemnet ettersom det er ressurskrevende å opprettholde, samt er avhengig av kapasitet i arbeidslivet, noe som er utenfor studieprogrammets kontroll. Derfor er det positivt at de allerede jobber systematisk med studieplanen for å også identifisere andre måter å sikre arbeidslivsrelevansen i studiet på. Som eksempel benyttes allerede «reelle» case og data i metodeundervisningen. Videre mener komiteen at det som kanskje er mest fremmede for arbeidet med arbeidslivsrelevans på studieprogrammet er at de ansatte viser en vilje til å se utover grensene for egen virksomhet og aktivt søker og reflekterer over gode eksempler ved andre læresteder.

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Tall fra Studiebarometeret 2018 og 2019 viser at 62 % av respondentene ved studieprogrammet mener de i liten grad får informasjon om hvordan kompetansen de får kan brukes i arbeidslivet, og 69% av respondentene oppgir at de i liten grad får informasjon om hvilke yrker og bransjer som er relevante for studiet. Studieprogrammet påpeker at resultatene fra Studiebarometeret kan være misvisende ettersom de mest konkrete arbeidslivsrettede tiltakene i studieprogrammet finnes i det tredje studieåret. Vi mener at det uansett er viktig å utvikle studentenes kunnskap om fagets sammenheng med arbeidsliv tidlig i studieløpet, ikke minst ettersom det kan øke studieprestasjonen og redusere frafall. Det kan virke som dette allerede gjøres i det nye metodeemnet «Arbeidssosiologi med metode», og vi oppfordrer studieprogrammet til å være bevisst på dette.

I selvevalueringen virker det som studieprogrammet ikke har klart for seg hvor studentene ender opp etter bachelorgraden. Vi anbefaler studieprogrammet å finne mekanismer for å opprettholde kontakten med alumnene sine og jevnlig undersøke hvor de ender opp og hvordan de og arbeidsgiverne deres ser på nytten av det de har lært i løpet av studiene.

Studieprogrammet bør vurdere å justere praksisemnet slik at det blir mindre sårbart for en eventuell nedskalering. For eksempel, om bare noen studenter går ut i praksis, kan studieprogrammet finne noen måter å bruke det de har lært/opplevd i undervisningen overfor øvrige studenter? De kan også reflektere over hvorvidt det også finnes andre, mindre ressurskrevende, måter å utnytte studieprogrammets nettverk i arbeidslivet for å finne tiltak som fremmer læring hos studentene.

Komiteen ser at studieprogrammet i selvevalueringen etterlyser tilførsel av økonomiske midler for å kunne kompensere praksisbedriftene. Ettersom det obligatoriske praksisemnet er såpass sentralt for arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevansen på studieprogrammet, samt er en uttalt del av fakultetets strategi for å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammene sine, er det viktig med en dialog mellom studieprogrammet, instituttet, fakultetet og representanter for arbeidslivet, for å utvikle gode strategier for å motivere praksissteder til videre samarbeid.

4.8 Masterprogram i internasjonale relasjoner – Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)

Masterprogrammet i internasjonale relasjoner ved NMBU utdanner studenter til å forstå og analysere internasjonale relasjoner gjennom aktuelle utfordringer i global politisk utvikling. Ifølge studieprogrammets nettside²³ skal masterprogrammet gi studentene mulighet til å tilpasse seg en ny, global virkelighet. Studieprogrammet oppgir at kandidatene får jobb i flere forskjellige sektorer, for eksempel offentlig forvaltning, internasjonale organisasjoner, private virksomheter, forskning og undervisning med mer.

Studieprogrammets forståelse av arbeidslivsrelevans har hovedsakelig to spor. For det første fremheves det at arbeidslivsrelevans oppnås gjennom forskningsbasert undervisning. I tillegg kan studentene velge praksis som et eget emne. I den forskningsbaserte utdanningen er fagspesifikke og generiske ferdigheter i sentrum. Studentene skal gjøres selvstendige, blant annet gjennom utvikling av kritisk tilnærming til teorier og kilder om internasjonale problemstillinger. Deres generiske ferdigheter (for eksempel de kommunikative) trenes gjennom forskjellige læringsformer. Det andre sporet er praksis, hvor studentene har mulighet til å ha praksis i en virksomhet.

Studieprogrammet har «en arbeidsrelevant utdanning» og «80 % i jobb innen ett år» som målsetning, som studentene i programrådet har vært med å beslutte. Arbeidslivsrelevans oppgis som lavere prioritert enn «læring og personutvikling», men studieprogrammet sier samtidig at disse målene ikke har kommet i konflikt enn så lenge. Studieprogrammet oppgir at de helt fra starten har hatt en eksplisitt strategi om å satse på praksis og systematisk oppfølging av studentene som benytter seg av dette. Omtrent 37 % av studentene tar praksisemnet.

Studieprogrammet lister opp følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Praksisemne som kan tas både som 10, 20 og 30 studiepoeng
- NMBU Student Journal
- Deltakelse i forskningsprosjekter
- Diku-prosjektet «Teaching, learning, outreach: Practice in Higher Education»
- Jevnlige programkomitémøter
- Studentevalueringer av emner
- Ekstern evaluering av masterprogrammet
- Undersøkelse blant studenter som har fullført praksis som omhandler arbeidslivsrelevans
- Feltarbeid for masteroppgave (valgfritt)

Instituttets kandidatundersøkelse fra 2019 viser at de oppnår målet med 80 % i jobb i løpet av ett år. Overordnet får kandidatene jobb og især de med praksiserfaringer synes å være tilfredse. Det er uklart om alle får relevant jobb. Dette skyldes delvis at internasjonale studenter, som utgjør halve studentmassen, ikke har blitt fulgt opp gjennom NMBUs arbeidslivsundersøkelse.

Studieprogrammet oppgir å ha en bred kontaktflate mot eksterne aktører gjennom å dra «veksler på instituttets (Noragric) brede kontaktflate mot organisasjonslivet gjennom prosjektaktivitet, inkludert forsknings- og utviklingsorganisasjoner, bistandsbransjen, konsulentselskap etc». Blant annet oppgir de å ha deltatt i et avsluttet prosjekt med blant annet finske og russiske samarbeidspartnere om praksis.

Studieprogrammet diskuterer ikke kvalitetssikringsmekanismene sine inngående, men oppgir at studentene evaluerer undervisningen og at programmet får tilbakemeldinger fra arbeidslivet

²³ <https://www.nmbu.no/en/studies/study-options/master/master-of-science-in-international-relations>.

gjennom evalueringer av praksisemnet. De beskriver at evalueringsresultatene blir diskutert i programkomiteen og inngår i planlegging med mer. Det ble også gjennomført en kandidatundersøkelse i 2019 der arbeidslivsrelevans ble vektlagt.

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Som de fleste av de andre studieprogrammene i denne evalueringen har masterprogrammet i internasjonale relasjoner ved NMBU gode kontaktpunkter opp mot aktører fra arbeidslivet. Det som utmerker dette studieprogrammet ser ut til å være bredden av denne kontakten, både nasjonalt og internasjonalt.

Studieprogrammet tilbyr et valgfritt praksisemne, noe de oppgir har vært en tydelig strategi siden oppstarten. Komiteen mener at studieprogrammet har gjort gode grep for å sørge for fleksibilitet i dette emnet, og det virker også som at de vektlegger kvalitetssikringen av det. Det er også positivt at studieprogrammet oppgir et studentene etter avsluttet praksis må gjøre en akademisk «litteraturstudie med relevans for praktikant-stillingen».

At praksis tilbys hvert semester og i ulikt omfang, samt muligheten for at studenter selv kan finne praksisplass utover instituttets egne avtaler, bidrar til å gjøre det lettere for studentene å benytte seg av tilbudet. Dette i kombinasjon med at studentene får mulighet til å velge mellom praksis og feltarbeid, gir studiet en bredde der studentene på flere måter kan oppnå både gode fagspesifikke og generiske ferdigheter.

Det er positivt at studieprogrammet beskriver at praksisemnet skal stimulere studentene «til en gjennomgående kritisk refleksjon om hva utdanning fører til og hva arbeidslivet krevet», selv om de ikke forklarer hvordan dette oppnås. Studieprogrammet oppgir også at øvrige emner tar inn «aktuelle tema» og at de benytter seg av læringsformer som sikter mot å hjelpe studentene å forstå, analysere og vurdere disse, samt trene kommunikative ferdigheter.

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet viser en oppdelt forståelse av hvordan et studium i internasjonale relasjoner kan være arbeidslivsrelevant. Komiteen kan peke på tre eksempler på dette:

- De to sporene i studieprogrammets forståelse av begrepet arbeidslivsrelevans (forskningsbasert undervisning og praksis) virker ikke å være sett i sammenheng.
- Studieprogrammet oppgir at feltarbeidet begrenser studentenes mulighet til praksiserfaring. For eksempel skriver de at «mange av våre studenter har lengre feltarbeid som del av masteroppgaven, og dette begrenser muligheten til å engasjere seg i praksis-arbeid i Norge».
- Studieprogrammet virker ikke å se målet om «læring og personutvikling» i sammenheng med et mål om økt arbeidslivsrelevans.

Disse motsetningsforholdene er uheldige og kan hindre utnyttelse av synergieffekter.

I Studiebarometeret for 2018 og 2019 under ett har 19 av 67 studenter svart. Av disse oppgir bare 16 % at de får «[g]od informasjon om hvordan kompetansen min kan brukes i arbeidslivet», og at de får «[g]od informasjon om hvilke yrker/bransjer som er relevante for meg». Dette kan tolkes som et

behov for å arbeide med tiltak som kan gi studentene kunnskap om generiske og fagspesifikke ferdigheter de får gjennom utdanningen.

Selv om komiteen mener det er positivt at studieprogrammet, som ett av få studieprogrammer i evalueringen, har satt seg konkrete mål, ser vi også en potensiell fare ved målet om 80 % i jobb innen ett år. Om de setter likhetstegn mellom raske ansettelser og studieprogrammets arbeidslivsrelevans, risikerer de å la arbeidsmarkedets kortsiktige behov gå på bekostning av mer langsiktige behov. Det umiddelbare og langsiktige kompetansebehovet kan i mange tilfeller være sammenfallende, men ikke alltid.

I likhet med studieprogrammet ser komiteen utfordringene knyttet til Lånekassens rammer for studiefinansiering. For å få økonomien til å gå opp, er mange studenter avhengige av deltidsjobber ved siden av, noe som kan være vanskelig å kombinere med praksis, feltarbeid eller utveksling.

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Studieprogrammet ser ut til å lykkes meget godt i sitt arbeid med arbeidslivsrelevans. Studieprogrammet har en meget god kontaktflate ut mot eksterne aktører og ser ut til å kunne utnytte disse effektivt gjennom arbeidslivsrelevante tiltak som praksis og internasjonalt feltarbeid. Disse tiltakene ser ut til å ha en solid og gjennomtenkt faglig forankring.

Samtidig mener komiteen å se konturene av et unødvendig motsetningsforhold mellom praksis, feltarbeid, internasjonalisering og øvrig læring og personutvikling i selvevalueringen, noe som både kan hindre gode synergieffekter (se diskusjonen i forrige punkt), men som også kan lede til at studieprogrammet under- eller feilvurderer arbeidet de gjør for å fremme arbeidslivsrelevans.

Derfor mener komiteen at det er viktig at studieprogrammet ikke lar hensynet til «praksis for alle» fortrenge andre gode og relevante tiltak som også fremmer arbeidslivsrelevans (som feltarbeid), også i et langsiktig perspektiv (som for eksempel via forskningsutdanning). Generelt oppfordrer komiteen studieprogrammet til å ha en bred forståelse for hvordan faget kan være arbeidslivsrelevant og hvordan både fagspesifikke og mer generiske ferdigheter kan ses i sammenheng.

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet bør undersøke ulike måter å fremme arbeidslivsrelevans i sammenheng med den forskningsbaserte undervisningen. Dette kan være viktig for å sikre mer sammenheng generelt i studieprogrammet og spesifikt mellom praksis, den forskningsbaserte utdanningen og studieprogrammet for øvrig. For eksempel kan arbeidslivsrelevans tenkes inn i de øvrige emnene (hvis det ikke allerede skjer) gjennom å la studentene løse oppgaver for eksterne aktører.

Studieprogrammet beskriver flere gode kvalitetssikringsmekanismer, men det virker uklart hvor mye av dette som begrenser seg til praksisemnet. Komiteen mener det er viktig at studieprogrammet også vurderer kvaliteten av arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet for øvrig.

Selv om studieprogrammet har gode arbeidslivsrettede tiltak, oppgir få studenter at de får god informasjon om hvordan kompetansene deres kan brukes i arbeidslivet. Dette baserer seg riktignok på

en undersøkelse med få respondenter, men i lys av dette ønsker komiteen likevel å utfordre studieprogrammet til å reflektere over hvordan de kan legge inn arbeidslivsrelevante momenter tidlig i studieløpet. På den måten kan studentene få god kunnskap om relevansen av egen kompetanse, og de kan bruke den til å ta informerte valg av eget studieløp, noe som kan føre til økt motivasjon og studieprestasjon.

Det fremkommer ikke klart fra selvevalueringen, men det kan virke som studieprogrammet bør etablere flere kontaktpunkter mellom nåværende og tidligere studenter. Disse kan brukes på ulike arrangementer som fagdager og bedriftspresentasjoner for å gi studentene kunnskap om hvilke oppgaver de forventes å kunne løse i arbeidslivet samt hvordan dette henger sammen med den utdanningen de får.

Studieprogrammet bør implementere sine egne forslag til fremadrettede tiltak: et næringslivsforum, dialog med Lånekassen og en prosess med programråd og studenter om inkludering av erfaringer for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans.

4.9 Masterprogram i sosialantropologi – Universitetet i Bergen (UiB)

Gjennom masterprogrammet i sosialantropologi ved UiB tilegner studentene seg kunnskap om mennesker, kultur og samfunn og kompetanse for å analysere og forstå en kompleks verden. På studieprogrammets nettside²⁴ står det at studentene vil lære «å sjå tema som politikk, religion, makt, slektskap, identitet, konflikt og kommunikasjon i ein større sosial samanheng.»

Ifølge studieprogrammet går kandidatene ut i en rekke ulike stillinger, i både offentlig og privat sektor. Mange oppgis å arbeide som kulturoversettere innenfor flyktning- og innvandringsfeltet, i helse- og sosialsektoren, i bistandsprosjekter og innenfor miljøvern. Andre blir ansatt i næringslivet eller i internasjonale organisasjoner, og noen blir lærere i den videregående skole. Forskning er også en karrierevei for enkelte. Et gjennomgående trekk er at kandidatene inngår i tverrfaglige samarbeid, hvor det er bruk for internasjonal kompetanse og særlig krysskulturell innsikt.

Fagkunnskap, utvikling av generiske ferdigheter og feltarbeid står sentralt i studieprogrammets forståelse av arbeidslivsrelevans. Utover dette vektlegger de «å styrke studentenes tillit til at de lærer er svært relevant for arbeidslivet». Studieprogrammet oppfatter at arbeidslivsrelevans i høyere utdanning dessverre ofte sidestilles med å tilby praksisemner. Dette er en holdning de mener å se både blant studentene, på fakultetet og ved UiB sentralt.

Studieprogrammet har to overordnede målsetninger for å fremme arbeidslivsrelevans, men ingen uttalt strategi på programnivå. Den ene målsetningen er å bygge opp under studentenes faglige engasjement og nysgjerrighet gjennom at de selv velger tema for masterprosjektet, mens den andre er å gi studentene innsikt i hvordan deres faglige kompetanse og generiske ferdigheter også er relevante for arbeidslivet.

Studieprogrammet lister opp følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Individuell prosjektutvikling
- Antropologisk feltarbeid
- Obligatoriske arbeidskrav og vurderingsformer (inkl. masteroppgave)
- Annen skrivetrening
- Synliggjøring av hvor antropologer kan jobbe (blant annet gjennom Antropologiportretter på nettsidene)

Studieprogrammets kontakt med arbeidslivet ser i hovedsak ut til å konsentrere seg om alumner og karrieresenteret ved universitetet. Det eksisterer også et arbeidslivspanel som kan aktiviseres når studieprogrammet har ulike problemstillinger de ønsker å løse (studieprogrammet oppgir at panelet har blitt brukt til å se på muligheten for et praksisemne på bachelornivå).

Studieprogrammet påpeker selv at det ikke er konkrete mekanismer som kan måle om og hva som fremmer arbeidslivsrelevans. Derfor er kvalitetsarbeidet basert på dialog med studentene, blant annet med utgangspunkt i Studiebarometeret og tilbakemeldinger fra alumner gjennom tiltaket «Antropologer i arbeidslivet».

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Det er en styrke at studieprogrammet har et semester med obligatorisk feltarbeid, der studieprogrammet legger vekt på at studentene får mulighet til å utvikle både fagspesifikke og

²⁴ <https://www.uib.no/studier/MASV-SANT>.

generiske ferdigheter. Dette fremmes ytterligere ved at forberedelser og etterarbeid til feltarbeidet er integrert gjennom hele studieprogrammet. Videre oppgir studieprogrammet at de i den øvrige undervisningen kombinerer fagspesifikk kunnskap med trening av generiske ferdigheter slik som kritisk tenkning, kommunikasjon, prosjektutvikling og samarbeid.

Det er også en fordel at studieprogrammet jobber aktivt for å øke studentens kunnskap om arbeidslivsrelevansen av egne ferdigheter, og at de har tiltak rettet mot dette (for eksempel Antropologiportretter, «Antropologer i arbeidslivet» og jobbsøkerkurs i regi av universitetets karrieresenter). Dessverre kan man sette spørsmålstegn ved om tiltakene har ønsket effekt. I Studiebarometeret for 2018/2019 gir ingen av studentene mer enn tre av fem mulige poeng på spørsmål om de har fått god informasjon om relevante bedrifter/yrker og hvordan kompetansen deres kan brukes i arbeidslivet (se også nedenfor).

Studieprogrammet ser ut til å ha god kontakt med tidligere studenter gjennom godt alumnusarbeid. Utover alumnusarbeid skjer det meste av kontakten med arbeidslivet gjennom studentenes feltarbeid.

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

I Studiebarometeret fra 2018 og 2019 er det 14 av sammenlagt 26 studenter på studieprogrammet som har svart (noe som gir en svarprosent på 54). Av disse mener 79 % at de får lite informasjon om hvordan kompetansen deres kan brukes i arbeidslivet, og 64 % mener at de har fått lite informasjon om hvilke yrker og bransjer som er relevante. Et felles problem for mange studenter i disiplinutdanninger er at de ikke har kunnskap om arbeidslivet og hvordan kunnskapen deres er relevant. I overgangen fra studier til arbeidsliv kan det bli det en utfordring for mange å formidle til arbeidsgivere hvordan kunnskapen deres er relevant.

Studieprogrammet har initiert flere gode tiltak for å synliggjøre utdanningens arbeidslivsrelevans (for eksempel Antropologiportretter), men det synes å mangle kunnskap om hvilke tiltak som fungerer. For eksempel tyder funn fra studentundersøkelser at budskapet om studieprogrammets arbeidslivsrelevans ikke når frem. I tillegg mangler det også kunnskap om sammenhengen mellom det faglige innholdet og arbeidslivsrelevans.

Selv om alumner og karrieresenter er gode og relevante aktører i arbeidet med arbeidslivsrelevans, mener komiteen studieprogrammet ville være tjent med et tettere samarbeid med konkrete arbeidsgivere og næringslivsaktører.

Studieprogrammet gir uttrykk for at flere sentrale aktører ved UiB synes å sette likhetstegn mellom arbeidslivsrelevans og praksis. Dette skaper et press som oppleves som hemmende for arbeidet med arbeidslivsrelevans, ettersom studieprogrammet ønsker å bruke andre gode arbeidslivsrelevante tiltak som de mener er bedre tilpasset sosialantropologi (som feltarbeid).

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Ulik forståelse av arbeidslivsrelevans blant aktørene begrenser mulighetene for samhandling. Studieprogrammet har begrensede ressurser til rådighet, noe som gjør det desto viktigere å sikre at de

ressursene som programmet avsetter til arbeidet med å fremme og synliggjøre arbeidslivsrelevans brukes best mulig.

Komiteen mener studieprogrammet vil tjene på en mer strategisk tilnærming til bruk av de kontaktene de har. Vi utfordrer programmet til å se på hvordan de kan utnytte kontakten de har med aktører fra arbeidslivet til å reflektere over hvilke tiltak de kan bruke for å øke arbeidslivsrelevansen på fagets egne premisser. Studieprogrammet synes å gjøre en god jobb og bør bli bedre på å løfte frem de gode tiltakene de allerede har etablert.

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet bør gi studentene kunnskap om egen kompetanse og læring gjennom ulike læringsformer. Studieprogrammet kan i den forbindelse også utnytte mulighetene til å skape mer synergi mellom eksisterende aktiviteter, for eksempel ved at studenter som er eller har vært i feltarbeid deltar og deler kunnskap om hvordan utdanningen ble benyttet der. På den måten kan flere studenter få tilgang til erfaringene til praksisstudentene.

Studieprogrammet bør fremskaffe kunnskap som kan bidra til å bestemme hvordan forståelsen av arbeidslivsrelevansen kan økes blant studentene (for eksempel gjennom kandidatundersøkelse, fokusgruppeintervju med studenter og intervjuer med enkelte arbeidsgivere). Programmet bør også få bedre kunnskap om hvordan tiltak som «Antropologiportretter» virker.

Kontakten med aktører i arbeidslivet bør økes i undervisningssammenheng, for eksempel i form av gjesteforelesere, ekskursjoner, løsning av oppgaver for en virksomhet i et emne eller lignende. Det oppfordres også til et økt samarbeid med karrieretjenestene ved universitetet.

Ifølge selvevalueringen finnes det en forventning fra UiB sentralt om at studieprogrammer i størst mulig utstrekning bør innføre praksisemner. Programmet på sin side argumenterer overbevisende for at feltarbeid både bidrar til å utvikle generiske og fagspesifikke kompetanser.

4.10 Masterprogram i historie – NTNU

Gjennom masterprogrammet i historie ved NTNU tilegner studentene seg «en bred realhistorisk innsikt, tematisk og kronologisk fordypning og kunnskap om metoder til behandling av ulike typer kilder» og «god trening i å analysere og sammenfatte store informasjonsmengder.» Kombinert med ulike tilleggsutdanninger, åpner studiet veien til ulike yrkesområder som skolen, forvaltningen og innenfor museum, arkiv og journalistikk.

Studieprogrammet oppgir at de «med arbeidslivsrelevans mener [...] for eksempel kontakt med arbeidslivet som del av studiene og læringsformer som er relevante for utvalgte yrker». Videre forstår studieprogrammet relevans som en kombinasjon av fagspesifikke og generiske ferdigheter.

Det humanistiske fakultetet ved NTNU har formulert en målsetning om å styrke samarbeidet med næringsliv, kulturliv og offentlig virksomhet gjennom å utvikle flere konkrete prosjekter basert på etablerte samarbeidsavtaler. Studieprogrammet har ikke formulert en egen strategi.

Studieprogrammet nevner følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Arkivarbeid (obligatorisk)
- Ekspert i Team (EiT, obligatorisk)
- Norpart (valgfritt samarbeid med Universitetet i Accra om et sommerkurs i Ghana)
- «Forsterka master» (et prøveprosjekt over to år som ikke er videreført)
- Mulighet for å ta inn masteremner fra andre studieprogrammer, for eksempel fra kulturminneforvaltning, arkeologi eller europastudier
- Masteroppgavens forskningsarbeid gir kontakt med viktige deler av et potensielt arbeidsmarked, som for eksempel arkiv, forskningsbiblioteker og andre forskningsinstitusjoner
- NTNU-prosjektet «Fremtidens studier i humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag» (HUMSAM)
- Humanister i praksis-emnet (HiP)

Studieprogrammet oppgir følgende tall fra kandidatundersøkelsen for NTNU 2019 (antall respondenter og svarprosent angis ikke): 64 % av uteksaminerte masterkandidater de siste tre årene er i arbeid, av disse mener 68 % at de er i en relevant stilling, som er 13 % under snittet for fakultetet. På tilfredshet med arbeidet skårer masterkandidatene 77 %, som bare er litt lavere enn fakultetets skår. Studieprogrammets kandidater oppgir at de har noe mer arbeidslivskontakt under studiet enn snittet ved Det humanistiske fakultet (HF, 57 % mot 49 %). De opplever også utdanningen som lite etterspurt (73 %) og i mindre grad relevant enn snittet for HF-programmene (68 % mot 81 %).

Studieprogrammet oppgir flere kontaktpunkter med eksterne aktører: eksterne medlemmer av programrådet som har særlig ansvar for innspill og ivaretagelse av arbeidslivsrelevans og eksterne aktører er involvert i fellesemner, som Ekspert i Team, Humanister i praksis og metodeemner. Studentene møter eksterne aktører gjennom å skrive masteroppgave tilknyttet større forskningsprosjekt, som Equinor-prosjektet. Utover dette nevner studieprogrammet også arbeidslivsfremmende tiltak som ikke lenger er aktive, som «Forsterka mastergrad» og kontakt med eksterne aktører gjennom NTNU BRIDGE. Gjennom deltakelse i Norpart har studieprogrammet samarbeid med Universitetet i Accra i Ghana.

Studieprogrammet oppgir at kvalitetssikringssystemet KVASS gjelder hele universitetet, men det beskrives ikke og reflekteres ikke over hvilken informasjon studieprogrammet innhenter eller hvordan denne brukes for å utvikle studieprogrammet når det gjelder arbeidslivsrelevans.

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet oppgir å ha et langvarig samarbeid med Arkivverket/Statsarkivet i Trondheim som en integrert del av et metodeemne i historiske forskningsmetoder. Dette virker som et godt tiltak som legger til rette for en god sammenfletting av generiske og fagspesifikke ferdigheter. Det er også positivt at studentene i det obligatoriske emnet Ekspert i Team får mulighet til å opparbeide seg tverrfaglig samarbeidskompetanse gjennom å jobbe med et prosjekt på tvers av fakultetsgrensene, og et begrenset antall studenter har mulighet til å erstatte dette emnet med Humanister i praksis, som er en variant mer rettet mot humanistiske utdanninger (komiteen har likevel noen reservasjoner, jf. tilhørende punkt om «hemmere»).

Studieprogrammet har flere gode kontaktpunkter med arbeidslivet. Eksterne aktører er representert i studierådet som programmet oppgir at har særlig ansvar for å ivareta og komme med innspill til arbeidslivsrelevans i studiet. Videre er det samarbeid med arkiver og forskningsbibliotek i forbindelse med metodeemne og i forbindelse med prosjekter.

Studieprogrammet oppgir å ha deltatt i flere arbeidslivsrelevansfremmende tiltak i regi av NTNU sentralt og HF-fakultetet. Dette ser ut til å være på linje med den strategiske målsetningen til både NTNU og HF-fakultetet om å styrke arbeidslivsrelevansen på studieprogrammene sine.

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

I Studiebarometeret fra 2018 og 2019 (som har 18 av 55 respondenter), oppga bare 17 % at de opplever å ha fått god informasjon om hvordan kompetansen deres kan brukes i arbeidslivet, og bare 11 % oppga at de har fått god informasjon om hvilke yrker/bransjer som er relevante for studiet. Med andre ord lykkes ikke studieprogrammet å kommunisere overfor studentene hvordan ferdighetene deres er arbeidslivsrelevante, samt hvor det er bruk for dem i arbeidslivet. Dette skaper en utfordring på arbeidsmarkedet der studentene må overbevise potensielle arbeidsgivere at de har relevante ferdigheter. Komiteen ser dette i sammenheng med at studieprogrammet oppgir at et bredt spekter av yrkesveier er åpne for studentene, gitt at de tar tilleggsutdanning, hvilket kan medvirke til at studieprogrammet skyver problemstillingen om studiets arbeidslivsrelevans foran seg. At det er en utfordring for studenter å overbevise potensielle arbeidsgivere om relevansen av kompetansen de har er en kjent problemstilling for kandidater som har disiplinutdanning. Dette bør tale for mer systematisk arbeid med arbeidslivsrelevans fremfor å skyve problemet foran seg.

Studieprogrammet ser ikke ut til å utføre noe eget arbeid med kvalitetssikring av programmets arbeidslivsrelevans. Komiteen ser dette i sammenheng med at de ikke reflekterer over hvordan emnene EiT og HiP fungerer, og at de derfor vanskelig kan vurdere hvilke ferdigheter studentene utvikler der.

Selv om studieprogrammet har tatt del i en rekke satsinger på fakultets- og institusjonsnivå, opplever komiteen, basert på selvevalueringen, at studieprogrammets mål med deltagelsen i disse kan ha vært uklare. For eksempel oppgis det at de har avsluttet samarbeid med Oljemuseet i Stavanger og Rørosmuseum (opprettet med hjelp av NTNU BRIDGE) ettersom det ikke ga «ønskede resultater», hvilket kan tyde på at de involverte aktørene manglet en felles forståelse av hva de ønsket å oppnå i prosjektet. Dette er spesielt uheldig da studieprogrammet oppgir å ha begrenset med ressurser for å utvikle studieprogrammet, hvilket bør legge et ekstra press på at de bør arbeide målrettet og tydelig for å få god ressursutnyttelse.

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Komiteen mener at studieprogrammet har flere gode kontaktpunkter med aktører fra arbeidslivet og ser ut til å ta del i flere sentrale initiativer på NTNU for å styrke arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet. Spesielt synes komiteen det er positivt at studieprogrammet ser ut til å integrere utvikling av generiske ferdigheter med fagspesifikke ferdigheter (som er et initiativ på instituttnivå) i metodeemnene.

Likevel tyder resultatene fra Studiebarometeret på at studieprogrammet ikke lykkes i å utruste kandidatene sine med kunnskap om hvordan kunnskapen deres er arbeidslivsrelevant, noe som ser ut til å skape problemer på arbeidsmarkedet (nesten uavhengig av hvor arbeidslivsrelevant kunnskapen deres faktisk er). Som nevnt ovenfor ser komiteen dette i sammenheng med synet på at kompetanse fra studieprogrammet i begrenset utstrekning kan stå på egne ben i møte med arbeidsmarkedet. Det er også uklart hvordan studieprogrammet legger opp undervisningen i metodeemnene nevnt ovenfor.

For å fremme arbeidslivsrelevansen mener komiteen det nødvendig at dialogen med studentene, uteksaminerte kandidater og arbeidsgiverne deres forbedres, spesielt med tanke på å utvikle studentenes kunnskap om hvilke ferdigheter studentene opparbeider seg gjennom utdanningen, om nåværende tiltak fungerer godt nok og hvilke typer oppgaver de kan løse med disse ferdighetene. Studieprogrammet ser ut til å være bevisste på disse problemstillingene, men foreslår ikke noen måte å arbeide med dette på.

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet har allerede kontakt med representanter for fremtidige arbeidsgivere gjennom representasjon i programråd og ulike samarbeider i forbindelse med emner og masteroppgaver. Komiteen vil oppmuntre studieprogrammet til å jobbe for å sikre en bredde og systematikk i denne kontakten og spesielt inkludere kontakt med nyutdannede alumner som kan komme med gode og aktuelle eksempler på hvordan kunnskap om historiefaget står seg i møte med arbeidslivet. Slik kan studieprogrammet også styrke formidlingen av hvilke ferdigheter studentene opparbeider seg gjennom studiet.

Studieprogrammet oppgir at «kartlegging, undersøkelser, påfølgende analyser og oppfølgingstiltak er krevende», og at de mangler ressurser til dette. Komiteen mener likevel at studieprogrammet bør avsette ressurser til å gjøre nettopp dette. Dette er ikke bare viktig for å få et bilde av hvorvidt eksisterende tiltak fungerer godt, men også for å reflektere over og formulere hva studieprogrammet mener med historiefagets arbeidslivsrelevans samt sette opp tydelige mål å jobbe mot. Spesielt viktig er dette for å kunne styre virkningen av de ulike sentralt styrte prosjektene som studieprogrammet må forholde seg til. Helt konkret burde de undersøke hvordan EiT og HiP oppleves blant studentene for å se om de utnytter ressursene som rettes inn mot disse emnene på en god måte som også fremmer det faglige. En slik prosess, med søkelys på faglig kvalitet, bør være forankret på programnivå.

4.11 Bachelorprogram i filosofi – Universitetet i Bergen (UiB)

Bachelorprogrammet i filosofi ved UiB vil, slik det fremgår av programmets nettside²⁵, sette studentene i stand til å «betre å forstå mange av utfordringane vi står overfor innanfor aktuelle tema som til dømes klima og miljø, helse og velferd, interkulturell kommunikasjon og global rettferd.» Filosofer bruker kompetansen sin i et bredt spekter av jobber, men et betydelig antall arbeider innen forskning og undervisning.²⁶

Studieprogrammet mener at definisjonen «kunnskaper og ferdigheter som er verdifulle for arbeidslivet» er noe de fleste aktører vil være enige om. I den videre refleksjonen rundt relevansbegrepet trekker programmet frem en rekke distinksjoner:

- *Faktisk vs. opplevd*: Studentene ser ofte ikke utdanningens relevans før de har kommet i arbeid.
- *Kortsiktig vs. langsiktig*: Hvilken utdanning studentene får er med på å påvirke hva slags arbeidsliv vi får (for eksempel stor eller liten vektlegging av kritisk refleksjon).
- *Deskriptiv vs. normativ*: Det som regnes som relevant og det som *bør* være relevant, men ikke nødvendigvis etterspørres av den grunn (for eksempel etikk).
- *Arbeidslivsrelevans vs. samfunnsrelevans*: Arbeidslivet er en del av samfunnet, og ut fra det kan man argumentere for at et samfunnsrelevant studieprogram også er arbeidslivsrelevant.

Arbeidslivsrelevans er vektlagt i instituttets strategi på masternivå, mens på bachelornivå vektlegger de kvalitet i utdanningen og internasjonalisering. Studieprogrammet har likevel ambisjon om å gi studentene innsikt i egen kompetanse og arbeider med å ta inn samfunnsrelevante temaer i undervisningen samt å gi studentene trening i generiske ferdigheter.

Studieprogrammet lister opp følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Åpen dag
- Mentorordning
- Legge til rette for sosial kontakt mellom studenter og arbeidslivsaktører
- Alumnusarbeid
- Anvendt profil på etikk og logikk
- Strategiplan: Mål om global samfunnsrelevans for faget
- Internasjonal utveksling
- Bred og fleksibel programdesign som gjør at studentene selv kan velge emner som er relevante for spesifikke karrierer
- Forberedelse på undervisning i skolen (PPU – Praktisk pedagogisk utdanning)

Studieprogrammet viser til at studentene ofte ikke ser utdanningens relevans før de har kommet i jobb. I undersøkelsen Filosofer i arbeidslivet fremgår det at 91 % av kandidatene er i jobb, og 79 % mener at utdanningen deres i filosofi i stor eller svært stor grad er et nyttig verktøy i deres nåværende jobb, men det er uklart hvor relevant denne undersøkelsen er for bachelorprogrammet siden den stort sett er blitt besvart av alumner med utdanning på minst mastergradsnivå.

Det nevnes ingen spesifikk kontakt med arbeidslivsaktører med unntak av alumner og karrieresenter. Så vidt komiteen kan se innebærer heller ikke mentorordningen kontakt med eksterne samarbeidspartnere.

²⁵ <https://www.uib.no/studier/BAHF-FILO>.

²⁶ Tall fra alumnusundersøkelsen Filosofer i arbeidslivet fra 2017, respondentene var hovedsakelig master- og doktorgradskandidater. 111 av 182 svarte, hvilket gir en svarprosent på 61 %.

De fleste aktivitetene evalueres jevnlig, men det er i flere tilfeller uklart i hvilken grad ulike aktører er med i evalueringsprosessen. Alumnusundersøkelsen fra 2016 trekkes også frem som en viktig kilde til informasjon om fagets arbeidslivsrelevans, men gir i liten grad informasjon om studenter som ikke fortsetter med master- eller doktorgrad.

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet har god kunnskap om studentenes fagkompetanse og klare tanker om utdanningens overføringsverdi til arbeidslivet. Komiteen mener det er et smart grep å løfte frem samfunnsrelevans som en bredere kontekst for diskusjonen om arbeidslivsrelevans, og studieprogrammet ser ut til å vektlegge arbeidslivsrelevans i selve undervisningen nettopp gjennom bruk av samfunnsrelevante problemstillinger og styrking av fagspesifikke og generiske ferdigheter gjennom konkrete øvelser. Dette er en god måte for studentene å tydeliggjøre utdanningens anvendelse.

Studieprogrammet oppgir selv at den viktigste jobben de kan gjøre for å sikre arbeidslivsrelevans, er å gi studentene kunnskap om egen kompetanse. Selv om dette er noe ensidig, er komiteen likevel enig om at dette er en viktig prioritet. Studieprogrammet oppgir flere gode tiltak rettet mot dette, for eksempel mentorordning, karriere- og alumnusdager (der det blant annet legges opp til kontakt mellom alumner og bachelorstudenter). Dessverre er det ikke klart om disse tiltakene har god effekt. For eksempel viser tall fra Studiebarometeret 2018 og 2019 at 49 % av respondentene mente at de i liten grad hadde fått tilstrekkelig informasjon om hvordan kompetansen kan brukes i arbeidslivet og 67 % mente de i liten grad hadde fått informasjon om hvilke yrker eller bransjer som er relevante.

Studieprogrammet ser ut til å ha god kontakt både med nåværende og tidligere studenter og har en alumnusdag der disse settes i kontakt med hverandre. De ser på dette som viktig møteplass for kunnskapsdeling og erfaringsutveksling mellom UH-sektoren og nærings- og arbeidslivet. Dette resulterer blant annet i et godt overblikk over masterkandidatenes karriereveier (dessverre virker det som de vet mindre om hvor bachelorkandidatene tar veien).

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet beskriver en spenning mellom det faglige og det arbeidslivsrelevante og bruker som eksempel at programmet ikke kan fjerne et emne i metafysikk fra undervisningen fordi denne kunnskapen behøves for filosofer som vil gå videre med utdanning og forskning. Komiteen finner det underlig at en del av utdanningen, som er avgjørende for bestemte karriereveier, likevel ikke anses som arbeidslivsrelevant. Dette vitner om en noe begrenset forståelse av hva som utgjør «arbeidslivet». Studieprogrammet presenterer også muligheten for å opprette et eget arbeidslivsrettet emne, «Filosofisk kompetanse», men påpeker samtidig at om arbeidslivsrelevante momenter innføres, må andre emner fjernes. Komiteen opplever at studieprogrammet på disse områdene skaper et unødvendig skille mellom fagkunnskap og arbeidslivsrelevans.

Med unntak av alumner virker studieprogrammet å ha få kontaktpunkter med aktører fra arbeidslivet og oppgir det som hemmende at mange vitenskapelig ansatte har begrenset kjennskap til næringslivet. Derfor er økt kontakt med aktører i arbeidslivet et viktig tiltak, spesielt med kandidater som har avsluttet filosofistudiene sine etter oppnådd bachelorgrad ettersom disse vil kunne bidra til å få et klarere bilde av bachelorkandidatenes muligheter uavhengig av mastergradsstudiet.

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Studieprogrammet legger opp til en bred definisjon av arbeidslivsrelevans innledningsvis, og komiteen hadde forventet at flere av distinksjonene de presenterer her ville være synlige i arbeidet de gjør. Argumenter som at utdanningen studentene får kan bidra til å påvirke arbeidslivets etterspørsel etter kompetanse, at kompetansebehov og arbeidsliv vil endre seg over tid eller at arbeidslivet ikke etterspør kompetanse de faktisk trenger, følges i liten grad opp i den videre diskusjonen av tiltak og muligheter. Etter å ha oppfordret til å unngå en for snever definisjon av begrepet arbeidslivsrelevans innledningsvis, ser studieprogrammet ut til å legge seg på den samme linjen som de kritiserer, med vektning av arbeidslivets uttalte «her og nå-behov».

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet bør konkretisere hvordan en bred definisjon av arbeidslivsrelevans kan formidles til studentene. I konteksten av fagområdet filosofi behøver ikke dette å begrense seg til informasjonsoverføring ettersom studieprogrammet også kan benytte selve argumentasjonen rundt problemstillingen om filosofifagets arbeidslivsrelevans som utgangspunkt for å trene opp konkrete (arbeidslivsrelevante) kompetanser hos studentene. Det kan skje gjennom forskjellige tiltak for å gi studentene forståelse av generiske og fagspesifikke ferdigheter i utdanningen. Selv om det er vanlig at studentene tar mer utdanning etter bachelorgraden, så er det viktig at en nyutdannet bachelorkandidat kan begrunne hvordan kunnskap og ferdigheter fra utdanningen kan benyttes i arbeidslivet. Ikke minst kan det lede til at studenten gjør gode valg under planleggingen av videre studieløp.

For å ta arbeidet med kompetanseforståelsen ett skritt videre bør studieprogrammet være i dialog med aktører i arbeidslivet slik at studentene utvikler kunnskap om ulike bransjer, kompetansebehov, utfordringer, satsingsområder, «bransjespråk» og «bransjekultur». Dette er ikke bare viktig for å sikre arbeid, men også for å komme i posisjon til å påvirke og endre, i tråd med de distinksjonene studieprogrammet presenterer i definisjonen sin av arbeidslivsrelevans.

Studieprogrammet er positive til praksis, men mener det blir for ressurskrevende. Komiteen mener at det i kontakten med arbeidslivet også kan det være fornuftig å se på mer lavterskeltiltak (for eksempel arbeidsgiverundersøkelse, bedriftspresentasjoner og caseløsning for arbeidsgivere). I forbindelse med lavterskeltiltak bør studieprogrammet innhente mer informasjon om hva som skjer med kandidatene som avslutter studiene etter en bachelorgrad, samt hvilke ferdigheter de mener er relevante i arbeidslivet.

Studieprogrammet nevner et prosjekt på fakultetsnivå med et karriere- og kompetanseemne i samarbeid med studentsamskipnadens karrieresenter. Målet er å innarbeide arbeidslivstematikk gjennom hele studieløpet. Dette prosjektet bør prioriteres og videreføres.

4.12 Bachelorprogram i kunsthistorie og visuelle studier – Universitetet i Oslo (UiO)

Gjennom bachelorprogrammet i kunsthistorie og visuelle studier skal studentene, ifølge instituttets årsplan for 2020-2021, sette seg inn i «sammenhengen mellom kunst og sosiale, religiøse og politiske forhold [...], fra antikken til vår tids film og fotografi, og fra middelalderens kirkekunst til modernismens oppbruddskunst.» Studieprogrammet åpner veien til yrkesområder som for eksempel museumsarbeid, skole- og utdanningsverket, akademien, gallerivirksomhet, auksjonshus, kunstsamlinger og stiftelser, statlige organisasjoner, medie- og forlagsbransjen samt kulturbransjen generelt.

De interne aktørene fremhever at arbeidslivsrelevans må forstås som et vidt begrep og understreker at relevans er mer enn kun praksis. Det innebærer utvikling av generiske ferdigheter, som analyse, kritisk tenkning, tekstforståelse, øvelse i skriftlig og muntlig formidling og samarbeid samt fagkunnskap.

Studieprogrammet opplever en økende vektlegging av arbeidslivsrelevans fra UiO sentralt, og dette påvirker arbeidet til programmet. Strategiprojektet fra 2017, der den overordnede målsetningen var å redusere studentfravall, berører også arbeidslivsrelevans. Flere tiltak ble foreslått og igangsatt, blant annet karrieredager, veiledersamtaler og en ny og mer profesjonsrettet studieretning på masternivå. Studieprogrammet vil at studentene ser flere muligheter innenfor fagområdet gjennom disse tiltakene.

Studieprogrammet lister opp følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Wiki-publisering (obligatorisk aktivitet i obligatorisk emne)
- Verksomtale (obligatorisk aktivitet i obligatorisk emne)
- Grupprepresentasjon (obligatorisk aktivitet i obligatorisk emne)
- Nettutstilling (obligatorisk aktivitet i valgfritt emne)
- Blogging (obligatorisk aktivitet i valgfritt emne)
- Karrierearrangement (frivillig)
- Veiledningssamtaler med faglig tilsatt (frivillig)
- Utvikling av et emne med obligatorisk praksis i kunstformidling
- Emnet «Kunstsamlinger og museer» som tar for seg kunstmuseer, deres hensikt, rolle og betydning, oppbyggingen av private samlinger, institusjonssamlinger, kunstmarkedet og de ulike aktørene

Studieprogrammet beskriver en aktiv prosess på instituttnivå der mulighet for å ytterligere fremme arbeidslivsrelevansen er i søkelyset. Følgende konkrete tiltak er nedfelt for det videre arbeidet:²⁷

- Kartlegging og bevisstgjøring om arbeidslivsrelevans i alle fag
- Lærermøter om overførbare ferdigheter
- Arbeidslivsrelevansmøte med studenter
- Benytte resultatene av NOKUT-evalueringen av arbeidslivsrelevans
- Identifisere relevante samarbeidsmiljøer innen andre sektorer

De tydeligste kontaktene med arbeidslivet er karrieredagen og inspirasjonsforedrag fra arbeidslivet samt ekskursjoner til museer og gallerier.

²⁷ Hentet fra instituttets årsplan for 2020-2021.

Studieprogrammet oppgir at alle emner, inkludert de med arbeidslivsrelevante læringsformer, evalueres hver gang de gjennomføres og gjennomgår en mer omfattende evaluering hver tredje gang. Studieprogrammet evalueres hvert sjette år. Det har imidlertid ikke vært gjennomført noen systematisk undersøkelse av arbeidslivsrelevante tiltak og aktiviteter.

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Basert på formuleringer fra instituttets årsplan 2020–2021 mener komiteen at aktørene i studieprogrammet har en bred og relevant forståelse for hvordan de kan se på arbeidslivsrelevansen av en utdanning i kunsthistorie. Denne forståelsen er likevel vanskeligere å se i de resterende delene av selvevalueringen.

Studieprogrammet oppgir å ha arbeidet med å innføre arbeidsrelevante momenter i flere emner. Disse er knyttet til både generiske og fagspesifikke ferdigheter og gjennomføres i form av for eksempel redaksjonsarbeid, wiki-publisering, arbeid med å lage en nettutstilling, skriving av bloggposter og planlegging av utstillinger. Komiteen anser at dette er gode og konkrete eksempler på hvordan arbeidslivsrelevante aktiviteter kan sammenflettes med faglig innhold.

Det er positivt at studieprogrammet jobber aktivt for å gi studentene innsikt i arbeidslivsrelevansen av egne ferdigheter. For eksempel organiserer studieprogrammet en karrieredag, og de tilbyr veiledningssamtaler med faglig ansatte. Spesielt interessant er det at det oppgis at disse tiltakene tar sikte på å gi studentene informasjon om hvordan de strategisk kan sette sammen emner i en bachelorgrad for å gi dem forståelse av den kompetansen de kommer til å utvikle og dermed øke sannsynligheten for at de kan få den jobben de ønsker. Disse tiltakene settes inn tidlig i studieløpet og er gode eksempler på hvordan studieprogrammet kan hjelpe studentene til å aktivt ta stilling til hva de ønsker å få ut av sin disiplinutdanning med tanke på interesser og ambisjoner.

Studieprogrammet har gode kontaktpunkter med eksternt arbeidsliv gjennom karrieredagen, inspirasjonsforedrag fra arbeidslivet samt ekskursjoner til museer og gallerier.

Studieprogrammet ser ut til å ha en god tradisjon for å jobbe strategisk for å identifisere relevante målsetninger for studieprogrammet med tilhørende tiltak. Som beskrevet ovenfor virker disse prosessene i stor grad å lede til konkrete tiltak, og komiteen anser det derfor som troverdig og positivt når de i årsplanen for 2020–2021 beskriver tiltak som sammenfaller med noen av de sentrale anbefalinger som komiteen kommer frem til i denne evalueringen.

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Ett av studieprogrammets mål er utvikling av et emne med obligatorisk praksis i kunstformidling. Det er imidlertid verdt å bemerke at programmet påpeker at de har fått tilbakemeldinger fra flere arbeidsgivere om at «de verdsetter kandidater med grundig akademisk kunsthistorisk utdanning, og at det ofte er viktigere enn praksiserfaring». Komiteen lurte på om studieprogrammet har reflektert tilstrekkelig over hvilke gevinster et praksisemne kan ha for studieprogrammet. Programmet selv skriver videre at ressursmangelen gjør det umulig å kunne tilby praksisplass til alle studentene.

Komiteen merker seg at det i deler av selvevalueringen kommer frem et snevert syn på arbeidslivsrelevans, som noe som kun har med «kontakt med arbeidslivet» å gjøre. Et annet eksempel på dette kan være at studieprogrammet legger store ressurser på å gjøre deler av det tilhørende masterstudiet mer profesjonsrettet – noe komiteen mener kan falle uheldig ut om det leder til en ensidig vektlegging av ferdigheter med kun kortsiktig arbeidslivsrelevans. Studieprogrammet modererer dette inntrykket gjennom gode formuleringer i årsplanen for 2020–2021, noe som kan vise på at synet på arbeidslivsrelevans i studieprogrammet er i utvikling.

Selv om studieprogrammet viser til et bredt spekter av ulike bransjer som uteksaminerte studenter kan jobbe innen, virker de eksterne kontaktene som programmet samarbeider med, å være ganske snevert orientert mot museumsverden. Riktignok oppgir studieprogrammet at de blant annet inviterer tidligere studenter til å holde foredrag på karrieredagen, men komiteen ønsker å understreke betydningen av å kommunisere at man faktisk kan tilegne seg bred kompetanse gjennom studieprogrammet. Med tanke på at studieprogrammet oppgir et bredt spekter av mulige arbeidsplasser for uteksaminerte studenter, ser komiteen at en smal innretning kan være hemmende for studentenes syn på hvilke karrieremuligheter som faktisk er tilgjengelige. Det fremkommer også av Studiebarometeret for 2018/2019 at 48% av studentene mener de i liten grad får informasjon om hvilke yrker eller bransjer som er relevante for studiet.

Studieprogrammet oppgir i selvevalueringen at alle emner periodevis gjennomgår evalueringer som del av UiOs kvalitetssystem, men at de «ikke har gjennomført en systematisk undersøkelse om arbeidslivsrelevante tiltak og aktiviteter». Dette gjør det vanskelig for studieprogrammet å kalibrere og vurdere effekten av tiltak som gjennomføres, noe som er spesielt viktig for å sikre god ressursutnyttelse i et studieprogram som har en stor studentmasse.

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Til tross for at studieprogrammet mener arbeidslivsrelevans ikke har vært særlig vektlagt i studieprogrammets strategi, inneholder studieprogrammet mange og gode arbeidslivsrelevante komponenter. Studenter og fagansatte kan bli mer bevisste på studieprogrammets styrker når det gjelder arbeidslivsrelevans. Videre mener komiteen at det blir spennende å følge utviklingen i studieprogrammet videre ettersom gode prosesser ser ut til å ha blitt satt i gang.

Det er problematisk at det ikke finnes noe systematisk kvalitetssikringsarbeid av de arbeidslivsrelevante tiltakene og aktivitetene, hvilket gjør det vanskelig både for komiteen, men også for studieprogrammet selv, å vurdere effekten av jobben som blir gjort. Komiteen opplever også at det basert på selvevalueringen er utfordrende å bedømme i hvilken grad det finnes kontakt mellom ansatte og studenter med eksterne aktører (alumner og potensielle arbeidsgivere).

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

I selvevalueringen nevner studieprogrammet at de har fått tilbakemeldinger fra flere arbeidsgivere om at «de verdsetter kandidater med grundig akademisk kunsthistorisk utdanning, og at det ofte er viktigere enn praksiserfaring». Komiteen mener dette illustrerer et viktig poeng om at god bruk av praksis ikke bare kan fremme generisk kunnskap, men også være et virkemiddel for å utvikle god

faglig kunnskap. Basert på dette anbefaler komiteen studieprogrammet å reflektere over hvilken rolle tilbud om praksis skal ha i programmet.

Studieprogrammet bør innhente studenters (både nåværende og tidligere) syn på hvordan kunnskap om kunsthistorie kan være arbeidslivsrelevant. Dette kan være spesielt viktig ettersom studieprogrammet har et stort antall studenter samtidig som kontaktflaten de har mot arbeidslivet ser ut til å rette seg mot en spesifikk «nisje». Ved hjelp av alumner og nær kontakt med arbeidslivet kan studieprogrammet undersøke hvilke andre yrker studentene kan komme til å arbeide med utover de som er direkte koblet til kunsthistorie, noe som kan gi studentene kunnskap om hvor bred kompetanse de kan opparbeide seg i studieprogrammet.

Det har ikke blitt gjennomført noen systematisk undersøkelse av arbeidslivsrelevante tiltak og aktiviteter, og dette er noe komiteen mener bør gjøres både på sentralt nivå og instituttnivå. Kanskje kan de i forbindelse med karrieredagen undersøke og diskutere hvordan studenter og arbeidslivskontakter opplever arbeidslivsrelevansen ved studieprogrammet, og hvordan dette forholder seg til de ferdighetene som arbeidsgiverne forventer.

På grunn av ressursituasjonen studieprogrammet beskriver, bør de vurdere å forsøke å nå de målene de setter seg gjennom å revidere ulike emner gjennom bruk av virkelighetsnære problemstillinger og vurderingsformer, og da gjerne i samarbeid med eksterne aktører.

4.13 Bachelorprogram i nordisk språk og litteratur – Universitetet i Stavanger (UiS)

På UiS' nettside²⁸ står det at bachelorprogrammet i nordisk språk og litteratur skal bidra til at studentene tilegner seg «(...) grunnleggende kunnskap om nordisk språk og litteratur, og bred analytisk kompetanse.» Studieprogrammet er en disiplinutdanning i nordisk språk og litteratur og programmet oppgir (uten kilde) at de fleste studentene ender opp med en jobb i skoleverket etter ytterligere utdanning.

Studieprogrammet har en sammensatt oppfatning av arbeidslivsrelevans. To hovedkomponenter er generiske ferdigheter (studieprogrammet vektlegger spesielt tekst- og språkkompetanse) og generelle studieferdigheter som undervises i alle studieprogrammer (analyse, kritisk tenking og samarbeid). I tillegg poengterer de at språkkompetanse er spesielt arbeidslivsrelevant med tanke på å forstå og påvirke dagens mediesituasjon, ha kunnskap om argumentasjon og retorikk, oppnå perspektiver på flerspråklighet samt møte et økende krav på skriftlig dokumentasjon av ulike prosesser i samfunnet, hvilket kan være utfordrende med tanke på offentlige organers krav om bruk av både bokmål og nynorsk. Dermed innbefatter oppfatningen deres av arbeidslivsrelevans også spesifikk kompetanse som studieprogrammet tilbyr og som samfunnet har behov for.

På institusjons- og fakultetsnivå eksisterer det mål og strategier for utdanning og samfunnskontakt som innbefatter ulike former for samarbeid med arbeids- og næringsliv. Blant annet finnes det et nettsted (samarbeid.uis.no) der eksterne aktører inviteres til å gå inn og foreslå problemstillinger for bachelor- og masteroppgaver. På instituttnivå oppgis det at studieprogrammet jobber for å revidere studieløpet for bedre å integrere praksisemner og internasjonal utveksling, som studieprogrammet ønsker å bruke som verktøy for å øke studentenes samhandling med arbeidslivet. Videre er det et ønske å opprette et uformelt alumnusnettverk på instituttnivå som skal møte studenter og ansatte hvert semester for å utveksle erfaringer og knytte kontakter.

Studieprogrammet lister opp følgende tiltak som relevante for å fremme arbeidslivsrelevans:

- Frivillig praksisemne
- Utvikling av generiske ferdigheter gjennom undervisningen
- Obligatorisk utenlandsopphold (pilotprosjekt)
- Samarbeid med universitetsskoler
- Ekskursjoner

Studieprogrammet har et visst samarbeid med aktører i arbeidslivet gjennom kontakt med praksissteder, og de oppgir blant annet å ha samarbeidsavtaler med Stavanger kommune og Næringsforeningen i Stavanger. UiS har også flere praksisskoler, men det er uklart i hvilken grad og på hvilken måte disse har betydning for programmets arbeid. Studieprogrammet har ikke klare oppfatninger av hvordan skoleverket og andre bedrifter tenker rundt studieprogrammets arbeidslivsrelevans, men oppgir likevel å få tilbakemeldinger, fremfor alt fra yrkesfaglige skoler, om at kandidatenes kunnskap ligger for langt vekk fra skolehverdagen.

Studieprogrammet bruker kvalitetssystemet ved UiS, inkludert Studiebarometeret og samtaler med universitetsskoler og praksissteder, for å evaluere virksomheten sin knyttet til arbeidslivsrelevans. I kvalitetssikringssystemet er arbeidslivsrelevans spesifisert som et eget tema for et dialogmøte. Kvalitetsarbeidet ved UiS har nylig vært gjennom periodisk tilsyn med systematisk kvalitetsarbeid. Her fremkom det at UiS' kvalitetsarbeid ikke oppfyller alle de nødvendige kravene. Universitetet

²⁸ <https://www.uis.no/studietilbud/spraak-og-litteratur/nordisk/nordisk-bachelor/>.

har blant annet fått pålegg om at kvalitetssystemet i større grad skal omfatte alle sider av studieporteføljen, herunder for eksempel praksis.

Hva fremmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet presenterer en meget bred og nyansert forståelse av hvordan en utdanning i nordisk språk og litteratur kan gi generiske og fagspesifikke ferdigheter som er arbeidslivsrelevante, og de gir eksempler på hvordan disse kan brukes både fra privat og offentlig sektor.

Studieprogrammet ser ut til å ha søkelys både på å styrke studentenes fagspesifikke og generiske ferdigheter. Dette gjør de gjennom bruk av ulike læringsformer, vektlegging av tekst- og språkkompetanse og bruk av virkelighetsnære vurderingsformer (hjemmeeksamen og fordypningsoppgaver). Det legges også vekt på flere momenter som er ment å styrke studentenes selvstendighet, noe som er en viktig egenskap i arbeidslivet. Studieprogrammet tar også opp bruk av et praksisemne som et viktig tiltak for arbeidslivsrelevans, selv om komiteen nok kunne sett at emnet ble brukt bedre.

Studieprogrammet har en varierende grad av kontakt med aktører i arbeidslivet. Studieprogrammet skriver en hel del om ulike former for kontakt med skoleverket, men dette virker bare å være aktuelt for kandidatene etter ytterligere utdanning. Et meget begrenset antall studenter får tilgang til arbeidslivserfaringer gjennom bruk av et praksisemne. Det er positivt at studieprogrammet tilbyr obligatoriske utenlandsopphold gjennom et pilotprosjekt. Som de selv påpeker er kompetanse om flerspråklighet stadig mer relevant i en globalisert hverdag, og internasjonal erfaring fører til kompetanse arbeidslivet vil etterspørre fremover.

Hva hemmer arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Komiteen anser den manglende kjennskapen til bachelorkandidatenes karrierevei som en utfordring for å kvalitetssikre studieprogrammets arbeid med arbeidslivsrelevans. For eksempel har studieprogrammet identifisert skoleverket som den viktigste fremtidige arbeidsplassen for studentene sine, men erkjenner samtidig at de ikke har datamateriale til å underbygge denne antakelsen (som de selv påpeker er dette kanskje bare en «myte»).

UiS sentralt er ambisiøse når det gjelder å fremme arbeidslivsrelevans, og legger trykk på innovasjon og entreprenørskap. Studieprogrammet oppgir selv at dette ikke passer med kjernevirksomheten deres siden «få av våre studenter blir selvstendig næringsdrivende». Dette er kanskje ikke et motsetningsforhold i seg selv, men tyder på at de ikke opplever den sentrale strategien til å være på linje med behov på instituttnivå. Dette blir særlig problematisk når de legger til grunn at de på instituttnivå ser ut til å gjøre seg gode tanker om utdanningens arbeidslivsrelevans, men at de ikke har mulighet å gå videre med disse på grunn av problematiske rammebetingelser.

Et konkret eksempel på hvordan en mangel på samforståelse kan bli problematisk, er organiseringen av praksisemnet. Emnet er ment å fremme blant annet generiske ferdigheter gjennom at studenter må gå gjennom en realistisk jobbsøkerprosess. Problemet som komiteen mener å se konturene av, er at praksisbedriftene ser ut til å være utvalgt fra fakultetsnivå, og at dette er gjort uten særlig samhandling med det øvrige innholdet til studieprogrammet. Fra selvevalueringen virker det som at de aktuelle

praksisstedene ikke anser at studentene fra studieprogrammet har relevant utdanningsbakgrunn. Det oppgis at praksisbedriftene enten avstår fra å ta inn studenter, eller så antar de studenter på bakgrunn av deres «gode generiske kunnskaper.» Det virker altså ikke som god emnekunnskap i nordisk språk og litteratur har relevans for praksisstedene. Med denne strukturen risikerer studieprogrammet å gi studentene et feilaktig inntrykk av et arbeidsmarked der det ikke finnes bruk for deres fagspesifikke kunnskap.

I selvevalueringen mener studieprogrammet at arbeidslivsrelevansen av studiet er underkommunisert, og at studentene har et uklart bilde av fremtidige karrieremuligheter. Dette understøttes av tall fra Studiebarometeret fra 2018 og 2019, hvor 44 % av respondentene oppgir at de i liten grad får informasjon om hvilke yrker eller bransjer som er relevante for studiet.

Hvor godt lykkes studieprogrammet med å fremme arbeidslivsrelevansen i studieprogrammet?

Komiteen mener at studieprogrammet kan vise til en god og fremtidsrettet forståelse av hvordan kunnskap i nordisk språk og litteratur kan være arbeidslivsrelevante. Studieprogrammet har også flere gode kontaktpunkter med eksterne aktører, og spesielt synes komiteen det er spennende med obligatorisk utenlandsopphold, i og med at det ser ut til å være et tiltak som er godt tilpasset fagets særegenhet. Studieprogrammet viser også til en viss grad av innovative og studentaktive læringsformer som skal bidra til å gi studentene økt læringsutbytte når det gjelder ferdigheter som er relevante for arbeidslivet.

Studieprogrammet har også et praksisemne der det framstår som uklart for komiteen om tilfanget av bedrifter er bredt nok for å kunne sikre et godt læringsutbytte, noe som kan gi studentene et skjevt bilde av utdanningens arbeidslivsrelevans og dermed være hemmende for studentenes muligheter til en god overgang fra studier til jobb.

Hva kan gjøres for å videreutvikle arbeidet med arbeidslivsrelevans i studieprogrammet?

Studieprogrammet bør være forsiktig med å rette utdanningen for mye opp mot skoleverkets behov. En grunn til dette, som studieprogrammet selv fremhever, er at kommunikasjon er uhyre sentralt i dagens samfunn. Derfor burde et fagområde som har god og presis kommunikasjon som ett av sine sentrale domener ha en bred relevans. Det fremstår derfor noe paradoksalt at studieprogrammet i såpass stor grad ønsker å rette studiet inn mot skoleverkets behov, også siden arbeid i skolen uansett vil kreve ytterligere utdanning (praktisk-pedagogisk utdanning).

Komiteen mener at studieprogrammet bør reflektere over hvordan de best fremmer studiets arbeidslivsrelevans på en måte som samtidig fremmer det faglige. For å få til gode refleksjoner rundt denne problemstillingen bør studieprogrammet iverksette tiltak for å få bedre kjennskap til studentenes karrierevei på kort og lang sikt. Spesielt bør de utnytte kontakten med alumner for å legge til rette for en god dialog der studieprogrammet kan identifisere relevante mål og muligheter for arbeidslivsrelevans.

En slik prosess kan også gi et klarere bilde av effekten av eksisterende tiltak. For eksempel mener komiteen at praksisemnet synes å ha et uklart læringsutbytte. Obligatorisk utveksling kan videre være

en god løsning for programmet. De bør undersøke effekten av tiltak og så ta dette opp på fakultetsnivå, for å ha en dialog om hvordan disse satsingene bør prioriteres og tilpasses slik at satsingen på arbeidslivsrelevante tiltak også fremmer den faglige kvaliteten på studieprogrammet.

Så vidt komiteen forstår består kvalitetssikringssystemet ved UiS av at utvalgte temaer blir vurdert i dialog mellom undervisere og studentene, herunder arbeidslivsrelevans. Det er vanskelig å oppfatte kvaliteten på systemet, og hvorvidt det kan brukes til å fange opp potensiale for styrking av arbeidslivsrelevans basert på beskrivelsen i selvevalueringen. Siden systemet er i ferd med å innføres er dette kanskje forståelig, men generelt oppfordrer komiteen programmet om til å sette søkelys på læring og studentenes aktivitet under punktet om arbeidslivsrelevans. UiS' kvalitetssikringssystem er ikke godkjent av NOKUT når denne rapporten publiseres. Videre bør en dialog med eksterne aktører inngå som en del av arbeidet med å kvalitetssikre studieprogrammets arbeidslivsrelevans.

Det er ingen spesifikk informasjon om vurderingspraksiser i sammenheng med arbeidslivsrelevans i selvevalueringen. Siden vi vet at vurdering påvirker studentenes aktivitet, finnes det her gode muligheter for å legge til rette for læringsutbytte som fremhever arbeidslivsrelevante kunnskaper og ferdigheter. Som eksempel: hvordan jobber man med tekstanalyse i arbeidslivet, og er dette metoder som kunne være aktuelle å bruke som vurderingsformer?

4.14 Oppsummering

I dette kapittelet har komiteen evaluert de 11 studieprogrammene som inngår i evalueringen, basert på spørsmålene og dimensjonene beskrevet i innledningen til kapitlet samt i metodekapittelet. I neste kapittel løfter vi blikket og diskuterer vi hva dette har lært oss hvordan studieprogrammene jobber med arbeidslivsrelevans, hva som hemmer og fremmer dette arbeidet og hvordan det kan videreutvikles.

Vi oppsummerer nå kort hvordan vi vurderer hvordan de ulike dimensjonene påvirker arbeidslivsrelevansen i de ulike studieprogrammene, og hvilke anbefalinger vi har gitt.

- **Begrepsforståelse**

De fleste studieprogrammene redegjør for en god begrepsforståelse, der de er bevisste på at både generiske og fagspesifikke ferdigheter kan være arbeidslivsrelevante, både på kort og lang sikt. Denne gode forståelsen gjør seg ikke alltid gjeldende i det de faktisk gjør, noe som hindrer sammenheng mellom fag og arbeidslivsrelevans. Komiteen anbefaler studieprogrammene som reflekterer lite over egen arbeidslivsrelevans, til å innhente informasjon fra studenter, alumner og andre aktører fra arbeidslivet, for å klargjøre hvem, hvor og hvordan de kan jobbe med utvikling av arbeidslivsrelevans på en måte som også hever faglig kvalitet.

- **Utvikling av fagspesifikke og generiske ferdigheter**

Alle studieprogrammene har emner eller andre tiltak som virker fremmende for arbeidslivsrelevans. Disse er veldig varierte og fordrer vekslende grad av kontakt med eksterne aktører. Hos noen studieprogrammer finnes tiltak, gjerne ressurskrevende, rettet mot arbeidslivsrelevans der læringsutbyttet er uklart. Her peker komiteen på bruk av ulike studentaktive læringsformer og foreslår måter studieprogrammene kan oppnå økt synergi fra eksisterende aktiviteter, slik at de sikrer studentenes læringsutbytte.

- **Studenters kunnskap om egne ferdigheter**

Basert på Studiebarometeret og studieprogrammenes egne kandidatundersøkelser ser det ut til at studentene har lav grad av kunnskap om arbeidslivsrelevansen av egne ferdigheter. Studieprogrammene har stort sett god selvinnsikt når det gjelder denne problematikken, men få studieprogrammer ser ut til å klare å jobbe effektivt for å utvikle studentens kunnskap om disiplinutdanningen og sammenhengen med arbeidslivet. Komiteen mener gjennomgående at studieprogrammene må jobbe bedre med dette, og at tiltak bør settes inn tidlig. En anbefaling som går igjen, er at det kan være nyttig å skape møteplasser mellom nåværende og tidligere studenter.

- **Kvalitetssikring**

- Mange av studieprogrammene ser ut til å mangle målrettede og systematiske kvalitetssikringstiltak når det gjelder arbeidslivsrelevans, noe som delvis vises gjennom manglende innsikt i effekten av tilsynelatende gode tiltak. Komiteen peker på at studieprogrammene bør jobbe mer systematisk. De bør hente inn kunnskap fra ulike aktører og bruke denne for å målrette og utvikle arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans.

- **Samhandling med arbeidslivet**

Til tross for at mange studieprogrammer er kritiske til egen grad av kontakt med aktører fra arbeidslivet, viser de aller fleste studieprogrammene til gode kontaktpunkter. Problemet er at disse kontaktpunktene ofte fremstår som uformelle, og at kontaktflaten ofte er smal (nisjepreget). Komiteen anbefaler gjennomgående at studieprogrammene sikrer en bred

kontaktflate med arbeidslivet, og peker på ulike måter denne kontakten kan brukes for å fremme arbeidslivsrelevans i studieprogrammene.

- **Mål og strategier**

Få studieprogrammer oppgir å ha mål og strategier spesifikt rettet mot arbeidslivsrelevans, noe som står i veien for god ressursutnyttelse og kontinuitet. Studieprogrammene som har formulert slike mål og strategier fremstår som mer handlingskraftige. Komiteen anbefaler flere studieprogrammer å reflektere over eget ambisjonsnivå, og bruke dette for å formulere mål og strategier for arbeidslivsrelevans.

- **Samhandling med andre nivåer**

De fleste studieprogrammene oppgir stadig økende og nye krav fra sentrale aktører som hemmende for mulighetene til å kunne gjennomføre nye initiativer. Studieprogrammer som oppgir å ha god støtte fra sentrale aktører, fremstår som handlingskraftige. Komiteen anbefaler gjennomgående at studieprogrammene fører en dialog med aktører på fakultets- og institusjonsnivå, for å sikre bedre samforståelse og god ressursutnyttelse, spesielt i de tilfellene der det finnes «tunge» sentrale tiltak rettet mot arbeidslivsrelevans.

5 Hvordan forstår og jobber studieprogrammene med å fremme arbeidslivsrelevans?

I forrige kapittel beskrev og vurderte vi arbeidet som gjøres for å fremme arbeidslivsrelevans i hvert enkelt av de 11 studieprogrammene som ble valgt ut i denne evalueringen. Her diskuterer vi overordnede trekk som ser ut til å bidra til å fremme eller hemme arbeidet med arbeidslivsrelevansen ved de ulike studieprogrammene. Vi reflekterer også over fellestrekk rundt hvordan arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans arter seg i de utvalgte bachelorprogrammene. Vi avslutter diskusjonen med å oppsummere det vi har lært fra programvurderingene om hvorfor man skal jobbe med arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger og har med en oversikt over det vi vurderer som gode tiltak for å fremme arbeidslivsrelevans.

Diskusjonen i dette kapittelet gir oss mulighet til å formulere konklusjoner og anbefalinger for disiplinutdanninger i neste kapittel.

5.1 Disiplinutdanningers forståelse av arbeidslivsrelevans

Komiteen mener at det er avgjørende at disiplinutdanningenes arbeid for å fremme arbeidslivsrelevans tar utgangspunkt i faget og fagligheten. Dette er et syn som studieprogrammene gjennomgående deler, slik vi ser av selvevalueringene. For eksempel:

- Bachelor i fysikk UiO skriver «Arbeidslivsrelevans forstås av direkte aktører som at solide kunnskaper i fysikk er relevant for et bredt spekter av jobber.»
- For Master i internasjonale relasjoner NMBU oppnås arbeidslivsrelevans «gjennom forskningsbasert undervisning og selvstendiggjøring av studentene.»
- Bachelor i filosofi UiB skriver at arbeidslivsrelevans er «kunnskap og dugleikar som er verdifulle i arbeidslivet» og nevner etikk og retorikk.
- Master i geologi UiT nevner forskningsbasert kunnskap som noe virksomheter ser som en forutsetning for at de kan være med i fronten. Programmet har som mål å «ha faglig fleksibilitet for å kunne håndtere fremtidige endringer og utvikling av nye forskningsfelt.»

Med andre ord peker studieprogrammene på relevante teorier (fysikkens naturlover, politiske teorier, osv.) som sentrale for arbeidslivsrelevans.

Samtidig viser studieprogrammene andre måter arbeidslivsrelevans kan oppstå på. For eksempel nevner flere studieprogrammer ferdigheter som har en tydeligere her-og-nå nytte i arbeidslivet. Dette kan være alt fra fagspesifikke ferdigheter innen forskningsmetode (for eksempel sosiologisk arbeidsmetode, historisk forskningsmetode osv.) til andre spesifikke ferdigheter som programmering, wikipublisering, nettutstillinger, blogger og bruk av teknisk verktøy, til mer generiske ferdigheter som analyse, kritisk refleksjon, problemløsning, kommunikative og formidlingsmessige ferdigheter og samarbeidsevner med mer.

5.1.1 Umiddelbar arbeidslivsrelevans som bro mellom fag og arbeidsliv

Ferdigheter for umiddelbar arbeidslivsrelevans kan være både generiske og fagspesifikke, og de utmerker seg gjennom at arbeidslivet etterspør dem «her-og-nå». Slike ferdigheter kan skille seg fra klassisk fagkunnskap, som i større grad oppfattes som «langsiktig» arbeidslivsrelevant. Bachelor i

fysikk UiO skriver i selvevalueringen at det er behov for begge typer ferdigheter. For eksempel trengs både kortsiktig og langsiktig kunnskap som ferdigheter i programmering og kunnskap om naturlover. Som Bachelor i fysikk UiO selv sier er grunnleggende forståelse av naturlovene bestående, men de «tekniske og industrielle anvendelser i arbeidslivet som benytter seg av dem endrer seg over tid.»

Flere studieprogrammer tar forbehold om å bruke tid og studiepoeng på å trene studentene i slike ferdigheter for umiddelbar arbeidslivsrelevans fordi de kan forventes å bli foreldet raskt. Slike ferdigheter fremstår også som mindre viktige for arbeidsgiverne enn de fleste av de generiske ferdighetene (Holden m.fl., 2019; Støren m.fl., 2019). En økende utfordring for utdanningssystemet er dermed å utdanne kandidater med den rette blandingen av disse ferdighetene (Holden m.fl., 2020).

Komiteen mener derfor det er viktig å understreke at selv om det finns en risiko for at noen slike ferdigheter kan bli fort utdaterte, som kunnskap om et spesifikt teknisk verktøy, så finnes det gode eksempler på at slike ferdigheter for umiddelbar arbeidslivsrelevans kan ha en mer vidtrekkende effekt gjennom at de skaper et samspill mellom faglige og virkelighetsnære problemstillinger. For eksempel gjennom å lære et spesifikt programmeringsspråk, kan studentene ved Bachelor i fysikk UiO tidlig bruke avanserte matematiske metoder på komplekse problemstillinger, hentet fra arbeidslivet, som ellers ville være utilgjengelige til mye lengre ut i studieløpet.

5.1.2 Manglende sammenheng mellom forståelse og fremhevede tiltak

Samtidig som de fleste studieprogrammene har en bred og nyansert forståelse av arbeidslivsrelevans, har flere studieprogrammer en drøfting av arbeidslivsrelevans der de skiller mellom arbeidslivsrettede og akademiske aktiviteter (forskningsbasert utdanning). Noen eksempler:

- Bachelor i kunsthistorie UiO arbeider med å innføre et emne med obligatorisk praksis, men uttrykker samtidig en skepsis når de rapporterer å høre fra arbeidsgivere at «de verdsetter kandidater med grundig akademisk kunsthistorisk utdanning, og at det ofte er viktigere enn praksiserfaring», noe som kan indikere en aksept av synet om at praksis kan ha uklart faglig læringsutbytte.
- Bachelor i filosofi UiB bruker «metafysikk» som eksempel på et ikke-arbeidslivsrelevant emne som de ikke kan ta bort fra studieprogrammet, samtidig som de påpeker at det er sentralt for en videre karriere innen forskning og undervisning.
- Master i internasjonale relasjoner NMBU gir uttrykk for at internasjonalt feltarbeid er hemmende for studieprogrammets arbeidslivsrelevans ettersom studentene da ikke har muligheten til å velge et praksisemne som også finnes i studieprogrammet.

Med andre ord ser det ut til at programmene først fremhever de arbeidslivsrelevante sidene av faget sitt, samtidig som de senere ser ut til å sette utdanning for arbeidslivsrelevans opp mot utdanning av faget. Videre finnes det en tendens for at de konkrete aktivitetene som trekkes frem, er spisset mer mot arbeidslivets her-og-nå-behov og kan ha en uklar tilknytning til det faglige.

Dette bidrar til en unødvendig spenning som ser ut til å hemme mulighetene for å skape synergi mellom hensynet til faglig undervisning og hensynet til arbeidslivsrettet læring. Det er viktig å poengtere at denne spenningen også oppstår i studieprogrammer som reflekterer godt og bredt rundt måter arbeidslivsrelevans kan forstås. For eksempel resonnerer alle de tre studieprogrammene vi trekker frem i punktlisten godt rundt arbeidslivsrelevans.

5.1.3 Arbeidslivsrelevans på bachelorstudier

Bachelorprogrammene i evalueringen skiller seg ut ved at flertallet mener arbeidslivsrelevans i hovedsak skal ivaretas gjennom ytterligere utdanning. Dette til tross for at bachelorprogrammene nesten uten unntak reflekterer godt over hvordan studieprogrammene skulle kunne være arbeidslivsrelevante. Noen eksempler:

- Bachelor i filosofi UiB skriver at «[d]et er her vanskeleg å sjå bachelorgraden for seg sjølv. På same måte som i mange andre fag tilrår me studentar å gå vidare til ei mastergrad, enten i filosofi eller i andre fag».
- Bachelor i matematikk UiA skriver at ettersom bachelorgraden er innen disiplinfag, vil de fleste aktører oppfatte arbeidslivsrelevans som «i hvilken grad gjennomført program gir en høy sannsynlighet for å ende opp i en interessant jobb» og at «for de fleste studenter vil gjennomført program bety å fortsette på en mastergrad».
- Bachelor i nordisk UiS antar at studentene i stor grad ender opp som lærere (uten å faktisk ha gjort en systematisk undersøkelse av dette) og viser til at relevansen for yrket i hovedsak ivaretas gjennom videre utdanning. De skriver: «[d]en pedagogiske og fagdidaktiske kompetansen til fremtidige lærere, som først har tatt en BA og så en MA, ivaretas først og fremst ved hjelp av ettårig praktisk-pedagogisk utdanning (PPU).»
- Bachelor i fysikk UiO skriver at de ved utformingen av programmet har gått ut fra at studentene skal fortsette med en mastergrad, og at dette «betyr at vi har jobbet ut fra et perspektiv der studentene skal være klare for arbeidslivet etter fullført mastergrad».

Dette er problematisk dersom studieprogrammene velger å ikke forholde seg til arbeidslivsrelevans fordi det skal håndteres først på mastergradsnivå, ikke minst fordi masterprogrammene rapporterer om begrenset kapasitet for arbeidslivsrelevante tiltak. Dette kan medføre at studenter som avslutter utdanningen sin etter bachelorgrad, får begrenset kunnskap om egen kompetanse. Det er også en fare for at arbeidslivet ikke kjenner til bachelorgraden ettersom det ikke er etablert nødvendig kontakt. Det kan resultere i at ingen av de relevante aktørene er kjent med kandidatenes kompetanse.

Det virker også unødvendig å vente med arbeidslivsrelevante til mastergradsnivå, ettersom flere av tiltakene i evalueringen ofte har stort utbytte av å finne sted i bachelorprogrammer, også utover det å kvalifisere til en umiddelbar overgang til arbeidslivet etter endt studium. For eksempel kan arbeid med arbeidslivsrelevans være et middel for å fremme motivasjon og motvirke frafall av studenter, noe som for eksempel Bachelor i kunsthistorie UiO oppgir som en utfordring, og som de har satt inn flere gode tiltak mot.

Det ser også ut til å eksistere begrenset informasjon om hvilke karriereveier bachelorstudenter tar. For eksempel er alumnusundersøkelsen på Bachelor i filosofi UiB tilknyttet tidligere master- og doktorgradsstudenter, mens presentasjoner i sosiale medier av tidligere studenter på studieprogrammet i Bachelor i fysikk UiO er av tidligere masterstudenter i astrofysikk. Et mer problematisk eksempel kan være at Bachelor i nordisk UiS er i en prosess der de arbeidslivsretter studieprogrammet gjennom å legge det tettere opp mot lektorutdanningen, ettersom de anser skoleverket som en viktig avtaker for kandidatene. Samtidig medgir studieprogrammet i selvevalueringen at de ikke har datamateriale for å underbygge dette, og at dette kanskje bare er en «myte» og sant etter en «lang og deprimerende odysse gjennom andre deler av arbeidslivet». Her er det også verdt å merke seg at studentene utover en bachelorgrad, behøver en mastergrad og praktisk-pedagogisk utdanning for å jobbe i skolen.

Slik vi leser kravet i studietilsynsforskriften § 2-2 andre ledd («Studietilbudet skal være faglig oppdatert og ha tydelig relevans for videre studier og/eller arbeidsliv») er det åpnet for at studieprogrammer kan «velge bort» arbeidslivsrelevans. Vi opplever derfor at formuleringen kan undergrave både positive effekter av samhandling med arbeidslivet og muligheten for å legge opp til en progresjon som kan lette byrden for masterprogrammene når det gjelder å fremme arbeidslivsrelevans. Formuleringen i studietilsynsforskriften står, slik vi tolker den, samtidig i kontrast til intensjonen om at bachelorgraden skulle bøte på cand.mag.-gradens uklare profil i møte med arbeidslivet (se 2.1.3).

5.1.4 Hvor ble studenten av?

Det er gjennomgående i selvevalueringene at studenter i flere studieprogrammer er nevnt som en sentral aktør som skal bidra i arbeidet med arbeidslivsrelevans, uten at det er tydelig hverken hvordan studentene ser på eller inngår i dette arbeidet. Det kan være flere grunner til dette, men når studenter ved studieprogrammene samtidig rapporterer manglende kunnskap om arbeidslivsrelevans (jf. Studiebarometeret 2018 og 2019), kan det se ut til at initiativer for å diskutere arbeidslivsrelevans i forbindelse med det faglige kan styrkes. Vi diskuterer studenters kunnskaper om egen læring og kompetanse i 5.4.

5.2 Samhandling mellom studieprogrammer og arbeidslivet

Der er flere grunner til å peke på de potensialene som ligger i samspill mellom studieprogrammer og arbeidslivet. Her er noen punkter som viser at alle aktører har noe å vinne:

- Studieprogrammene kan gjennom samspill med alumner og andre aktører i arbeidslivet utvikle forståelsen av hvordan den egne disiplinutdanningen er arbeidslivsrelevant.
- Studieprogrammene får en arena der de kan iverksette tiltak for utvikling av ferdigheter for arbeidslivsrelevans.
- Studieprogrammenes mulighet for å følge med i hvilke trender og strømninger som er i arbeidslivet, og hva det kan bety for innhold og gjennomføring av studieprogrammene, samt om det kan føre til at de oppdager nye problemstillinger som kan utforskes.
- Studentene får innsikt i potensielle arbeidsgiveres perspektiver og dermed mulighet for å øke kunnskapen sin om egne kompetanser og hvilken retning de ønsker å ta for videre utdanning og arbeid.
- Arbeidslivet får innblikk i hva kandidater kan, men gjennom kontakt med forskere også hvor forskningsfronten er, hvilket kan være relevant ikke bare for utviklingspotensialer i virksomheter, men også for samfunnsutviklingen.

Med andre ord utgjør samhandling med arbeidslivet et nav for flere ulike måter å utvikle arbeidslivsrelevansen ved et studieprogram (se også kapittel 2). Det er derfor vanskelig å se samhandling mellom arbeidslivet og studieprogrammer separat fra andre dimensjoner for arbeidslivsrelevans for disiplinutdanningen.

For eksempel, når det gjelder det siste punktet over, kan det nevnes at flere studieprogrammer tar opp at det er en utfordring i samarbeidet mellom studieprogrammer og arbeidslivet å få synliggjort studentenes og kandidatenes kompetanse for arbeidsgivere, noe som også ble tatt opp i

Humaniorameldingen (Kunnskapsdepartementet, 2017b). Dette kommer blant annet til uttrykk i de studieprogrammene som har praksisemner. For eksempel nevner Bachelor i sosiologi HVL at flere arbeidsgivere «ikkje veit kva denne disiplinen går ut på og korleis den kan vere relevant for deira kvardag». Kontakt med arbeidslivet, for eksempel gjennom studenter i praksis, kan også føre til at arbeidsgivere blir oppmerksomme på kandidater fra andre typer utdanninger enn de tradisjonelt rekrutterer fra.

5.2.1 Flere eksempler på praksis i disiplinutdanninger

Som vi diskuterer ovenfor, kan praksisemner være en velegnet måte for utdanninger å samhandle med arbeidslivet for å sikre arbeidslivsrelevans. Av de 11 studieprogrammene i evalueringen har fem praksisemner. To av disse beskrives i selvevalueringene som viktige satsinger ved de respektive studieprogrammene:

- «Arbeidslivsretta sosiologi» er et obligatorisk praksisemne på Bachelor i sosiologi HVL.
- «Internship» er et valgfritt praksisemne på Master i internasjonale relasjoner NMBU. De oppgir at 37% av studentene tar emnet.

Disse praksisemnene diskuteres i detalj i programmenes selvevaluering og ser ut til å tydelig inngå i studieprogrammenes strategi for å fremme økt faglig kvalitet. For øvrige studieprogrammer med praksisemner virker disse å være mindre viktige. Praksisemnene er enten sentralt styrte med få studieplasser (Master i historie NTNU, Bachelor i nordisk UiS) eller nyoppstartede pilotprosjekter (Bachelor i fysikk UiO). Felles for disse er at de knapt omtales i selvevalueringene.

Komiteen finner imidlertid at det kan være problematisk hvis arbeidet med arbeidslivsrelevans kun blir synonymt med å innføre praksisemner, blant annet fordi det for flere programmer kan være en utfordring å finne nok praksisplasser i lokalområdet eller å ha nok studiepoeng i programmet til et obligatorisk praksisfag. Helseth m.fl. (2019) fremhever også at det for disiplinutdanninger kan være uklart hva formålet med praksis skal være, og komiteen mener derfor det er avgjørende at disiplinutdanninger definerer konkrete læringsutbytter også i praksisemner. Komiteen mener også at det kan være problematisk hvis innføringen av praksis innebærer at studieprogrammer mener å kunne avskjerme all annen undervisning fra arbeidslivsrelevans.

5.2.2 Mange og varierte former for samspill med arbeidslivet

I lys av disse problemene er det en styrke at det er flere eksempler på at programmer velger å arbeide aktivt med arbeidslivsrelevans på ulike måter. De 11 evaluerte studieprogrammene har til sammen flere forskjellige eksempler på samspill. I tabellen under har vi samlet et utvalg eksempler med utgangspunkt i kategoriene fra Støren med flere (2019, s. 222).

Tabell 6: Samspill med arbeidslivet som nevnt i selvevalueringene

	Matematisk-naturvitenskapelige fag	Samfunnsvitenskapelige fag	Humanistiske fag
En virksomhet har hatt studenter i obligatorisk praksis som er en del av deres studium		Obligatorisk praksisemne	
En virksomhet har hatt studenter i frivillig praksis som er en del av deres studium	Valgfritt praksisemne	- Valgfritt praksisemne - Obligatorisk feltarbeid som kan gjøres i en virksomhet	- Valgfritt praksisemne - Humanister i Praksis (NTNU)
Studenter har skrevet prosjekt-, bachelor-, masteroppgave på oppdrag eller i samarbeid med en virksomhet	- Masteroppgaver i samarbeid med eksterne samarbeidspartnere - Emnet Eksperter i Team (NTNU)		Emnet Eksperter i Team (NTNU)
Representanter fra en virksomhet har gitt veiledning til studenter	Ja (se over)	Ja (se over)	Ja (se over)
Representanter fra en virksomhet har holdt forelesning/seminar på lærested	- Ukentlige seminarer med eksterne forelesere - Gjesteforelesere	Årlig arbeidslivsseminar for studenter, praksisverter og faglærere	Invitasjon til forelesningsserie med bidrag fra kunstkritikere, kuratorer og andre fra arbeidslivet
En virksomhet har organisert ekskursioner/bedriftsbesøk for studenter	Ekskursjoner	Ekskursjoner	Ekskursjoner
Studenter har deltatt i et forskningsprosjekt i samarbeid med en representant fra en virksomhet	Ja (se over)		
Andre former for samarbeid med arbeidslivet	- Informasjonsmøte for potensielle studenter i samarbeid med relevante bransjer - Karrierearrangementer - Bedriftspresentasjoner organisert av linjeforening - Professor II-stillinger	- Ekstern representasjon i råd og utvalg - Prosjektaktivitet i samarbeid med organisasjonslivet - Arbeidslivspanel på instituttnivå - Karrierearrangementer	- Karrieredag - Tilrettelegging for sosial kontakt mellom studenter og arbeidslivsaktører - Anvendt profil på utvalgte emner der eksterne aktører involveres

Selv om de fleste studieprogrammene kan vise til gode kontaktpunkter med eksterne aktører, er denne kontakten gjerne basert på individuelle kontakter og ikke en del av noen helhetlig strategi. Tar vi også i betraktning at NHOs kompetansebarometer 2019 viser at bare om lag en fjerdedel av alle NHO-

bedriftene hadde hatt samarbeid med en høyskole eller et universitet i løpet av de siste fem årene (Rørstad m.fl., 2019), ser vi at det bør finnes et betydelig potensial for mer samarbeid.

5.2.3 Hvorfor samarbeider ikke studieprogrammene mer med arbeidslivet?

Det er verdt å nevne at selv om flere av de utvalgte studieprogrammene nevner disiplinens kultur som en av hemskoene for å etablere samarbeid med næringsliv (for eksempel Bachelor i filosofi UiB), består utfordringen med kultur i stor grad i et behov for å bygge opp strukturer for samarbeid fordi disse ikke eksisterer ennå (for eksempel Bachelor i matematikk UiA). Det er imidlertid ingen rapportert kultur som aktivt motarbeider endring for arbeidslivsrelevans i studieprogrammene. Dette kan nok komme av at studieprogrammene i selvevalueringene har stått fritt til å vurdere hva arbeidslivsrelevans er med utgangspunkt i det som er relevant i det aktuelle programmet, men kan også være et uttrykk for at det er rom for samarbeid med ulike sektorer i alle disipliner, så lenge det gjøres på måter hvor faget kan fremheves og brukes.

Flere studieprogrammer peker på de faglige ansattes manglende kompetanse om arbeidslivsrelevans, eller generelt lite kjennskap til arbeidslivet utover academia, som en hemmer. Dette er et sterkt grunnargument for å knytte kontakt med arbeidslivet, slik at studieprogrammet kan utvikle kompetanse om arbeidslivet.

Det kanskje viktigste hinderet som oppgis for mer samhandling med aktører for arbeidslivet er mangel på ressurser. Det kan være begrensninger tilknyttet økonomi, antall tilgjengelige studiepoeng eller menneskelige ressurser. Komiteen mener dette må tas på alvor og diskuterer dette lenger ned i forbindelse med rammevilkår og samhandling med aktører fra andre nivåer.

5.2.4 Samspill med alumner

Kontakt med tidligere kandidater er en relevant samarbeidsrelasjon mellom studieprogrammer og arbeidslivet. Over halvparten av studieprogrammene nevner alumnusnettverk som en relevant samarbeidspartner til å fremme arbeidslivsrelevans. Alumnusnettverk kan være en viktig møteplass for kunnskapsdeling og erfaringsutveksling mellom universiteter og høyskoler og nærings- og arbeidslivet, har potensiale til å styrke lærestedenes samarbeid med arbeidslivet og bidra til nettverksbygging, erfaringsutveksling og faglig påfyll.

Ettersom alumnusnettverkene er eller er i ferd med å bli etablert på forskjellige nivåer (program, fakultet og universitet), varierer bruken av nettverkene. Enkelte studieprogrammer er i ferd med å starte opp alumnusnettverk (Bachelor i matematikk UiA og Bachelor i nordisk UiS), andre bruker det allerede og ser mange muligheter i alumnusnettverk (Bachelor i filosofi UiB og Master i geologi UiT). Det fremkommer ikke tydelig fra selvevalueringene hvor aktive disse nettverkene er.

I og med at det er ressurskrevende å starte opp og ikke minst holde et nettverk i gang, vil komiteen ikke nødvendigvis peke på oppbygging av alumnusnettverk som et mål i seg selv. Det er viktig å vurdere ressursbruken og nytten opp mot andre aktuelle tiltak for å styrke arbeidslivsrelevansen. Komiteen mener likevel at det er potensiale for at programmene kan utnytte eksisterende alumnusnettverk bedre. For eksempel blir det påpekt i en ekstern evaluering av Master i internasjonale relasjoner NMBU at studieprogrammet bør bruke Noragric alumner til å skaffe flere praksisplasser, få

flere gjesteforelesere samt gi studenter mulighet for å etablere nettverk og få innsikt i arbeidslivet underveis i studieløpet. Et alumnusnettverk er også en arena for å utvikle kunnskap om hvilke kompetanser en disiplinutdanning utvikler, noe som kan komme både ansatte, studenter og arbeidsgivere til gode.

Kontakt med kandidater kan også etableres på andre måter enn gjennom alumnusnettverk, som Fagutvalget ved Master i sosialantropologi UiBs årlige «Antropologer i arbeidslivet», Bachelor i fysikk UiOs kandidatportretter, og Bachelor i kunsthistorie UiOs årlige karrieredag (der blant annet tidligere studenter inspirerer bachelorstudenter) er gode eksempler på. Slike arrangementer peker samtidig på et potensiale når det gjelder at studieprogrammene samarbeider med etablerte studentgrupper på campus.

5.2.5 Andre former for samspill

Det finnes også former for samspill med aktører i arbeidslivet som i liten grad nevnes av studieprogrammene. Som eksempler kan vi nevne at virksomheter kan bli invitert til å gi innspill på innhold og innretning av studieprogrammer, til å delta i styrer/råd eller ha bistilling/delte stillinger ved lærestedet. På den annen side kan vitenskapelige ansatte for eksempel fungere som konsulenter for virksomheter, ha styreverv eller hospitere i øvrig arbeidsliv.

Et annet interessant eksempel på samspill er duale utdanningsmodeller som brukes blant annet i tysk høyere utdanning, hvor studentene er ansatt og får opplæring og trening i virksomhetene, samtidig som de studerer. En slik modell kan også bidra til en aktiv kunnskapsflyt mellom virksomhet og universitet.

I samspillet mellom studieprogrammer og arbeidslivet er det også relevant å huske på at arbeidslivet i seg selv er en viktig læringsarena. Sammenlignet med andre land skårer Norge høyt på indikatorer som måler kompetanse og muligheter til å lære, ta utdanning, kurs eller opplæring i arbeidslivet, noe som delvis skyldes at en del utdanninger, opplæring og kurs er gratis tilgjengelig og delvis skyldes det hvordan det norske arbeidsmarkedet er organisert, ofte referert til som «den norske modellen». De relativt små lønnsforskjellene i Norge gir virksomhetene insentiver til å investere i de ansattes kompetanse. Den flate strukturen bidrar til samarbeid og deling av kunnskap (Holden mfl., 2020).

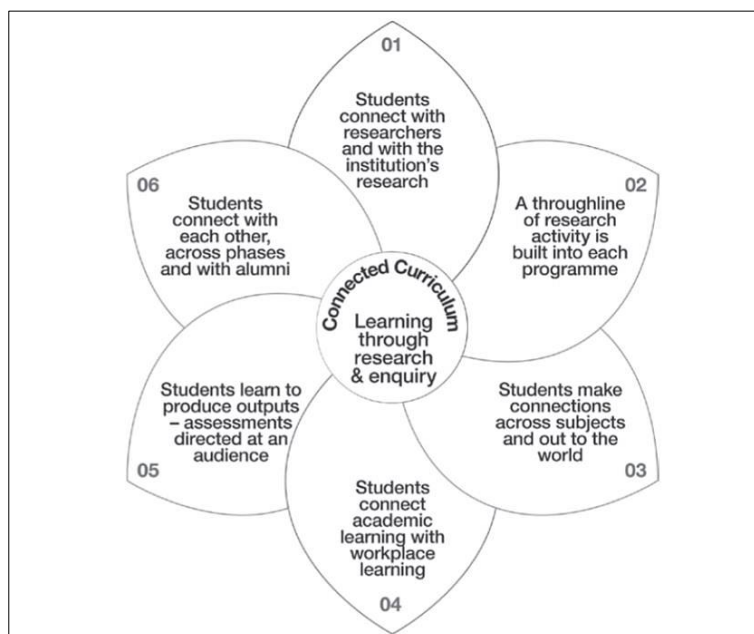
5.3 Utvikling av ferdigheter for arbeidslivsrelevans

I selvevalueringene oppgir studieprogrammene mange tilsynelatende gode og varierte faglig integrerte arbeidslivsrettede tiltak. Likevel kan det være problematisk å trekke frem eksempler på konkrete læringstiltak som gode eksempler ettersom komiteen vurderer noen av tiltakene som gode nettopp fordi de ser ut til å være godt tilpasset de ulike studieprogrammene og derfor avhengig av kontekst. Vi tror likevel at det å trekke frem gode eksempler har en verdi som inspirasjonskilde.

5.3.1 Forskningsbasert utdanning som fundament for arbeidslivsrelevans

For å kunne vise hvorfor vi mener ulike tiltak er gode velger vi å bruke «The Connected Curriculum Framework» (Fung, 2017). Dette er et rammeverk som systematiserer ulike måter å se og praktisere en

forskningsbasert utdanning på, som fremfor å skape avstand til arbeidslivet inkluderer tilknytning til arbeids- og samfunnslivet (Fung, 2017, s. 4). De ulike måtene fremstilles som seks blader på en blomst. Relevansen av hvert blad vil avhenge av studieprogrammets vilkår for gjennomføringen av undervisning og forskning. Hvert studieprogram må tilpasse initiativer til konteksten sin, blant annet fordi undervisning og forskning blir forstått og praktisert ulikt fra disiplin til disiplin (Fung, 2017, s. 21).

Figur 6: Illustrasjon av The Connected Curriculum Framework (Fung, 2017, s. 5)

Følgende eksempler viser at det finnes initiativer hos de evaluerte studieprogrammene som kan illustrere alle bladene:

- Alle studieprogrammene har forskningsbasert faglighet som fundament (Blad 1).
- Master i sosialantropologi UiB har forskningslignende aktiviteter innbygget i programmet gjennom feltarbeid som tar form av et forskningsprosjekt som er integrert gjennom hele studieløpet (Blad 2).
- Studentene ved NTNU-programmene har gjennom Ekspert i Team og Humanister i praksis mulighet til å skape kontakter og arbeide sammen med studenter på tvers av emneområder (Blad 3).
- Muligheten for å skape koblinger mellom akademisk læring og arbeids(plass)læring er Bachelor i sosiologi HVLs praksisemne et eksempel på (Blad 4).
- Studenter ved Bachelor i kunsthistorie UiO lærer å utforme produkter (tekster, filmer, osv.) til en spesifikk målgruppe (Blad 5).
- Master i sosialantropologi UiBs «Antropologer i arbeidet» er et eksempel på at studentene møtes på tvers av kull og med alumner (Blad 6).

Komiteen mener at det på sikt kan være en god utfordring for studieprogrammene å klare å vurdere og etablere sammenheng mellom alle de seks elementene («bladene»). Se tabell 6 for en oversikt over flere gode eksempler.

5.3.2 Faglige arbeidslivsrettede tiltak kan komme tidlig i studieløpet

Noen studieprogrammer nevner at studentene først skal tilegne seg fagets teorier og metoder *før* de kan arbeide med arbeidslivsrelevante emner, noe som gjelder for eksempel Bachelor i matematikk UiA. Dette står i kontrast til hvordan lignende utdanninger, for eksempel Bachelor i fysikk UiO, i utstrakt grad lar studentene arbeide med virkelighetsnære problemstillinger allerede fra første semester, gjennom en integrert satsing på programmering og numeriske beregninger. Dette er et eksempel på at studieprogrammer i naturvitenskapelige disiplinutdanninger kan jobbe med arbeidslivsrelevans på en god måte tidlig i studieløpet. For å få dette til kreves at fagets sentrale innhold blir tydeliggjort gjennom undervisning hvor aktuelle og arbeidslivsrelevante problemstillinger blir belyst gjennom bruk av spesifikke ferdigheter (som for eksempel programmering).

Bachelor i sosiologi HVL er et annet eksempel der det finnes gode arbeidslivsrettede tiltak tidlig i studieløpet. De har et emne i sosiologisk arbeidsmetode i andre semester som på en god måte legger til rette for bruk av virkelighetsnære arbeids- og vurderingsformer senere i studieløpet (blant annet i praksisemnet deres).

Et eksempel på hvordan denne forståelsen påvirker strategier for utdanning er laget av Roberts og Bybee (2014). De fremhever to vanlige måter å undervise på: Den første prøver å bygge modul på modul, og den andre introduserer større problemstillinger som en utforsker ved hjelp av relevante ferdigheter. Denne siste måten kalles gjerne «prosjektarbeid» eller «undervisningsbasert forskning». Komiteen mener dermed at arbeidslivsrelevante tema kan trekkes inn tidlig i utdanningen, og at studieprogrammer gjennom å bruke prosjektarbeid eller undervisningsbasert forskning lettere vil kunne legge til rette for arbeidslivsrelevans og bidra til læring av generiske og fagspesifikke ferdigheter. Ikke minst vil en slik strategi bidra til å klargjøre hvordan disse ferdighetene har relevans for sentrale problemstillinger i faget (Clanchy & Ballard, 1995).

5.3.3 Generiske ferdigheter henger sammen med det faglige

Flere av studieprogrammene fremhever at generiske ferdigheter er etterspurte sammen med høy faglig kunnskap (jf. Holden m.fl., 2019; Holden m.fl., 2020; Støren m.fl., 2019). Det har også kommet frem i tidligere rapporter at generiske ferdigheter bør undervises i sammenheng med fagspesifikke ferdigheter (NOKUT, 2017a, se også 2.4.1 ovenfor). Det er derfor positivt at studieprogrammene oppgir konkrete tiltak der generiske og fagspesifikke ferdigheter integreres. For eksempel har Bachelor i nordisk UiS flere obligatoriske elementer hvor generiske ferdigheter trenes eksplisitt i undervisningen. Det gjelder for eksempel tekst- og språkkompetanse, evnen til kritisk tenkning, formidling, analyse og samarbeid. Studentene får dermed innblikk i en sammenheng mellom faglig innhold og analyse av tekst, og forventes dermed også å kunne ta i bruk generiske ferdigheter.

Noen ferdigheter, som samarbeid og kritisk tenkning, ser ut til å være generelle for de fleste studieprogrammer i høyere utdanning, mens andre ferdigheter henger mer sammen med spesifikke disipliner. Ettersom skillet mellom brede og rent disiplinfaglige ferdigheter ofte er vanskelig å anslå (Bridges, 1993), er det spesielt viktig at studieprogrammene har en gjennomtenkt plan for hvordan dette undervises og vurderes i studieprogrammet. Derfor er opplever komiteen at det er problematisk at studieprogrammene i liten utstrekning har en plan for hvordan de ulike emnene, gjennom studieløpet, til sammen skal bidra til utviklingen av de generiske ferdighetene studieprogrammet sikter

mot. For eksempel oppgir Master i fysikk NTNU å ha en lav grad av innsikt i hva studentene lærer seg i Eksperter i team, og emnet ikke er en del av noen helhetlig strategi for arbeidslivsrelevans.

Komiteen mener at det er relevant for studieprogrammene å sørge for en progresjon i utviklingen av generiske ferdigheter på en måte som henger sammen med det faglige. En løsning kan være at de vurderer hvilke tiltak som kan binde sammen bladene i The Connected Curriculum Framework (figur 6). Dermed kan studieprogrammene sikte mot å etablere en sammenheng mellom alle bladene (som nevnt i 5.3.1)

På neste side, i tabell 7, gir vi en oversikt over de generiske ferdighetene som studieprogrammene selv har valgt å trekke frem i selvevalueringene. For å gjøre tabellen oversiktlig har vi valgt å dele ferdighetene etter fagområde. Vi har brukt samme kategorisering av ferdigheter som i Kvalitetsmeldingen (Kunnskapsdepartementet, 2017a, se også 2.4.1). Vi gjør oppmerksom på at oversikten ikke er uttømmende ettersom studieprogrammene ikke ble bedt om å oppgi alle relevante generiske ferdigheter.

Tabell 7: Generiske ferdigheter som nevnt i selvevalueringene

	Matematisk-naturvitenskapelige fag	Samfunnsvitenskapelige fag	Humanistiske fag
Kritisk tenkning	• Kritisk tenkning • Evne til å sette seg inn i og løse komplekse problemer analytisk og systematisk • Evne til å stole på logikk og statistikk • Kreativitet	• Analytiske evner • Evne til å se flere sider av samme sak • Forskningsferdigheter • Kritisk tilnærming til kilder og teorier • Organisere og sammenfatte informasjon • Problemløsning • Refleksjon over forsknings-etikk	• Analyse • Kritisk tenkning og refleksjon • Problemløsning av komplekse oppgaver • Resonnering • Sammenfatning av informasjon
Samfunnsbevissthet		• Deltakelse i offentlig debatt • Interkulturell kompetanse • Internasjonal erfaring • Kulturell kunnskap • Samfunnsforståelse	• Evne til å kritisk drøfte forholdet mellom tekst og samfunn
Kommunikasjon og samarbeid	• Samarbeid • Skrive vitenskapelige prosjektrapporter • Muntlig og skriftlig fremstillingsevne • Prosjektarbeidsevner	• Beherske ulike tekstsjangre • Engelske språkferdigheter • Håndtere komplekse situasjoner • Lytte og vise interesse for andre • Nettverksledelse • Samarbeid • Skriftlig og muntlig kommunikasjon • Skrivning	• Argumentasjon • Formuleringssevne • Generell organisasjons-erfaring • Planlegging og avvikling av arrangementer • Samarbeid • Skrivning for internett, som blogger • Tekst- og språkkompetanse
Selvrefleksjon		• Kritisk refleksjon over hva utdanningen gir og hva arbeidslivet krever	• Evne til å gjennomføre prosjekt på en reflektert måte • Lære seg å lære • Kombinere teori og erfaringsbasert læring og reflektere over forholdet mellom teori og praksis
Sosiale og emosjonelle egenskaper	• Arbeide selvstendig	• Arbeide selvstendig • Fleksibilitet • Levere godt nok til frister • Tidsplanlegging	• Arbeide selvstendig

5.4 Studenters kunnskap om egen læring og kompetanse

Tilgjengelige studier og kandidat- og studentundersøkelser (jf. Haakstad & Kantardjiev, 2015; Bakken m.fl., 2019; Wiggen m.fl., 2020) gir et entydig bilde av at studentene innen disiplinutdanninger mangler kunnskap om hva kompetansen deres består i, og hvordan kompetansen kan brukes i arbeidslivet. Dette er også gjennomgående for studieprogrammene i denne undersøkelsen.

Norsk studentorganisasjon (2020) legger vekt på at studenter i løpet av studiet skal: «(..) bli bevisst sin egen kompetanse og hvordan den kan være til nytte i arbeidslivet». Sett i sammenheng med resultatene fra studentundersøkelser som Studiebarometeret viser dette at det i de fleste studieprogrammer nok både finnes et behov og ønske om styrket søkelys på forståelse av egen kompetanse i utdanningene blant studentene. Som vi så i 2.3.5 har dette lenge vært en problemstilling som også andre aktører har vært opptatte av.

Flere studieprogrammer nevner at de involverer studenter i ulike råd og utvalg, og at det forekommer samarbeid om tiltak som karrieredager og bedriftspresentasjoner. I disse eksemplene kommer det likevel ikke frem hvorvidt undervisere, studenter og andre aktører diskuterer studieprogrammets innhold, arbeidslivet og samfunnet i sammenheng. Komiteen ser positivt på initiativer som forsøker å få frem disse sammenhengene, og som på ulikt vis bidrar til å engasjere studentene i egen læring samt øke deres kunnskaper om den.

Komiteen mener likevel at en felles utfordring for studieprogrammene er at ferdigheter som programmene vurderer som viktige for arbeidslivsrelevans, må gjøres mer eksplisitte for studentene. Utdanningen bør med andre ord inneholde både deltakelse i undervisning og øvelse i bruk av ferdigheter og refleksjon og kunnskap om hva studentene lærer og hvordan kunnskapen kan brukes. Spesielt er tiltak som setter studenter i kontakt med alumner verdifulle ettersom disse har svært relevante perspektiver på hvordan generiske og fagspesifikke ferdigheter knyttet til det aktuelle studieprogrammet kommer til nytte i arbeidslivet.

Synliggjøring av arbeidslivsrelevansen av studentenes kunnskap henger også sammen med ulike former for samspill med arbeidslivet der en bruker faget. Her kan, for eksempel, praksisemner, feltarbeid og eksterne bachelor- og masteroppgaver være gode tiltak spesielt dersom det også legges til rette for refleksjon over ferdighetene studentene har brukt.

5.4.1 Bruk av karriereveiledning

Innsikt i kompetanse, informasjon om arbeidslivet og kontakt med arbeidsgivere ligger til kjerneområdene ved lærestedenes karrieretjenester. Flere av studieprogrammene viser til ulike grader av kontakt med karrieretjenestene ved lærestedet. Karrieretjenestene synes å være et uutnyttet potensial i og med at kun et begrenset antall studenter benytter seg av dette tilbudet underveis i studiene. For eksempel inkluderte Master i fysikk NTNU spørsmål om bruk av karrieretjenestene i kandidatundersøkelsen fra 2019. Her oppgir 8 % at de har deltatt på karrieretjenestenes jobbsøkerkurs og 9 % at de har benyttet seg av muligheten for karriereveiledning.

Men det finnes også eksempler på at karrieretjenestene er bedre benyttet. I Bachelor i fysikk UiO er tallet høyere. Her har 50 % av respondentene i kandidatundersøkelsen deres fra 2018 svart at de har benyttet seg av Karrieresenterets tilbud i løpet av studietiden. Flere av bachelorprogrammenes selvevaluering viser til at de fleste av studentene deres går videre med mastergrad eller annen

utdanning. På bakgrunn av dette ville komiteen forventet at bruken av karrieretjenester var høyere på master- enn bachelornivå. At dette ikke er tilfelle for disse to programmene tyder på at det er andre faktorer enn kun utdanningsnivå som spiller inn når det gjelder bruken av karrieretjenester.

For å sikre god ressursutnyttelse mener komiteen at studieprogrammene i større grad bør benytte seg av den kompetansen karrieretjenestene besitter og gå i dialog med dem om gode måter å løse overnevnte utfordringer på. Karriereveiledning som et ledd av øvrig samarbeid med alumner, praksis og andre tiltak kan se ut til å bidra til flere sider av arbeidslivsrelevans.

Det er en utfordring at så få studenter deltar på karrierearrangementer, at aktivitetene ikke er knyttet til studieprogrammet og gjerne retter seg mot studenter fra ulike semestre, med ulike behov for veiledning og informasjon. Bachelor i kunsthistorie UiO har omgått flere av disse utfordringene. Hvert år gjennomfører de en karrieredag i samarbeid med faglige ansatte, studiekonsulenter, Karrieresenteret ved UiO og alumner. Karrieredagen er forankret i instituttets årsplan og er rettet mot studenter tidlig i bachelorløpet. I tillegg tilbyr de studentene på førsteåret veiledningssamtaler med faglig ansatte. Komiteen noterer imidlertid at disse tiltakene ikke ser ut til å ha gitt en målbar positiv effekt i Studiebarometeret.

5.5 Kvalitetssikring av arbeidslivsrelevans

Det er viktig at arbeidslivsrelevans både i undervisningssammenheng (for eksempel arbeidslivsrelevante læringsformer) og eventuelle andre typer samarbeid med eksterne aktører både blir evaluert og at kunnskapen som fremkommer av evalueringer blir anvendt.

Komiteen mener derfor at det er problematisk at studieprogrammene oppgir i selvevalueringene at de i svært varierende grad følger opp hvordan deres arbeidslivsrelaterte innsats virker. Det fremstår som at flere studieprogrammer ikke legger vekt på arbeidslivsrelevans i kvalitetsarbeidet i det hele tatt, andre i liten grad. Selvevalueringene gir lite informasjon om innholdet i lærestedenes sentralstyrte kvalitetssikringssystemer, utover at noen av studieprogrammene viser til at det finnes et system. Vurdering av lærestedenes kvalitetsarbeid og deres kvalitetssikringssystemer inngår heller ikke i komiteens mandat. Komiteen har sett på kvalitetsarbeidet på studieprogramnivå, selv om det skal sies at også her oppgir studieprogrammene lite informasjon i selvevalueringene.

Når det gjelder kvalitetssikring, utmerker imidlertid Bachelor i sosiologi HVL seg gjennom å beskrive et bredt spekter av kvalitetssikringstiltak, der det er en tydelig rollefordeling og dialog og oppfølging med både studenter og praksissteder. Et annet godt eksempel er Master i sosialantropologi UiB som for eksempel søker kunnskap om arbeidslivsrelevans gjennom dialog med studenter. Enkelte studieprogrammer nevner bruk av Studiebarometeret og ved Master i internasjonale relasjoner NMBU er det gjennomført en kandidatundersøkelse i 2019 med søkelys på arbeidslivsrelevans. Mange av tiltakene fremstår imidlertid som at de i liten grad er systematisert gjennom analyser og sett i sammenheng de ulike emnene i studieprogrammet.

Når det gjelder analyser, ser for eksempel flere av studieprogrammene ut til å mangle kunnskap om hvor mange studenter som har feltarbeid eller bachelor- og masteroppgaver som utføres i samarbeid med en virksomhet (det gjelder for eksempel Bachelor i matematikk UiA, Master i fysikk NTNU og Master i geologi UiT). Andre igjen ser i liten grad ut til å innhente informasjon fra relevante kilder slik

som studenter og arbeidslivet. Komiteen mener at studieprogrammene burde hente inn slik informasjon og bruke kunnskapen fra det i kvalitetsarbeidet knyttet til arbeidslivsrelevans.

Studieprogrammene mangler også kunnskap om hvilken læring og nytte de involverte partene ellers har av samarbeidet. Flere studieprogrammer oppgir å ha eksterne representanter i ulike programråd, instituttstyrer og/eller andre utvalg. Dette kan i seg selv være kvalitetssikringsmekanismer, men det er i selvevalueringene ofte uklart på hvilken måte disse eksterne representantene faktisk inngår i kvalitetsarbeidet. Komiteen mener det er viktig at studieprogrammene innhenter synspunkter og kunnskaper fra eksterne aktører og bruker dette på en aktiv og bevisst måte som del av kvalitetsarbeidet.

Studiebarometeret fungerer heller ikke godt nok til å fange opp bredden i arbeidslivsrelevansen i disiplinutdanningen, slik komiteen ser det. Studentene bes riktignok om å vurdere i hvilken grad de «får god informasjon om hvordan kompetansen min kan brukes i arbeidslivet», men det er også avgjørende å ta høyde for at studenter i disiplinutdanningene vil bruke kompetansen sin i mange ulike sammenhenger. Det er også viktig å kartlegge om studentene faktisk lærer noe om hvilken kompetanse de har utviklet i studiet og hvordan denne konkrete kompetansen kan anvendes i arbeidslivet.

5.6 Mål og strategier for arbeidslivsrelevans

Tydelige mål og strategier for arbeidslivsrelevans er viktig for å sikre god ressursutnyttelse og kontinuitet av tiltak, som igjen kan følges opp gjennom kvalitetssikringsmekanismer. Det er derfor uheldig at få studieprogrammer oppgir å ha formulert mål spesifikt rettet mot å fremme arbeidslivsrelevansen ved studieprogrammet. Det finnes likevel unntak:

- Bachelor i sosiologi HVL har ikke noe eget strategidokument på instituttnivå, men på fakultetsnivå slås det fast at arbeidslivsrelevans skal oppnås gjennom at alle studenter skal tilbys praksis.
- Bachelor i nordisk UiS har som mål å jobbe for å revidere studieløpet for å bedre integrere praksisemner og internasjonal utveksling.

Her er det interessant å notere at selv om begge disse studieprogrammene har lignende mål, som de har oppnådd, så finnes det forskjeller. Ved Bachelor i sosiologi HVL styres praksisemnet fra instituttnivå, og har god faglig integrering, mens det på UiS styres fra fakultetsnivå, med uklar faglig integrering. Hvilken løsning som er den mest «kostnadseffektive» er likevel usikkert ettersom sosiologi må utføre all administrasjon rundt praksisemnet selv, noe man ved nordisk språk ikke behøver tenke på.

Et gjennomgående trekk ser ut til å være at studieprogrammer med gode tydelige mål for arbeidslivsrelevans, fremstår som handlekraftige og lykkes godt med å gjennomføre arbeidslivsrettede tiltak. Men det motsatte behøver ikke være sant. For eksempel er både Master i fysikk NTNU og Master i geologi UiT eksempler på studieprogrammer uten eksplisitte mål om arbeidslivsrelevans, men som vi vurderer har gode arbeidslivsrelevante utdanninger – kanskje først og fremst på grunn av gode eksterne kontakter.

Det er også mulig å lykkes på grunn av andre faktorer. For eksempel mener vi at Bachelor i fysikk UiO gjør en god jobb med arbeidslivsrelevans, til tross for at det er et bachelorprogram med en lav

grad av kontakt med eksterne aktører. Her virker nøkkelen å være nærhet til ressurssterke fag- og fagdidaktiske miljøer, deriblant et SFU (CCSE), men igjen er ikke dette entydig. Bachelor i matematikk UiA har også en nærhet til et SFU (MatRIC), men reflekterer ikke over dette i selvevalueringen sin og virker ikke å ha kommet like langt i arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans.

For å unngå at tilfeldighetene spiller inn mener komiteen at det er viktig for studieprogrammene å ha en prosess, gjerne i dialog med studenter og eksterne aktører, der man bestemmer seg for hvilket ambisjonsnivå man har for arbeidslivsrelevans og setter opp tydelige mål og strategier basert på dette. Komiteen anser at dette er spesielt viktig på bachelornivå, ikke minst for å kunne informere fremtidige studenter om det forventes at de behøver ytterligere utdanning før de kan gå ut på arbeidsmarkedet.

Det er også viktig med en prosess for å formulere gode mål og strategier ved læresteder som har sentrale satsinger rettet mot arbeidslivsrelevans, ettersom studieprogrammene da bør ha en strategi for hvordan de kan bruke disse til å frigjøre ressurser lokalt gjennom å skape synergieffekter (for eksempel er det mulig å bruke sentrale alumnusnettverk til å holde kontakten med egne alumner, og det kan være bedre å tilpasse sentrale kvalitetssikringsmekanismer heller enn å skape egne).

Det finnes gode eksempler på studieprogrammer som har gjort nettopp dette, med gode resultater. Mest tydelig er dette ved Bachelor i kunsthistorie UiO der de i 2017 avsluttet et strategiprojekt rettet mot å redusere studentfracfall, noe som førte til at tiltak som karrieredag ble innført. Studieprogrammet ser ut til å ha dratt nytte av denne erfaringen, og har allerede nå, basert på deltagelse i denne evalueringen, laget en årsplan for 2020–2021, der flere av anbefalingene i denne evalueringen er tatt med (for eksempel viktigheten av studenters kunnskap om egne kompetanser).

5.7 Samhandling mellom studieprogrammer og andre nivåer

Det kanskje viktigste hinderet studieprogrammene oppgir når det gjelder å arbeide med å fremme arbeidslivsrelevans er mangel på ressurser. Det kan være begrensninger tilknyttet økonomi, antall tilgjengelige studiepoeng eller menneskelige ressurser. Spesielt rapporterer studieprogrammene andre prioriterte oppgaver, spesielt forskning og krav til studiepoengproduksjon, som hindrer arbeidslivsrelevans.

Samtidig som vi finner det lett å påpeke potensiale både for forskning og undervisning, for eksempel som følge av økt arbeidslivsrelevans både gjennom å få inn nye perspektiver på læring, oppdaterte praktiske løsninger og problemstillinger som krever forskning for å belyses, er komiteen også klar over at slike løsninger vil kreve en omlegging og en utvikling av kompetanse blant faglig og administrativt ansatte som i alle fall på kort sikt potensielt kan stå i veien for øvrige prioriteringer i studieprogrammet.

Derfor mener komiteen at for å sikre at innføring av nye tiltak i disiplinutdanninger leder til økt kvalitet i studieprogrammene, er det viktig for sentrale aktører og beslutningstakere å legge til rette for at studieprogrammene får spillerom til å finne gode lokale løsninger og tilpasninger som gjør at alle involverte (ansatte, studenter og de eksterne aktørene) kommer styrket ut av tiltakene.

For eksempel er en utfordring for å få til god faglig integrert praksis er at lærestedene også må ha en godt etablert kontakt med arbeidslivet for å sikre praksisplasser. I mange studieprogrammer kan dette være ressurskrevende, og derfor må studieprogrammene motta nødvendige ressurser hvis dette skal

kunne gjøres på en god måte. Her vil komiteen peke på at nye digitale virkemidler som Arbeidslivsportalen²⁹ kan bidra til å forenkle arbeidet rundt rekruttering og vurdering. Andre samarbeid med arbeidslivet krever også ressurser for å få etablert kontakt og for å få oversikt over potensielle partnere. Videre krever det ressurser til å sørge for at læringsutbyttet ved arbeidslivsrettede tiltak blir gjort relevant med tanke på studieprogrammet for øvrig.

Et annet tiltak rettet mot å hjelpe studieprogrammer med å etablere nettverksrelasjoner og sikre kontinuitet i samarbeidet er Råd for samarbeid med arbeidslivet (RSA), noe som norske universiteter og høyskoler ble pålagt å etablere i 2011. Ordningen ble evaluert av NIFU i 2017, og de konkluderte med at etableringen av RSA har bidratt til å styrke og forankre samarbeidet mellom universiteter og høyskoler og arbeidslivet, og øke gjensidig forståelse (Tellmann m.fl., 2017). NIFU understreket imidlertid at det foreløpig i hovedsak er grunnlaget for fremtidige resultater, i form av bredere kontaktflate, strategisk dialog og gjensidig forståelse, som er styrket. De obligatoriske RSA-ene er på institusjonsnivå, og det er derfor viktig at det skapes gode forbindelser til arbeidet som skjer på studieprogramnivå. Det er avgjørende at det også etableres konkret samarbeid mellom relevante arbeidslivsrepresentanter og konkrete programmer. Blant de deltakende studieprogrammene er det sparsomt med eksempler på aktive arbeidslivspaneler på programnivå.

Komiteen mener at tiltak som RSA er positive ettersom det lar aktører på ulike nivåer ved lærestedet være med på å sikre sammenheng mellom konkrete studieprogrammer og tilbakemeldinger fra arbeidslivet, som kan bidra til å sikre «dialog», der hvor det er relevant. Likevel, ettersom knapt noe studieprogram i evalueringen nevner RSA-er, mener komiteen at man må undersøke hvordan tiltaket kan bli mer synlig på tvers av nivåer. Komiteen mener det er viktig med god kobling mellom de obligatoriske RSA-ene og studieprogrammene. Dette kan styrke sammenhengen mellom overordnede prioriteringer og det arbeidet som gjøres med å sikre arbeidslivsrelevans på programnivået.

5.8 Oppsummering

Evalueringen av de 11 studieprogrammene viser at de aller fleste har en reflektert forståelse av begrepet arbeidslivsrelevans, som spenner bredere enn kun å kvalifisere kandidater til spesifikke stillinger på kort sikt. Det legges vekt på samfunnsrelevans og behovet for å kvalifisere kandidater til fremtidens ukjente kompetansebehov, som er viktig under store samfunnsomstillinger. Det er stor variasjon i hvordan og på hvilke måter det er faglig og pedagogisk relevant og mulig å jobbe med arbeidslivsrelevans. Mangfoldet indikerer at det ikke er én løsning som kan bidra til å sikre arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger og viser at arbeidet med arbeidslivsrelevans kan tilpasses det enkelte studieprogrammets konkrete forhold.

Studieprogrammene som inngår i evalueringen har stort sett gode kontaktpunkter med aktører i arbeidslivet, men bredden og bruken av denne kontakten er ujevn ettersom den bare unntaksvis ser ut til å være styrt av noen eksplisitt strategi. Samhandlingen med arbeidslivet er likevel variert og viser at det finnes mange gode løsninger for å utnytte potensialet i arbeidslivsrelevans bedre. For eksempel kan denne kontakten brukes til å ha en oppdatert og relevant utdanning, fremme studenters kunnskap om egen læring og kompetanse, sikre en god overgang fra studier til arbeidslivet samt synliggjøre den potensielle relevansen til studieprogrammet overfor fremtidige arbeidsgivere og for studenter.

²⁹ <https://arbeidslivsportalen.oslomet.no/>.

Satsing på arbeidslivsrelevans ser ut til å være mest problematisk for bachelorprogrammene, som i for stor grad overlater dette ansvaret til ulike former for videre utdanning. Komiteen ser dette i sammenheng med det vi opplever som en uheldig formulering i studietilsynsforskriftens § 2-2 andre ledd, som risikerer å sende et signal om at faglig innhold og arbeidslivsrelevans ikke trenger å ses i sammenheng: «Studietilbudet skal være faglig oppdatert og ha tydelig relevans for videre studier og/eller arbeidsliv». Det er verdt å merke seg at det eneste bachelorprogrammet uten et tydelig etablert videre studieløp, er det studieprogrammet som har den mest gjennomførte satsingen på arbeidslivsrelevans (Bachelor i sosiologi HVL).

Med få unntak arbeider ikke studieprogrammene systematisk med kvalitetssikring og har begrenset bevissthet om behovet og eventuelle effekter av arbeidslivsrettede tiltak. Spesielt problematisk er mangelen på kvalitetssikring av tiltak som er styrt av aktører utenfor studieprogrammene, der de mangler innsikt i læringsutfall, noe som hindrer utnyttelse av tiltakene ellers i studieprogrammet. Et relatert problem er at selv om de fleste studieprogrammene nevner studenter som viktige aktører, så følger de ikke opp dette perspektivet i selvevalueringene. Hverken nåværende eller tidligere studenters syn på studieprogrammenes arbeidslivsrelevans er noe det legges stor vekt på.

Et gjennomgående trekk ser ut til å være at studieprogrammer med gode tydelige mål for arbeidslivsrelevans fremstår som handlekraftige og lykkes godt med å gjennomføre arbeidslivsrettede tiltak. Mange studieprogrammer oppgir begrensede ressurser som hemmende for arbeidet med å utvikle eller opprettholde arbeidet deres med arbeidslivsrelevans. Dette fordrer god ressursutnyttelse og god samhandling mellom aktører i studieprogrammene og aktører på høyere nivå (både innen universiteter og høyskoler, nivå, og på politisk nivå). Her viser selvevalueringene flere eksempler på at gode arbeidslivsrettede tiltak, med lokal og faglig forankring, blir nedprioritert til fordel for bredere satsinger uten tydelig faglig kobling.

I tabellen under oppsummerer vi noen av de gode eksemplene på tiltak som er nevnt i diskusjonen ovenfor. Eksemplene er koblet til bladene på blomsten i The Connected Curriculum Framework (figur 6).

Tabell 8: Gode eksempler fra studieprogrammene inndelt etter bladene i The Connected Curriculum Framework

Gode eksempler	Studieprogram(mer)
Blad 01: «Students connect with researchers and with the institution's research»	
Forankring i forskningsmiljøer. Sentralt for å kunne ha faglig oppdaterte ansatte og legge opp til samhandling rundt undervisning, emner og veiledning av bachelor- og masteroppgaver.	Alle de evaluerte studieprogrammene
Blad 02: «A throughline of research activity is built into each programme»	
Antropologisk feltarbeid. En serie emner integrert gjennom hele studieløpet, der et helt semester brukes til feltarbeid. Det legges vekt på at studenten gjennomfører prosjektet fra «A til Å».	Master i sosialantropologi UiB
Grunnkurs i programmering for bruk i naturvitenskap. Førstesemesteremne som illustrerer hvordan bruk av her-og-nå ferdigheter kan bygge en «bro» mellom det faglige og virkelighetsnære problemstillinger og arbeidsmetoder. Følges opp av initiativet «Computational Essays», som innebærer et obligatorisk prosjektarbeid der studentene jobber med et delvis selvdefinert problem delt over tre emner.	Bachelor i fysikk UiO
Samarbeid med SFU (iEarth, CCSE). Gir gode forutsetninger for å utvikle og implementere forskningsbaserte læringsformer som fremmer både fagspesifikke og generiske ferdigheter.	Master i geologi UiT Bachelor i fysikk UiO
Blad 03: «Students make connections across subjects and out to the world»	
Ekspert i Team. I det obligatoriske emnet Ekspert i Team skal studentene øve opp sin tverrfaglige samarbeidskompetanse på tvers av studieprogrammer. Studentene kan velge blant over 100 ulike «landsbyer» med hvert sitt unike tema fra samfunns- og arbeidslivet.	Master i fysikk NTNU Master i historie NTNU
Obligatorisk utenlandsopphold. Et pilotprosjekt der studentene må studere minst ett semester ved et universitet i utlandet. Ved et studieprogram i språk legger dette til rette for integrert læring av fagspesifikke og generiske ferdigheter for arbeidslivsrelevans.	Bachelor i nordisk UiS
Blad 04: «Students connect academic learning with workplace learning»	
Praksis. Praksisemne med påfølgende akademisk skriveprosjekt. Det har en fleksibel struktur og kan tas både som 10, 20 og 30 studiepoeng. Studentene har også mulighet for selv å finne praksisplass.	Master i internasjonale relasjoner NMBU
Eksterne masteroppgaver. Disse kan være eksternt veiledet, være en del av et større forskningsprosjekt i samarbeid med eksterne aktører eller utføres eksternt i sin helhet.	Flere studieprogrammer

Professor II-stillinger og «næringslivsmentorer». Eksterne aktører tas inn for å raskt tilpasse studietilbudet og tilby masteroppgaver som forholder seg til endringer i eksterne forhold (som for eksempel nye krav på grunn av klimamål).	Master i geologi UiT
Arbeidslivsretta sosiologi. Praksisemne der den faglige tilknytningen sikres gjennom at studentene tar emnet «Sosiologisk arbeidsmetode» før praksisen og reflekterer over praksisen som del av bacheloroppgaven. Kvalitetssikres blant annet gjennom et «Arbeidslivsseminar» der både studenter og eksterne aktører deltar.	Bachelor i sosiologi HVL
Fremtidens HUMSAM. Sentraltstyrt prosjekt for å utvikle NTNUs studietilbud innenfor humaniora og samfunnsvitenskap for blant annet å undersøke hvordan de kan ivareta arbeidslivets behov i perioden 2025 og fremover.	Master i historie NTNU
Blad 05: «Students learn to produce outputs with assessments directed at an audience»	
Wiki-publisering, blogging og nettutstilling. Arbeidsrelevante momenter som er innført i flere emner for å knytte sammen læring av generiske og fagspesifikke ferdigheter.	Bachelor i kunsthistorie UiO
Blad 06: «Students connect with each other, across phases and with alumni»	
Kunsthistories karrieredag. Tiltak rettet mot bachelorstudenter tidlig i første semester. Gir informasjon om hvordan studentene kan sette sammen emner i bachelorgraden sin for å få jobben de ønsker. Studentene i studieprogrammet får også tilbud om veiledningssamtaler med en vitenskapelig ansatt.	Bachelor i kunsthistorie UiO
Alumnusdager. Tiltak som brukes for å legge til rette for kontakt mellom nåværende og tidligere studenter. Gir studentene kunnskap om egen kompetanse og mulige karriereløp.	Master i sosialantropologi UiB Bachelor i filosofi UiB
«Antropologer i arbeidslivet» og godt studiemiljø. Et godt studiemiljø skaper sammenhold blant studenter og er et fundament for initiativer fra studentene som «Antropologer i arbeid», der tidligere studenter forteller om sine nåværende stillinger. Et godt studiemiljø skaper også engasjement i studieløpet for øvrig.	Master i sosialantropologi UiB
Helhetlige tiltak	
Samarbeid med fagdidaktisk miljø. Legger til rette for forskning på effekten av arbeidslivsrettede tiltak og dermed kvalitetssikring og spredning av gode praksiser.	Bachelor i fysikk UiO
Følgeprosjekt om praksis. Kombinerer kvantitativ data med informasjon fra fokusgrupper før og etter praksis som del av kvalitets-sikringsarbeidet.	Bachelor i sosiologi HVL
Strategiarbeid. Studieprogrammet har i løpet av de siste årene jobbet med et strategiprojekt. Dette gir en handlekraft som har resultert i at lovende tiltak rettet mot arbeidslivsrelevans raskt utvikles og implementeres.	Bachelor i kunsthistorie UiO
Internasjonal mobilitet av faglig ansatte. Brukes målrettet for å lære om internasjonale «best practices» når det gjelder arbeidslivsrelevans.	Bachelor i sosiologi HVL

6 Konklusjon og anbefalinger

I dette kapittelet vil vi fremheve de viktigste læringspunktene fra evalueringen og anbefalingene våre for å styrke arbeidslivsrelevans. Konklusjonene og anbefalingene må forstås i lys av at komiteen i stor grad har tatt utgangspunkt i studieprogrammernes egne beskrivelser og refleksjoner om arbeidslivsrelevans.

6.1 Konklusjoner om disiplinutdanningers arbeid for å fremme arbeidslivsrelevans

Komiteen mener at disiplinutdanningenes viktigste bidrag til samfunnet er forskningsbasert kunnskap og at studieprogrammer, studenter, arbeidsliv og samfunnsliv bør ha et blikk for at studenter er viktige aktører som skal tilegne seg og bringe den forskningsbaserte kunnskapen med til andre kontekster. Et søkelys på arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger skal derfor tenkes bredt og med utgangspunkt i forskningsbasert utdanning være fremtidsrettet, slik at kandidater kan bidra til å håndtere nåtidens og fremtidens utfordringer.

Evalueringsens overordnede konklusjon er at studieprogrammene jobber i ulik grad for å styrke arbeidslivsrelevans og flere av studieprogrammene som har inngått i evalueringen har et stort utviklingspotensial når det gjelder å revurdere hvordan undervisning av fag også kan styrke arbeidslivsrelevans. Studieprogrammene bør i større grad planlegge for arbeidslivsrelevans i sammenheng med den faglige utdanningen og ikke som en sidegeskjeft som kun sikres ved særskilte tiltak. Samspill mellom studieprogrammer og arbeids- og samfunnslivet kan bidra til at studentene får møte en oppdatert og relevant utdanning, der underviserne som del av den forskningsbaserte undervisningen bruker perspektiver og problemstillinger med utgangspunkt i det arbeids- og samfunnslivet studentene skal bli en del av etter studiet. Gjennom å utvikle kunnskap om arbeidslivsrelevansen til studieprogrammet og reflektere over arbeidslivsrelevans med studenter og fremtidige arbeidsgivere kan samspill med arbeidslivet også ha betydning for studieløpet til studenter og bidra til å sikre en god overgang fra studier til arbeidslivet.

Etter å ha evaluert hvordan 11 studieprogrammer innen disiplinutdanning oppgir å jobbe med arbeidslivsrelevans, trekker komiteen følgende konklusjoner:

- **Unødvendig motsetning mellom fag og arbeidslivsrelevans**

De fleste studieprogrammene har flere gode refleksjoner rundt arbeidslivsrelevans, hvor de fremhever utdanningens faglighet som essensiell. Komiteen mener at det oppstår en nødvendig motsetning mellom det faglige og det arbeidslivsrelevante når flere studieprogrammer har implementert arbeidslivsrettede tiltak, for eksempel rettet mot generiske ferdigheter, som i for liten grad er koblet til det faglige. Komiteen mener at det faglige fundamentet er essensielt for disiplinutdanninger, samtidig som det er et utgangspunkt for å utforske emner og temaer som kan bidra til faglig synergi og læring. Studieprogrammene burde derfor i større grad legge vekt på hvordan sider ved deres faglige aktivitet bidrar til arbeidslivsrelevans og hvordan nye tiltak for å sikre arbeidslivsrelevans også kan styrke utdanningen i faget og bidra til studentenes læringsutbytte

- **Variasjon i tiltak er en forutsetning for god arbeidslivsrelevans**

I selvevalueringen gir programmene uttrykk for et bredt spekter av tiltak, noe som komiteen anser som en styrke fordi det viser at tiltak for arbeidslivsrelevans kan og bør henge sammen

med ulike studieprogrammets faglige tradisjoner. Bredden av tiltak viser også med all tydelighet at arbeidslivsrelevans kan fremmes gjennom ulike typer tiltak. Mangelen på en systematisk tilnærming viser likevel at programmene har et potensiale for å ta i bruk et bredere spekter av tiltak for å sikre arbeidslivsrelevans og vurdere hvordan disse tiltakene kan henge sammen med øvrig utdanning. Her er det sentralt at studieprogrammene fortsetter å utvikle tiltak som fremmer arbeidslivsrelevans på en måte som bidrar til økt faglig kvalitet og et bedre læringsutbytte for studentene.

- **Få tiltak for å fremme studenters kunnskap om egen læring og kompetanse**

Et gjennomgående trekk er at studentene opplever at studieprogrammet ikke gir dem kunnskap om deres arbeidslivsrelevante kompetanser. Spesielt er arbeidslivsrelevansen av forskningsbasert, faglig kunnskap underkommunisert i flere studieprogrammer. Det er heller ikke klart hvordan studentene blir tatt med i dialog og kritisk diskusjon om arbeidslivsrelevans. Komiteen mener at studieprogrammene i for liten grad legger til rette for at studentene kan få kunnskap om egen læring og kompetanse. Gjennom å følge opp dette kan studieprogrammene bidra til at studentene gjør mer kvalifiserte valg av studieløp, får bedre studieprestasjoner og får bedre kunnskap om arbeidsgiveres perspektiver.

- **Få studieprogrammer jobber systematisk med arbeidslivsrelevans i kvalitetssikring**

Det fremstår som at flere studieprogrammer i liten eller tilnærmet ingen grad legger vekt på arbeidslivsrelevans i kvalitetsarbeidet, og det er lite systematikk i mye av arbeidet som faktisk gjøres. Flere studieprogrammer ser ikke ut til å inkludere studenter eller eksterne aktører i kvalitetssikring og -utvikling. Dette gjør at de mangler både kvantitativ og kvalitativ kunnskap som er en forutsetning for å gjennomføre, analysere og utvikle arbeidslivsrettede tiltak på en ressurseffektiv måte.

- **Få studieprogrammer har gode og tydelige mål og strategier**

Som for arbeidet med kvalitetssikring oppgir få studieprogrammer å ha formulert mål spesifikt rettet mot å fremme arbeidslivsrelevansen ved studieprogrammet. Fraværet av formulerte mål og strategier betyr ikke at studieprogrammene ikke jobber med arbeidslivsrelevans i det hele tatt, men arbeidet synes å bli mer tilfeldig uten formulerte mål. De studieprogrammene som har målformuleringer om arbeidslivsrelevans, klarer også å arbeide for å realisere målene. Målene er veldig ulike, hvilket fører til store variasjoner. Dette skyldes disiplinutdanningenes faglige forskjeller og bidrar til mangfold. Begrenset tilgang på ressurser gjør at gode mål og strategier er viktige for å kartlegge og sikre god utnyttelse av de ressurser studieprogrammene har. Uten gode mål blir det uklart hvordan studieprogrammet er arbeidslivsrelevant, både for ansatte og for studenter.

- **Spenning mellom aktører på ulike nivåer**

I evalueringen viser studieprogrammene en vilje til å arbeide videre med arbeidslivsrelevans. Samtidig gir flere studieprogrammer uttrykk for at de opplever en motsetning mellom de overordnede målene formulert av fakultet og universitetsledelse, også der de tar direkte beslutninger (for eksempel om innføring av praksisemner), og hva som vil være faglig relevant og ressursmessig mulig å gjennomføre på studieprogramnivå. Studieprogrammene opplever det derfor som umulig å samtidig imøtekomme krav i lov og forskrift, faglige ambisjoner, publiseringskrav, kreative og innovative forsøk, innføring av praksisemner, ønsker om etablering av gode sosiale miljøer og eksterne samarbeider osv. Komiteen mener at i en slik situasjon er det vanskelig for studieprogrammene å prioritere å utvikle, gjennomføre og analysere gode lokalt tilpassede tiltak som fremmer arbeidslivsrelevans på en måte som både styrker studentenes læringsutbytte og samtidig tilgodeser øvrige krav og nødvendige mål.

I tillegg er samarbeidet mellom arbeidslivet og studieprogramnivået dårligere utviklet i Norge enn i flere andre europeiske land, noe som taler for å legge bedre til rette for samarbeid tettere på studieprogramnivået.

6.2 Anbefalinger for å styrke arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger

Komiteen har sammenstilt anbefalinger rettet mot disiplinfaglige studieprogrammer (både de som inngår i evalueringen og andre, men med utgangspunkt i de evaluerte programmene), lærestedene deres og Kunnskapsdepartementet med underliggende etater. Ingen studieprogrammer kan eller bør implementere alle forslagene, men de enkelte studieprogrammene bør, basert på aktuelle vilkår og behov, vurdere hvilke anbefalinger som best kan støtte og fremme arbeidslivsrelevans i *deres* disiplinutdanning. Det er opp til lærestedene og Kunnskapsdepartementet og underliggende etater å legge til rette for at studieprogrammene gjennom dette får spillerom til å formulere og realisere mål og strategier som fremmer disiplinutdanningers arbeidslivsrelevans.

Tilrettelegging for økte satsinger på arbeidslivsrelevans i disiplinutdanninger

For å legge til rette for at disiplinfaglige studieprogrammer kan planlegge, utvikle, gjennomføre og analysere tiltak rettet mot økt arbeidslivsrelevans bør:

- Kunnskapsdepartementet styrke utforskende prosjekter gjennom Diku som er spesielt rettet mot å utvikle fagtilpassede arbeidslivsrelevante tiltak i studieprogrammer der sammenheng mellom arbeidslivet og utdanningen er svakere.
- Kunnskapsdepartementet, i samarbeid med lærestedene, innføre ordninger som støtter studieprogrammer i utviklingen og etableringen av læringsformer som skjer i nært samarbeid med aktører fra arbeidslivet (for eksempel praksisemner), som sikrer god faglig integrasjon og utvikling og et tydelig læringsutbytte for studentene.

Mottakere: Kunnskapsdepartementet, Diku og lærestedene.

Utvikling av kunnskap om arbeidslivsrelevans

For at studieprogrammer skal kunne utvikle og identifisere gode og faglig tilpassede arbeidslivsrettede tiltak bør:

- Kunnskapsdepartementet styrke kunnskapsgrunnlaget om sammenhengene mellom arbeidslivsrelevansen i studieprogrammer og studentenes motivasjon, studieprestasjoner og studentfracfall.
- Lærestedene, i samarbeid med studieprogrammene, samle inn et bredt spekter av informasjon om hvor kandidater jobber, hvordan deres fagspesifikke og generiske kunnskap brukes i arbeidslivet og hvilke kompetanser arbeidsgiverne etterspør.
- Lærestedene, i samarbeid med studieprogrammene, utvikle kunnskap om hvordan faglighet og arbeidslivsrelevans, sett i sammenheng, kan legge til rette for bedre faglig læring.

Mottakere: Lærestedene, studieprogrammene og Kunnskapsdepartementet.

Undervisning for å fremme arbeidslivsrelevans i utdanningene

For å trene opp ferdigheter for arbeidslivsrelevans og sikre sammenheng mellom fagspesifikke og generiske ferdigheter bør:

- Studieprogrammer vurdere økt bruk av studentaktive og virkelighetsnære undervisnings- og vurderingsformer (for eksempel gjennom samarbeid med et SFU).
- Studieprogrammer vurdere å innføre undervisningsopplegg i samarbeid med aktører fra arbeidslivet, som er godt faglig integrert og har et tydelig læringsutbytte for studentene.
- Studieprogrammer vurdere å innføre emner tidlig i studieløpet som legger til rette for økt sammenheng mellom faglig innhold og arbeidslivsrelevante problemstillinger (for eksempel gjennom strategisk bruk av ferdigheter for umiddelbar arbeidslivsrelevans som programmering i matematisk-naturvitenskapelige disiplinutdanninger).

Mottakere: Studieprogrammer.

Studenters kunnskap om egen læring og kompetanse

For at studenter skal opparbeide seg kunnskap om og trening i å bruke arbeidslivsrelevante kompetanser i studiet bør:

- Læresteder tilrettelegge for en diskusjon om generiske og fagspesifikke ferdigheter som brukes i arbeidslivet, samt hvilke typer arbeidsoppgaver studenter kan løse gjennom aktiviteter som alumnusnettverk, karrieredager, praksis, ekskursjoner og gjesteforelesninger hvor studentene får erfare, bruke og diskutere kunnskapen sin ut ifra ulike perspektiver.
- Studieprogrammer legge til rette for at studentene reflekterer over arbeidslivsrelevans i forbindelse med bruk av virkelighetsnære problemstillinger og aktiviserende undervisnings- og vurderingsformer.
- Studieprogrammer i større grad legge arbeidslivsrettede tiltak tidlig i studieløpet slik at de kan legge opp til en progresjon i tiltakene, og at studentene kan bruke denne kunnskapen til å gjøre informerte valg av studieløp. For bachelorprogrammer er det særlig viktig at tiltakene også gjør studentene bedre forberedt på at gå ut i jobb med en bachelorgrad.
- Studieprogrammer i større grad benytte seg av de ressursene som er tilgjengelig på campus, og gå i dialog med sentrale karrieretjenester om å utvikle gode veiledningstiltak som bidrar til å styrke studentens kunnskap om egen kompetanse og bruk av faget gjennom hele studieløpet.

Mottakere: Læresteder og studieprogrammer.

Kvalitetssikring

For å innarbeide systematisk innsamling av kunnskap og legge til rette for en anvendelse av denne kunnskapen i kvalitetsarbeidet på studieprogramnivå bør:

- Studiebarometeret i større grad sette søkelys på studentenes kunnskap om egen kompetanse, i tillegg til hvordan kompetansen deres skal kunne brukes i arbeidslivet.

- Studieprogrammer jobbe systematisk med å innhente og analysere kunnskap om hvordan arbeidet for å fremme arbeidslivsrelevans fungerer, og bruke denne kunnskapen til å justere og videreutvikle arbeidet.
- Studieprogrammer, som del av kvalitetsarbeidet, innhente synspunkter og kunnskap fra relevante kilder, slik som studenter og eksterne aktører.
- Studieprogrammer avklare hvilke behov de eventuelt har for å supplere lærestedets kvalitetssikringssystem for å kvalitetssikre arbeidet med arbeidslivsrelevans.

Mottakere: NOKUT, studieprogrammer og læresteder.

Mål og strategi for arbeidslivsrelevans

For å sikre god samhandling mellom aktører i og utenfor studieprogrammer når det gjelder arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans bør:

- Læresteder, i samarbeid med studieprogrammer, formulere mål og strategier som bidrar til en kvalitetsheving av studieprogrammene gjennom arbeidslivsrelevans.
- Studieprogrammer kommunisere målene og strategiene til studenter (og andre aktører) slik at de kan ha innsikt i hvilket læringsutbytte studentene kan forvente seg etter endt studieløp og arbeidslivsrelevansen av dette.
- Studieprogrammer og sentrale aktører legge opp ressurseffektive strategier som sikrer en tydelighet, kontinuitet og kvalitetssikring i arbeidet med å fremme arbeidslivsrelevans.
- Spesielt bachelorprogrammer utforme mål og strategier for å fremme arbeidslivsrelevansen på bachelornivå, fordi det ikke er alle bachelorkandidater som fortsetter på et masterprogram. Det er viktig at studentene møter arbeidslivsrettede tiltak tidlig i studieløpet.

Mottakere: Læresteder og studieprogrammer.

Strukturelle tilpasningsområder

For å legge til rette for god satsing på arbeidslivsrelevans blant disiplinfaglige studieprogrammer, som resulterer i en reell kvalitetsutvikling, bør:

- NOKUT vurdere en endring av studietilsynsforskriften § 2-2 andre ledd som klargjør at også utdanninger som først og fremst kvalifiserer til videre studier må ha en strategi for arbeidslivsrelevans.
- Lånekassen vurdere finansiering for å kompensere for studenters bortfall av inntekt på grunn av obligatorisk praksis, feltarbeid, internasjonal utveksling o.l.
- Unit, i samarbeid med lærestedene, videreutvikle Arbeidslivsportalen som en digital samhandlingsarena for utdanning og arbeidsliv som er tilpasset disiplinutdanningene gjennom å støtte en variasjon av læringsformer som skjer i nært samarbeid med aktører fra arbeidslivet.
- Kunnskapsdepartementet vurdere å innføre incentivordninger for bedrifter som inngår i nære undervisningssamarbeider med studieprogrammer.

Mottakere: NOKUT, Lånekassen, Kunnskapsdepartementet, Unit og lærestedene.

7 Referanser

- Aas, G. (2014). Politipraktikere og deres syn på politiutdanningen. *Nordisk politiforskning* 1(2): 124–148.
https://www.idunn.no/nordisk_politiforskning/2014/02/politipraktikere_og_deres_syn_paa_politiutdanningen
- Arnesen, C.Å. & Waagene, E. (2009) *Bachelorgraden fra universitet – en selvstendig grad, eller delmål i et lengre utdanningsløp?* Oslo, NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/279690/NIFUrapport2009-7.pdf>
- Bakken, P., Pedersen, L.F., Wiggen, K.S. & Øygarden, K.F. (2019) *Studiebarometeret 2018: Hovedtendenser*. Oslo, NOKUT.
https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2019/studiebarometeret-2018_hovedtendenser_1-2019.pdf
- Barrie, S.C. (2006). Understanding what we mean by the generic attributes of graduates. *Higher Education*, 51: 215–241. <https://doi.org/10.1007/s10734-004-6384-74>
- Berg, K.J., Azimi, N., Ertresvåg, C., Gjeitanger, C., Helseth, I.A., Kristiansen, E. & Skodvin, A. (kommer) *Utredning av regelverket knyttet til kvalitet i praksis*. Oslo, NOKUT. Under utarbeidelse.
- Billett, S. (2009). Realising the educational worth of integrating work experiences in higher education. *Studies in Higher Education*, 34(7): 827–843. <https://doi.org/10.1080/03075070802706561>
- Billett, S. (2017). Developing Domains of Occupational Competence: Workplaces and Learner Agency. I M. Mulder (Red.), *Competence-based Vocational and Professional Education* (47–66). Wageningen, Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-41713-4_2
- Bridges, D. (1993). Transferable skills: A philosophical perspective. *Studies in Higher Education*, 18(1): 43–51. <https://doi.org/10.1080/03075079312331382448>
- Clanchy, J. & Ballard, B. (1995). Generic Skills in the Context of Higher Education. *Higher Education Research & Development*, 14(2): 155–166. <https://doi.org/10.1080/0729436950140202>
- Damsgaard, H.L. & Heggen, K. (2010). Læreres vurdering av egen utdanning og videre kvalifisering i yrket. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 94(1): 28–40. <https://www.idunn.no/npt/2010/01/art01>
- Diku (2020). *Samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv. Internasjonale perspektiv*. <https://diku.no/rapporter/dikus-rapportserie-1-2020-samarbeid-mellom-hoeyere-utdanning-og-arbeidsliv-internasjonale-perspektiv>
- Eraut, M. (2004). Transfer of knowledge between education and workplace settings. I A. Fuller m.fl. (Red.) *Workplace Learning in Context* (kap. 12, 201–221). London, Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203571644>
- Fitzpatrick, J. L., Sanders, J. R. & Worthen, B. R. (2011) *Program Evaluation: Alternative Approaches and Practical Guidelines* (4th ed.) Boston, Pearson. <https://www.pearson.com/us/higher-education/program/Fitzpatrick-Program-Evaluation-Alternative-Approaches-and-Practical-Guidelines-4th-Edition/PGM192049.html>

- Freeman, S., Eddy, S. L., McDonough, M., Smith, M. K., Okoroafor, N., Jordt, H. & Wenderoth, M. P. (2014). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(23): 8410–8415.
<https://www.pnas.org/content/pnas/111/23/8410.full.pdf>
- Fung, D. (2017). *A Connected Curriculum for Higher Education*. London, UCL press.
<http://discovery.ucl.ac.uk/1558776/1/A-Connected-Curriculum-for-Higher-Education.pdf>
- Haakstad, J. & Kantardjiev, K. (2015). *Arbeidslivsrelevans i høyere utdanning*. Oslo, NOKUT.
https://www.nokut.no/contentassets/9989482e51f1473786a8037c4b71b46d/haakstad_jon_og_kantardjiev_kim_arbeidslivsrelevans_i_hoyere_utdanning_2015-1.pdf
- Halvorsen, K.V. (2014). Utvikling av partnerskap i en femårig lektorutdanning – sett fra et økologisk perspektiv. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 98(1): 14–25.
https://www.idunn.no/npt/2014/01/utvikling_av_partnerskap_ienfemaarig_lektorutdanning_-set
- Hegerstrøm, T. (2018). *Til glede og besvær – praksis i høyere utdanning: Analyse av studentenes kommentarer i Studiebarometeret 2016*. Oslo, NOKUT.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2018/hegerstrom_turid_til_glede_og_besvar_praksis_i_hoyere_utdanning_3-2018.pdf
- Heggen, K. (2010). *Kvalifisering for profesjonsutøving. Sjukepleiar, lærar, sosialarbeidar*. Oslo, Abstrakt forlag. <https://www.abstrakt.no/pedagogikk/kvalifisering-for-profesjonsutoving-sjukepleiar-laerar-sosialarbeidar-detail>
- Heggen, K. & Smeby, J.C. (2012). Gir mest mulig sammenheng også den beste profesjonsutdanninga? *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 96(1): 4–14. <https://www.idunn.no/npt/2012/01/art05>
- Helseth, I.A., Lid, S.E., Kristiansen, E., Fetscher, E., Karlsen, H.J., Skeidsvoll, K.J. & Wiggen, K.S. (2019). *Kvalitet i praksis – utfordringer og muligheter. Samlerapport basert på kartleggingsfasen av prosjektet Operasjon praksis 2018–2020*. Oslo, NOKUT.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2019/kvalitet-i-praksis-utfordringer-og-muligheter_16-2019.pdf
- Holden, S. m.fl. (2019). *Fremtidige kompetansebehov II — Utfordringer for kompetansepolitikken*. [Norsk Offentlig Utredning, NOU 2019:2].
<https://www.regjeringen.no/contentassets/216ef613554042ccae0c127a6b3b3ac8/no/pdfs/nou201920190002000dddpdfs.pdf>
- Holden, S. m.fl. (2020). *Fremtidige kompetansebehov III — Læring og kompetanse i alle ledd*. [Norsk Offentlig Utredning, NOU 2020:2].
<https://www.regjeringen.no/contentassets/053481d65fb845be9a2b1674c35d6d14/no/pdfs/nou20202020002000dddpdfs.pdf>
- Hodkinson, P. & Hodkinson, H. (2004). The significance of individuals' dispositions in workplace learning: a case study of two teachers. *Journal of Education and Work*, 17(2): 167–182.
<https://doi.org/10.1080/13639080410001677383>

- Hodkinson, P., Biesta, G., & James, D. (2008). Understanding learning culturally: overcoming the dualism between social and individual views of learning. *Vocations and Learning*, 1: 27–47.
<https://doi.org/10.1007/s12186-007-9001-y>
- Hole, T. N., Velle, G., Riese, H., Raaheim, A., & Simonelli, A. L. L. (2018). Biology students at work: Using blogs to investigate personal epistemologies. *Cogent Education*, 5(1): 1–16.
<https://www.cogentoa.com/article/10.1080/2331186X.2018.1563026.pdf>
- Høst, H. Aamodt, P.O., Hovdhaugen, E., & Lyby, L. (2019). *Styrt eller søkerstyrt? En undersøkelse av hvordan universiteter og høyskoler dimensjonerer sine studietilbud*. Oslo, NIFU.
<https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2608250/NIFUrapport2019-15.pdf>
- Jackson, D., & Collings, D. (2018). The influence of Work-Integrated Learning and paid work during studies on graduate employment and underemployment. *Higher Education*, 76(3): 403–425.
<https://doi.org/10.1007/s10734-017-0216-z>
- JCSEE - Joint Committee on Standards for Educational Evaluation (2010) Program Evaluation Standards. <https://jcsee.org/program/>
- Kantardjiev, K. & Haakstad, J. (2018). *Bachelorgraden på egne ben? Arbeidslivsrelevans i disiplinlaglige bachelorgrader*. Oslo, NOKUT.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/ua/2018/haakstad_kantardjiev_bachelorgraden_pa_egne_ben_1-2018.pdf
- Karseth, B. og Nerland, M. (2007). Building professionalism in a knowledge society: examining discourses of knowledge in four professional associations. *Journal of Education and Work*, 20(4): 335–355. <https://doi.org/10.1080/13639080701650172>
- Kennedy, M., Billett, S., Gherardi, S., Grealish, L., Harteis, C., & Gruber, H. (2015). Practice-based Learning. I M. Kennedy m.fl. (Red.) *Higher Education: Jostling Cultures* (1-13). Dordrecht, Heidelberg, New York & London, Springer. <https://doi.org/10.1007/978-94-017-9502-9>
- Kunnskapsdepartementet (2017a). Meld. St. 16 (2016–2017) Melding til Stortinget. *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*. [Kvalitetsmeldingen]
<https://www.regjeringen.no/contentassets/ae30e4b7d3241d5bd89db69fe38f7ba/no/pdfs/stm201620170016000dddpdfs.pdf>
- Kunnskapsdepartementet (2017b). Meld. St. 25 (2016–2017) Melding til Stortinget. *Humaniora i Norge*. [Humaniorameldingen]
<https://www.regjeringen.no/contentassets/e51d8864c32248598e381e84db1032a3/no/pdfs/stm201620170025000dddpdfs.pdf>
- Kunnskapsdepartementet, v/nettredaktør Andersson, M.B. (2019a). Om arbeidsrelevansmeldingen.
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/om-arbeidsrelevansmeldingen/id2638895/>
- Kunnskapsdepartementet (2019b). *Supplerende tildelingsbrev – statsbudsjettet 2019 – kap. 281 post 01 Arbeidsrelevans med vekt på praksisordninger i disiplinlag*. https://www.nokut.no/siteassets/om-nokut/arsrapporter-og-tildelingsbrev/2019/supplerende-tildelingsbrev-statsbudsjettet-2019_kap-727855_1_1.pdf

- Kunnskapsdepartementet, v/nettredaktør Andersson, M.B. (2019c). *Innspill til arbeidet*. [med Arbeidsrelevansmeldingen] <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/kom-med-innspill/id2638899/>
- Mjøs, O.D. (2000). *Frihet med ansvar. Om høgre utdanning og forskning i Norge*. Norges Offentlige Utredninger [NOU 2000:14].
<https://www.regjeringen.no/contentassets/b27a1ef056e64f9d85e3a93460710ac4/no/pdfa/nou200020000014000dddpdfa.pdf>
- Lave, J. (1993). Situated learning in communities of practice. I L. B. Resnick, J. M. Levine, & S. D. Teasley (Red.), *Perspectives on socially shared cognition* (63–82). Washington, DC, American Psychological Association. <https://searchworks.stanford.edu/view/2464597>
- Meland, S.I. (2017). Vil ha mer praksis på universitetene. *Adresseavisen*.
<https://www.adressa.no/pluss/nyheter/2017/01/15/Vil-ha-mer-praksis-p%C3%A5-universitetene-14058834.ece>
- Michelsen, S. & Aamodt, P.O. (2007). *Evaluering av Kvalitetsreformen – sluttrapport*. Oslo, Norges Forskningsråd. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/279245/Evaluering-av-Kvalitetsreformen-Sluttrapport.pdf>
- NOKUT (2016). *Kvalitetsområder for studieprogram*.
https://www.nokut.no/contentassets/5979c996834c47f4a296269de44436b0/kvalitetsomrader_for_studieprogram.pdf
- NOKUT (2017a). *EUROMA – critical factors for achieving high quality in Molecular Biology master programmes*. Oslo, NOKUT.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2017/euroma_molecular_biology_ma_programmes_2017-1.pdf
- NOKUT (2017b). *EUROMA – critical factors for achieving high quality in Economics master programmes*. Oslo, NOKUT.
https://www.nokut.no/globalassets/nokut/rapporter/evalueringer/2017/euroma_economics_ma_programmes_2017-2.pdf
- Norsk Studentorganisasjon (2016). *Studentenes kvalitetsmelding*.
<https://student.no/content/uploads/2016/06/Studentenes-kvalitetsmelding.pdf>
- Norsk studentorganisasjon (2020). *Arbeidslivsrelevans*.
<https://www.student.no/politikk/utdanningskvalitet/arbeidslivsrelevans/>
- Næss, T. & Støren, L. A. (2018). *Hva slags jobber har mastere to–tre år etter eksamen? Resultater fra Spesialkandidatundersøkelsen 2017*. Oslo, NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2563508/NIFUarbeidsnotat2018-8.pdf>
- OECD (2018). *Higher education in Norway: Labour market relevance and outcomes*. Higher Education. Paris, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264301757-en>

Ornellas, A., Falkner, K. & Stålbrandt, E.E. (2018). Enhancing graduates' employability skills through authentic learning approaches. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, 9(1): 107–120. <https://doi.org/10.1108/HESWBL-04-2018-0049>

Patton, M. Q. (1996). A World Larger than Formative and Summative. *American Journal of Evaluation*, 17(2): 131-144. [https://doi.org/10.1016/S0886-1633\(96\)90018-5](https://doi.org/10.1016/S0886-1633(96)90018-5)

Regjeringen (2019). Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/politisk-plattform/id2626036/>

Regjeringen (2020). Seks universiteter får penger for å tilby utdanning til permitterte og ledig. https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/20-millioner-til-seks-universiteter/id2702873/?utm_source=www.regjeringen.no&utm_medium=epost&utm_campaign=nyhetsvarsel%2015.05.2020-16:18&utm_content=Forskning%20og%20Aktuelt%20fr%C3%A5%20Kunnskapsdepartementet

Ritchie, H., Sheppard, A., Croft, N. & Peel, D. (2017). Planning education: exchanging approaches to teaching practice-based skills. *Innovations in Education and Teaching International*. 54(1): 3–11. <https://doi.org/10.1080/14703297.2015.1095645>

Roberts, D. A. & Bybee, R. W. (2014). Scientific Literacy, Science Literacy, and Science Education. I N. G. Lederman & S. K. Abell (Red.) *Handbook of Research on Science Education, Volume II* (559–572). New York & Abingdon, Routledge. <https://www.routledge.com/Handbook-of-Research-on-Science-Education-Volume-II/Lederman-Abell/p/book/9780203097267>

Rossi, P. H. & Freeman, H. E. (1985). *Evaluation: A Systematic Approach* (3rd ed.) Beverly Hills, CA, Sage. <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/evaluation/book243885>

Römogens, I., Scoupe, R. & Beausaert, S. (2019). Unravelling the concept of employability, bringing together research on employability in higher education and the workplace. *Studies in Higher Education*. <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1623770>

Rørstad, K., Børing, P., Solberg E. & Carlsten, T.C. (2019). *NHOs kompetansebarometer 2019: Resultater fra en undersøkelse om kompetansebehov blant NHOs medlemsbedrifter i 2019*. Oslo, NIFU. https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2618581/NIFUrapport2019_16.pdf

Schei, A. & Trældal, T. (2020) Uvanlig allianse krever nytt finansierings-system. Frp, Sp og Ap enige om ekstra krav til kompetansereformen. *Khrono*. <https://khrono.no/uvanlig-allianse-krever-nytt-finansieringssystem/490349>

Stensaker, B., Hovdhaugen, E. & Maassen, P. (2019). The practices of quality management in Norwegian higher education: Collaboration and control in study programme design and delivery. *International Journal of Educational Management*, 33(4): 698–708. <https://doi.org/10.1108/IJEM-11-2017-0327>

Studietilsynsforskriften - Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning, [Kunnskapsdepartementet] <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-02-07-137>

Stølen, S. & Bjørnerud, G.M. (2020). Hva er arbeidslivets behov? *Khrono*. <https://khrono.no/hva-er-arbeidslivets-behov/490570>

Støren, L.A., Salvenes, K.V., Reymert, I., Arnesen, C.Å. & Wiers-Jenssen, J. (2016). *Kandidatundersøkelsen 2015: I hvor stor grad er nyutdannede mastere berørt av nedgangskonjunkturen?* Oslo, NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2393490/NIFUrapport2016-17.pdf>

Støren, L.A. (2018). *Kandidatundersøkelsen 2017: Forbedret arbeidsmarkedssituasjon for nyutdannede?* Oslo, NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2495882/NIFUarbeidsnotat2018-5.pdf>

Støren, L.A. & Nesje, K. (2018). *Kandidatundersøkelsen 2017: Nyutdannede mesteres møte med arbeidslivet og vurdering av relevans, studiekvalitet og læringsutbytte*. Oslo, NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2558181/NIFUrapport2018-22.pdf>

Støren, L.A., Reiling, R.B., Skjelbred, S.-E., Ulvestad, M. E., Carlsten, T.C., & Olsen, D.S. (2019). *Utdanning for arbeidslivet. Arbeidsgivers forventninger til og erfaringer med nyutdannede fra universiteter, høyskoler og fagskoler*. Oslo, NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2589732/NIFUrapport2019-3.pdf>

Støren, L.A. & Skule, S. (2019). *Praksis og yrkesrelevans teller tungt for arbeidsgiverne*. *Khrono*. <https://khrono.no/arbeidsgiver-nifu-undersokelse/praksis-og-yrkesrelevans-teller-tungt-for-arbeidsgiverne/267479>

Tellmann, S. M., Aamodt, P.O., Elken, M., Larsen, E.H. & Skule, S. (2017). *Råd for samarbeid med arbeidslivet: en underveisevaluering*. Oslo, NIFU. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2443321/NIFUrapport2017-9.pdf>

Tornes, K. (2013). Om verdier og kriterier i evaluering i A. Halvorsen, E. L. Madsen & N. Jentoft (Red.) *Evaluering: tradisjoner, praksis, mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget. <https://www.fagbokforlaget.no/Evaluering/I97882450133133>

Universitetet i Bergen (2016). *Høringssvar fra Universitetet i Bergen*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/innspill-til-stortingsmelding-om-kvalitet-i-hoyere-utdanning/id2476318/?uid=2f7dd3b0-1035-4b99-9651-0b84b022ccf4>

Universitetet i Agder (2019). *Plan 2019 Universitetet i Agder*. <https://www.uia.no/Media/Files/om-uia/strategiprosess/plan-2019>

Universitetet i Oslo (2020). *Årsplan 2018 - 2020*. <https://www.uio.no/om/strategi/planer-rapporter/arsplaner/uio-aarsplan-2018-2020-web.pdf>

Utdannings- og forskningskomiteen (2020). Innst. 370 S (2019-2020). *Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Kompetansereformen – Lære hele livet*.

Velle, G., Hole, T. N., Førland, O. K., Simonelli, A. L. & Vandvik, V. (2017). Developing work placements in a discipline-oriented education. *Nordic Journal of STEM Education*, 1(1): 294–306. <https://doi.org/10.5324/njsteme.v1i1.2344>

Wiers-Jenssen, J., Næss, T., Kittelsen Røberg, K.I., Røberg & Fekjær. S.B. (2016). *Humanister i arbeidslivet*. Oslo, NIFU/Høgskolen i Oslo og Akershus. <https://www.nifu.no/wp-content/uploads/2016/08/Humanister-i-arbeidslivet.pdf>

Wiggen, K.S., Øygarden, K.F., Bakken, P. & Pedersen, L.F. (2020) *Studiebarometeret 2019: Hovedtendenser*. Oslo, NOKUT. https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2020/hoyere-utdanning/studiebarometeret-2019_hovedtendenser_1-2020.pdf

Zepke, N., & Leach, L. (2010). Improving student engagement: Ten proposals for action. *Active Learning in Higher Education*, 11(3): 167–177. <https://doi.org/10.1177/1469787410379680>